چاودێر

THE OBSERVER

ڕۆژنامەیەکی سیاسی روناکبیری کۆمەڵایەتی هەفتانەیە

Aweekly Political, Educational & Social Press

ژمارە (٤٣) دوو شەممە ٢٠٠٥/٨/٢٩

لەراپرسییەکی (CDO)دا (٦٤.٧٪) داوای سنوردارکردنی رۆڵی ئایین دەکەن

ڕێکخراوی گەشەپێدانی مەدەنیەت (CDO) کە یەکێکە لەرێکخراوە مەدەنیخوازەکان، راپرسیەکی گشتی لەناو (٤١٢٤) راوەرگیراودا کە تەمەنیان لەنێوان (١٨-٦٠) ساڵیداو لە(٦٠٪) یان نێرینەو لە(٤٠٪) یشیان مێینە بوون، کردووە.

راپرسیەکەش لە (٣٥) شوێنی جیاوازی قەزاو ناحیەکانی سلێمانی، دەربەندیخان، گەرمیان، چەمچەماڵ، شوان و قەرەهەنجیر ئەنجام دراوە.

سەرەنجامەکەی بەم شێوەیەی خوارەوەیە: (٦٤.٧٪) بەشداران کە (٢٦٦٦) کەسن، پێیان وابووە ئاین سەرچاوەیەکی یاسادانان بێ. لە (٢٠٪)یش کە دەکاتە (٨٢٦) کەس داوای دوورخستنەوەی ئاینیان لەیاسادانان کردووە. لە (١٥.٢٪)ی تری بەشدارانی راپرسەکە کە دەکاتە (٦٣٦) کەس، خوازیاربون ئاین تاقە سەرچاوەی یاسادانان بێ.■

دەستور؛ پێشەکیەکی خراپ و ناوەرۆکێکی گونجێنراو

چاودێر

هەلومەرج و دەستور

ڕێکەوتێکی سەیرە (٨٠) ساڵ لەمەوبەر میر فەیسەڵ (١٩٢١/٨/٢٣) لەبەر دەست نەکەوتنی کەسایەتیەکی شیاو، دەکرێتە مەلیکی عێراق و بڕیاری دانانی دەستورێک بۆ عێراق دەدات. دوای هەشت دەهەو (نۆ) دەستوری سەپێنراو لەمێژووی عێراقدا، دەهەمین دەستوری عێراق لەهەمان مانگ تەنها رۆژێک پێشتر لە (٢٠٠٥/٨/٢٢) پێشکەشی ئەنجومەنی نیشتمانی عێراق دەکرێت. مێژوویەکی پڕ لەکارەسات و ڕێکەوتێکی سەیرە، سەیرتریش ئەوەیە، لەو (٨٠) ساڵەو لەو نۆ دەستورە سەپێنراوەدا، هێشتا پێکهاتەکانی عێراق دەرس و پەندی مێژووییان وەرنەگرتووە. بۆیە ئەگەر بەئارەزووی چەند لایەکی ئیسلامگەرا بێت، دەیانەوێت دەستورێک بسەپێننەوە، دیسان زەمینەی کارەساتێکی دیکە خۆش بکاتەوە.

هەلومەرج، لەدارشتنی ئەو دەستورانەدا کاریگەرو ئەو لایەنانەی دەستورەکانیشیان دادەنا، زادەی هەلومەرجەکان بون. تاقە دەستوری پاشایەتی (١٩٢٥-١٩٥٨) هی سەردەمی کۆلۆنیالیزمو هەشت دەستورەکەی سەردەمی کۆماریش (١٩٥٨-١٩٩٠) گوایە هی دەم دەمی بۆرژوازیی و سیستەمی کۆماری بوون. بەڵام مێژوو دەریخست، کەنەسیستەمی پاشایەتی لەعێراق و لەناو پێکهاتەکانیدا، توانی نوێنەرەوەی ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی هەلومەرجەکە بێت، نەسیستەمەکانی کۆماریش نوێنەرەوەی چینی بۆرژوازی پەیوەندییە نوێکانی بەرهەم هێنان بون. تێکەڵی و پێکەڵییەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی و یاسایی، لەو سیستەمانەدا هەبوو، کە سیستەمی پاشایەتی لەروانگەی خێڵەکێتی - عەرەبی دواکەوتووەوە سیتەمی بەڕێوە دەبرد، دەسەڵاتە کۆمارییەکانیش لەجیهانبینی ناسیۆنالیزمی شۆڤێنییەوە حوکمیان دەکرد، بەرە بەرە لەسەردەمی بەعسدا، بەرەو فاشیەت پەرەیان سەند. سەرەنجام، جگەلە داگیرکردنی کوردستان، لەخەسڵەتە ناوەکیەکانی بۆرژوازی فاشی دواکەوتوو، ئەم سیستەمە فاشستییە، دوای دەوڵەمەندبوون و پێکەوەنانی سوپایەکی گەورە، بەسنوری دەسەڵاتی خۆی رازی نەبوو، هەربۆیە، پەلاماری ئێران و پاشان کوێتیشی دا.

ئەو سیاسەتەو ئەو دەستورانەو ئەو هەلومەرجانە، دوای (٨٠) ساڵ رەورەوەی مێژوو راپێچان و عێراقی، بەو هەموو کارەسات و رق و ئازارەوە، خستە دەست هێزەکانی ئیسلامگەرای شیعە، سوننە، دیموکراتخوازەکان و کورد، بۆ پێکهێنانەوەی عێراق لەچوارچێوەی دەستورێکی دیموکراتی نوێدا. بەڵام هەر زوو دەرکەوت کاریگەری ئاسەوارە نالەبارەکانی رابردوو، تێکەڵاوی رق و قینێکی ئیسلامگەرایی - تایفەیی قوڵ بون و لەچۆنیەتی نوسینەوەی دەستوریشدا، رەنگ دەدەنەوە. لەبەرئەمە، نوسینی دەستور، لەسەرەتاوە بۆ کۆتایی، دوچاری کێشمەکێشی ئیسلامی و ناسیۆنالیزمی دواکەوتوو کراو، لەهەموو مشتومڕەکانیشدا، دەستکێشە ئیقلیمیەکان لەپشتی پەردەوە، دەستیان وەردەدایە بەندو بڕگەکان. جاری وا هەیە بەناوی سوننیگەراو جاری واش هەبوو بەناوی شیعەگەراییەوە. سەرەنجام، بەشێوەیەکی گشتی گەڵاڵەی دەستوری هەمیشەیی، لەنێوان لیستی ئیئتیلاف و هاوپەیمانی کوردستان ساغکراوەتەوە. ئەوانەی بەناوی سوننەوە لەلیژنەی دەستوردا قبوڵ کران، هەتا توانییان هەوڵی تێکدانیان دا، لەدوا بەرەنجامیشدا، (حزبی ئیسلامی عێراقی باڵی ئیخوان موسلمین) کەگوایە نەرمەکانیان بوون، ئەمانیش جارێکی دیکە رەشنوسی دەستورەکەیان رەتکرەوە.

ئەم گەڵاڵەی دەستوری هەمیشەییە، بێگومان، ناتوانرێت لەم سەردەمەدا بەدەستورێکی کوت و مت دیموکراتی مۆدێرن لەقەڵەم بدرێت. چونکە خیتابی شیعە رۆشنە کەدەستوری مۆدێرن و عەلمانی قبوڵ نییە. شیعەش لایەنی زۆرینەی پەرلەمانی عێراق و لیژنەی نوسینی دەستورەکەیە. ئەمە جگەلە سوننیگەراکان و جەبهەی تورکمانی. لەبەرامبەر ئەم گرفت و فشارانەدا، هەڵبەتە نوێنەرانی گەلی کوردستان، لەهەلومەرجێکی ئیقلیمی وادا، نەدەکرا هەموو لایەنەکان لە کورد زویر بکەن. بەتایبەتی هاوپەیمانان، کەلایان مەبەست بوو، دەستورەکە لەوادەی دیاریکراویدا، تەواو ببێت. کەوابێت: هەروەکو چۆن شیعە، لەهەندێک داخوازی خۆی پاشەکشەی کردووەو لایەنی زۆرینەشە، بێگومان کوردیش لەسەر هەندێک داخوازی خۆی سازشی کردووە. لەوانە: واز هێنان لەدوای هەشت ساڵ چارەی خۆ نوسینەوە، موڵکایەتی سامانە سروشتیەکانی هەرێمەکان، جێبەجێ کردنی بەم زوانەی مادەی (٥٨) بۆ کەرکوک. بەڵام وەکو تر لەدوو توێی دەستورەکەدا، بۆ یەکەمین جارە، گەلێ داخوازی بنچینەیی دەستەبەرکراوە کەبۆ کورد، لەمێژووی کۆن و نوێدا، نمونەیان نییە. لەفیدراڵەوە هەتا مافە دیموکراتیەکان، مافی ژنان، ئازادیەکان، دابەشکردنی دادپەروەرانەی سامان و لەبەرچاوگرتنی ناوچە کارەساتبارەکان، نەهێشتنی تەعریب، مانەوەی هێزی پێشمەرگە، ئەمە جگەلە چەسپاندنی دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم، پەرلەمانی کوردستان، حکومەت و دادگای کوردستان و بەرەسمی کردنی زمانی کوردی، هاوشانی زمانی عەرەبی لەهەموو عێراقدا. بەشێک بۆ سەرپەرشتی کاروباری هەرێمەکان لەوەزارەتی دەرەوەو سەفارەتەکاندا. جگەلە دەستکەوتی دیکەی بەرچاو.

ئەوەی کەنیگەرانی خوڵقاندووە، پێشەکی دەستورەکەیە. لەم پێشەکیەدا، دەستکەوتی باش بۆ شیعەکان دەستەبەرکراوە. شتێکیشی بۆ کورد سەبارەت بەیەکێتی ئارەزومەندانە تیایە، وەکو تر، لەدوو توێی دەستورەکەدا، بەشێوەیەکی گشتی و تایبەتیش هاوسەنگی لەئەرکو مافەکان گونجێنراوە. بۆیە، دەستورەکە، ئەگەر دۆخی ئیقلیمی و ناوخۆیی و سیاسەتی نێو دەوڵەتی لەبەرچاو بگیرێت، پێشەکیەکی خراپ و ناوەرۆکێکی هاوسەنگی گونجێنراوی هەیە.■

فۆتۆ: دەرون ئیبراهیم

سکرتێری ئەنجومەنی هاوکاری کەنداو: دەقێکی دەستوری عێراق کارەساتە

سکرتێری ئەنجومەنی هاوکاری کەنداو (عەبدولرەحمان عەتییە) رۆژی (٨/٢٧) لەرۆژنامەی (الحیاة)دا، لەسەر ئەو دەقەی لەدەستوردا هاتووە کە (عەرەبی عێراق بەشێکی نەتەوەی عەرەبن) ئەم دەقە بەکارەسات دەزانێت و داوای لەهەموو لایەنەکان کردووە، کەئەو دەقە لاببرێت. لەقسەکانیدا دەڵێت: ئەوەی لەدەستوری عێراقیدا هاتووە، پەژارەو مەترسیەکی زۆر لەسەر ناسنامەی عێراق و میللەتە براکەی و چارەنوسی و بونی کەبەشێکی دانەبڕاوی نیشتمانی عەرەبە، لا دروست کردوین، بەڵکو لەسەر چارەنوسی عێراقیش.■

تەعریبە هەڵهاتوەکانی خانەقین لەبەعقوبەدا نیشتەجێ دەکرێن

رۆژی (٨/٢٦) نوێنەری هۆزە عەرەبیەکان و چەندین رێکخراوی خێرخواز، لەسەر کێشەی عەرەبە تەعریبەکانی خانەقین، کەلەدوای روخاندنی سەدام، شارەکەیان جێ هێشت و رویان کردە بەعقوبەو دەوروبەری، ئەو نوێنەرانە لەگەڵ بەرێز مام جەلال سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ کۆبونەوەو داوای ئەوەیان کرد کە ئەو عەرەبانە کە ئێستا لەبەعقوبەدان، نیشتەجێ بکرێنەوە. بەرێز تاڵەبانی گفتی داونەتێ تەواوی توانای بخاتە کار. بڕیاریشە (٥٠٤) یەکەی نیشتەجێ بوونیان لەناوچەی (کاطون)ی بەعقوبەدا بۆ دابمەزرێت. ئەمەش رێگە چارەسەرێکە بۆ تەعریبە هاوردەکان لەکوردستان و گێڕانەوەیان بۆ ناوچەکانی خۆیان.■

سەرەڕای چەندین نیگەرانی، پەرلەمانی کوردستان دەستورەکەی پەسەند کرد

گەڵاڵەی دەستوری هەمیشەیی عێراق، دوای تەواوکردنی بەشێکی زۆری، پێش ئەوەی پەرلەمانی عێراق قسەی لەسەر بکات، پەرلەمانی کوردستان بۆ تاوتوێکردنی کۆبونەوەی تایبەتی کردو سەرەنجام، لەنامەی سەرۆکی پەرلەمانی کوردستاندا، بەهەندێک نیگەرانیەوە، پەسەندکردنی راگەیەنرا. چاودێر ئاگادارە کەوا ئەو نیگەرانیانە، لەسەر ئەم خاڵانە لەناو پەرلەماندا پەسەندکراوون:

١-مافی چارەی خۆنوسین وەکو پێویست پەسەند نەکراوە. ٢-ناوی کوردستان لەدوو توێی یاساکەدا نەهاتووە، بەڵام ناوی ئەهوار هاتووە. ٣-ماوەی جێبەجێ کردنی مادەی (٥٨) درێژکراوەتەوە.■

ئیحسانی مەلا عەلی.. راپۆرتەکانی بۆ ئیستخبارات وردن!

لەدرێژەی کاری جاسوسی ئیحسانی مەلا عەلی کەلەساڵی (١٩٨٧)وە، بەپێی بەڵگەنامە رەسمیەکانی ئیستخبارات، پەیوەندی کردووەو ناوە نهێنیەکەی (خەلیل) بووە، ئیحسان، جاسوسی لەسەر هەموو لایەک کردووە. بەتایبەتی ئێران و پاسداران و ئیتلاعات. لەم بەڵگەنامەیەدا، ئیحسان، بەوردی چاودێری هاتن و رۆیشتنی پاسدارانی کردووە. شوێنەکانی دەست نیشان کردون. نەخشەکانی گەیاندووەو بیروڕای خۆیشی دەربڕیوە. ئیستخباراتی عێراقیش ئەم زانیاریانەی لەگەڵ سەرچاوەی زانیاریەکانی خۆیدا بەراورد کردووەو راستی و دروستی سەلماندووە. لەلاپەڕە (١٣)دا هەندێک لەو زانیاریانەی ئیحسان کەنازناوی (خەلیل) بووە، بخوێنەرەوە کەپێشکەشی ئیستخباراتی عێراقی کردوون.■

کۆمەڵەو دیموکرات (پژاک) تاوانبار دەکەن و (پژاک)یش هەردولایان

هەفتەی رابردوو سایتی هەواڵنێری (بازتاب) لەدوو راپۆرتی جیادا راگەیاندراوی هەریەک لەکۆمەڵەی زەحمەتکێشان و حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانی بڵاوکردەوە کە لەدژی (پارتی ژیانی ئازادی کوردستان - پژاک) نوسیبوویان و پارتی ناوبراو تاوانبار دەکەن بەخۆشناوکردنی خۆیان بەرامبەر دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی و داوایان لێدەکەن کە خەباتی چەکداری خۆیان لەکوردستانی ئێرانەوە بگوازنەوە بۆ سنورەکانی تورکیا، بەحوکمی ئەوەی پژاک باڵێکی سەر بە(PKK)ەو پێویستە لەسنوری تورکیادا چالاکی سەربازی ئەنجامبدەن. جێی باسە کۆمەڵە لەدوا ژمارەی (١٩٢)ی خبرنامە، کە بەفارسی بڵاودەبێتەوە چەندین رەخنەی توندی لە(پژاک) گرتووەو بەگێرەشێوێن ناوزەدیان دەکەن. هەروەها حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لەدوا کۆبوونەوی مەکتەبی ناوەندی خۆیدا چەندین رەخنەی توندیان ئاراستەی پژاک کردووەو بەپاشکۆی دەسەڵاتدارانی رژێم و سایتی بازتاب ناویان بردوون.

لەبەرامبەردا پژاک لە٨/٢٥ لەرێگەی سایتی (رۆژهەڵات) کە سایتی رەسمی (PKK)یە بەیانامەیەکی توندی ئاراستەی هەردوو حزبی دیموکرات و کۆمەڵەو هەروەها یەکێتی شۆڕشگێڕان کردووەو بەچەندین شێوازسوکایەتی بەمێژووی خەباتی سیاسی و چەکداریان دەکات و بەهاوکاری دەزگای ئیتلاعات ناویان دەبات.■

(٢٢) قاچاخچی ئێرانی و عێراقی تلیاک لەسنوری پێنجوێن و تەوێڵە دەگیرێن

بەپێی سەرچاوەیەکی باوەڕ پێکراو، لەدوو مانگی رابردووەوە هەتا ئێستا، پەیتا پەیتا قاچاخچی تلیاک و مادە بێ هۆشکەرەکان، لەسنوری پێنجوێن و تەوێڵە دەگیرێن و هەموو مادەکانیش، قاچاخچیەکانی ئێران بەهاوکاری قاچاخچیەکانی عێراق، ئەنجامی دەدەن.

هەواڵەکان وا دەگەیەنن کەوا لەو ماوەیەدا (٢٢) قاچاخچی دەستگیرکراون و هەموشیان دانیان بەتاوانەکانیاندا ناوە و هەر یەکێکیشیان دەیان گرامی پێگیراوە. جگەلە دەیان شوشەی مادەی سڕکەر. گرتنی ئەمانە هەموو بەهۆی وشیاری ئاسایش و پۆلیسەوە بووە لەو سنورانەدا.■

فۆتۆ: چاودێر - تایبەت

ئەمریکاو.. تورکیاو.. کورد

مەلا بەختیار

لێکدانەوەی هەواڵ - ل (٢)

تۆ لایەنگری تیرۆری یان دیموکراسی؟

محەمەد ئاڵتان

کوردستان سەرانسەر - ل (٤)

گرنگی دۆزینەوەی بەڵگەنامە لەمەڕ کورد لەگفتوگۆیەکی د. ئەفراسیاو هەورامیدا

رەخنەو دیالۆگ - ل (٨-٩)

سیدهارتا، گەڕیدەیەک لەنێوان حەقیقەت و نەمریدا

عومەر سەرگەتی

ئەندێشە -ل (١٠)

هەواڵ و مەترسی

■ شەڕی شیعەو شیعە گەیشتە داقوق

لەگەرمەی پێکدادان و هێرشکردنە سەر بارەگاکانی یەکتر، لەنێوان چەکدارانی (صەدرو بەدر) لەشارەکانی باشورو بەغدا، سەعات ٨ی ئێوارەی ٢٥ی ئەم مانگە ئاگری جەنگەکە گەیشتە داقوق و گوللە هاوەنێک ئاراستەی بارەگای حزبی مەجلیس ئەعلا کرا، بەڵام هیچ زیانێکی گیانی لێنەکەوتەوە.■

■ عەرەب و تورکمانەکان، نایانەوێت کوردستان ئاوەدان بکرێتەوە

گوندەکانی ئازادی، رزگاری، ئۆخەی، کلیسەو چەڵکە، لەلایەن (ی،ن،ک) ئاوەدانکراونەتەوە، کەپێکهاتوە لە ٣٨٢ ماڵی کورد سەر بەقەزای داقوقە، بەڵام عەرەب و تورکمانەکانی قەزای داقوق، چاویان بەرایی نادات بەئاوەدانی کوردستان بۆیە ئەمە بۆ دووەم جارە سکاڵا لای هێزەکانی ئەمریکا دەکەن، دژی ئەو پێنج گوندە.■

■ مشعان الجبوری: پارتی پشتیوانیەتی و دژی دەستوریشە

مشعان الجبوری.. لەهەموو کۆنگرەکاندا بەپشتیوانی کوردو پارتی دیموکراتی کوردستان دەخرایە لیژنەی باڵای کۆنگرەوە. تەنانەت لەکۆنگرەی (لەندەن) دا، کە ناوی هاتووە، زۆربەی هۆڵەکە (هوهایان!!) لێ کێشاوە. بەڵام پارتی سەپاندیەوە. کەچی، ئەوەتانێ بەرگری لە (مقاومە!!) دەکاو گەڵاڵەی دەستورەکەش رەت دەکاتەوە.■

صالح المطلک: یارمەتی لەیەکێتی وەردەگرێ و خراپیشە

صالح المطلک: لەدوای روخاندنی سەدامەوە وەکو پیاو چاکێکی سوننە خۆی دەردەخست و یارمەتیش لەیەکێتی نیشتمانی وەردەگرێ، بەڵام لە دوو مانگی رابوردودا، یەکێک بووە لەتێکدەرەکانی پرۆسەی نوسینی دەستورو هەمیشە پێ لەسەرئەوە دادەگرێ کەئیسلام سەرچاوەی سەرەکی نوسینی یاسا بێ. زمانی کوردیشی وەکو زمانی رەسمی هاوشانی زمانی عەرەبی لەعێراقدا، قبوڵ نییە. لەبەشێکی بەرچاوی بیروڕاکانیدا، پرۆژەی سیاسی گەلی کوردستانی رەت دەکاتەوە.■

ئەمریکاو.. تورکیاو.. کورد

لەپەراوێزی لێدوانی گەورە بەرپرسێکی ئەمریکا سەبارەت بە P.K.K

مەلا بەختیار

کێشەی باشوری کوردستان، لەچارەکە سەدەی رابردودا، هەڵچون و داچونی زۆری بەخۆیەوە دیوە. بڕیاری سیاسیو عەسکەریو ئیداری جۆراوجۆری روبەروو بۆتەوە. لەو چارەکە سەدەیەشدا، تورکیا، هەرچیەکی لەتوانادا بووە لە روی عەسکەرییەوە، بۆ سەرکوتکردنی (P.K.K) ئەنجامی داوە. هەموو جارێکیش، هەڵمەتێکی عەسکەری فراوان کەدەکرێتەوە سەر گەریلاکانی (P.K.K) جەنەراڵە سەربازیەکانی تورکیا، مژدەی تەفروتوناکردنیان دەدەن. بەڵام هیچ جارێکیش نەیانتوانیوە جەزرەبەیەکی سەربازی کوشندەی ئەوتۆشیان لێ بوەشێنن، کەلە زانستی عەسکەریدا، بەسەرکەوتنی ستراتیژی بژمێردرێت. (P.K.K) هەر ماوەو هێزیشی هەیە، گەرچی وەکو جارانیش نەمابن. بەڵام ئایە ئەم مانە عەسکەرییە، سەبارەت بە (P.K.K) لەباری عەسکەرییەوە، هیچ ئومێدێکی ستراتیژی پێ دەبەسترێتو دەتوانن بەخەباتی چەکداری، ئامانجە ستراتیژییەکانیان بەدی بهێنن؟ وەڵامی ئەم پرسیارە، پەیوەندی بەئاڵوگۆرەکانی جیهانو ناوچەکەو هەروا، بە سیاسەتی تورکیاو (P.K.K)ە هەیە. بایەکە یەکە، ئەو مەسەلە سیاسییانەو ئەو ئاڵوگۆڕانە تاوتوێ بکەین. لەهێزە کوردستانیەکەشەوە دەست پێبکەین.

P.K.Kو ئاڵوگۆڕەکان

P.K.K . لەسەردەمی جەنگی سارددا دەستی

ئەمریکا.. هێزی زەبەللاحی جیهانە. لەدوای جەنگی یەکەمی جیهاندا، رۆژهەڵاتی لەدەست چوو. لەدوای جەنگی دووەمەوە حکومەتەکانی رۆژهەڵاتی کردە دۆستو گەلانی ئازادیخوازی کردە دوژمن. لەدوای جەنگی ساردیش، خەریکە سۆزی گەلان رادەکێشێتە لای خۆیو پشتی حکومەتە دیکتاتۆرەکان بەر دەدات

بەخەباتی چەکداری کرد. (١٩٨٥) دوای (٥) ساڵ سەردەم گۆڕا. بەشێوەیەکی گشتی ئەم هێزە لەبارەی ئایدۆلۆژیەوە لەدامەزراندنیەوە، شورەوی پەسەند کردبوو. بەڵام سەیرەکە لەوەدایە دوای روخانی شورەویو سیستەمەکانی رۆژهەڵاتی ئۆروپاو نەمانی جەنگی ساردیش، P.K.K رێبازی خۆی دەست بەجێ نەگۆڕی. بەڵکو بەخەیاڵی سەردەمی جەنگی سارد، هەر درێژەی بەدژایەتی (ئیمپریالیزم!) دەدا. لەباری ئایدۆلۆژیەوە ساڵەها بەدۆگمی مایەوەو لەسەردەمی سیستەمی نوێی جیهانیشدا، پێیان وابوو هێزێکن دەتوانن ئاراستەی سیاسەتی جیهان بگۆڕن. ئەویش بەسەرکەوتنیان لەخەباتی چەکداریو لەهەر چوار پارچەکەی کوردستانیشدا. بەتایبەتی لەو هەلومەرجەدا، هەرەسێکی چەکداری لەباشوری

کوردستاندا هەبوو، (P.K.K) خۆیان بەئەڵتەرناتیڤی هەموو هێزە کوردستانیەکانی باقی بەشەکانی کوردستان دەزانی. پێشیان وابوو هەرەسەکەی ئەنفال، سەلمێنەری بۆچوونی پەکەکەیە لەمەڕ هێزەکانی کوردستان. خۆیان گوتەنی (باشقە - جگە) لەوان، هیچ لایەکی دیکە، کوردستانی گەورەی پێ رزگار ناکرێ. هەرلەم روانگەیەشەوە، بۆهەربەشێکی کوردستان، لەساڵانی رابردودا، رێکخراوی جیاجیایان دامەزراند. بەم ئاستەی هەیانەو بەو ئاراستەیەی باوەڕیان پێی بوو، هەتا چەند ساڵێک لەمەوبەر، سور بوون لەسەر ئەو سیاسەتەیان. ئەم بۆچوونە لەسەر لایەنە کوردستانیەکان وای بەهەڵە بردبوون، بەرقو کاردانەوەیەکی سیاسی سەرسوڕهێنەر هەڵوێستیان دژی ئەزمونی باشوری کوردستان وەگرتو گەیاندیانە رادەیەک کە: تەنها (P.K.K) هاوشانی هەر چوار وڵاتە داگیرکەرەکەی کوردستان، تاقە هێزی کوردستانی بوون نەک دانیان بە فیدراڵیەتی باشوری کوردستان نەنا، بەڵکو دوژمنایەتیشیان کردو بە قسەی سەرۆکی (P.K.K) ئۆجەلان، (پێش ئەوەی ئەمریکاو تورکیا بیفرێنن) ئەوان ئەزمونی فیدراڵی باشوری کوردستانیان بەخەنجەرێکی لێدراوی کەلەکەی (P.K.K) تورکیاو سوریا دەزانی. لەو ماوەیەدا، تاقە جارێکیش پشتیوانی خۆیان لەئەزمونی فیدراڵیو حکومەتەکەی رانەگەیاند. هەمیشە وەکو هێزێکی نالەبار، دژی باری

فیدراڵی روبەروی ئەزمونەکە بونەتەوە. هەتا رادەی شەڕو پێکدادانی ناوبەناویش. کەبێگومان، هێزە کوردستانیەکانی باشوری کوردستانیش، لەمبارەوە، لەچۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ (P.K.K)دا هەڵەیان هەبوو. سەرچاوەکەی شەڕی ناوخۆ بوو، کە یەکێتیو پارتی یان دۆستایەتی حساب بۆ نەکراوی پەکەکەیان دژی یەکتر دەکرد، یان دوژمنایەتی نابەجێ. تەنانەت ئەو حزبانەی خۆیان بەئاڵا هەڵگری رزگاری هەر چوار پارچەکەی کوردستانیش دەزانیو دۆستی ئەوانیش بوون، لەساڵی (١٩٩٢)دا، لایەنگری لێدانی (P.K.K) بوون. تاقیکردنەوەکان دەریانخست، شەڕ، بەهەموو شێوەو شێوازێکی، کارێکی باش نەبوو. گەرچی، لەبنەچەشدا، سیاسەتی ناڕاستی (P.K.K) لەو شەڕانەدا، زەمینە خۆشکەری زۆربەی شەڕەکانیش بووە. چەند ساڵێکە دەرکەوت، هەردوو هێزە دەسەڵاتدارەکەی کوردستان دەتوانن هەم لەشەڕپێ فرۆشتنی (P.K.K) هەر شەڕکردن لەگەڵیان خۆیان بپارێزن. وەکو ئێستا، کەنەدۆستی نزیکنو نەدوژمنی خوێناوین!

وادیارە ئەو هەموو کێشەو هەڵانە، هەتا رادەیەک سیاسەتی (P.K.K) گۆڕیوە. هیچ نەبێت جارێ لەرووی تاکتیکیەوە. هەربۆیە، ئەوانیش، لاف لێدانی چوار پارچە رزگارکردنی کوردستانیان نەماوە؛ وەکو جاران لەباری ئایدۆلۆژیەوە دۆگم نین؛ شەڕی چەکداریش بەدوا ستراتیژ نازانن؛ بەهەموو گفتوگۆیەک لەتەک دەوڵەتی تورکیا رازین؛ بایەخی شارەکانو خەباتی جەماوەریو روناکبیری پتر لەجاران دەزانن؛ هەوڵی دیپلۆماسییان باشتر کردووە. لەچالاکی جۆراوجۆرلەرۆژئاواشدا، توندرەو نینو دڵی وڵاتانی رۆژئاوا کەمتر دەرەنجێنن. بەڵام.. وەکو پێکهاتە، وەکو فکرو فەلسەفە، وەکو دیسپلینی رێکخستنو هەڵسوڕان لەگەڵ ناکۆکیە ناوخۆییەکانی لایەنەکانی باکوری کوردستان، هێشتا وەکو هێزێکی تۆتالیتار رەفتار دەکەن. زۆرکەم بەخۆیاندا دەچنەوەو کەمترین رەخنە، لەوهەموو هەڵەیە دەگرن کەلەبیست

ساڵی رابردوودا، بەرامبەر تەواوی هێزە کوردستانیەکانو راپەراندنی ئەرکەکان ئەنجامیان داوە، تەنانەت لەناو خۆشیاندا هەڵەیان زۆرە. هەڵبەتە ئەم جۆرە سیاسەتو ئایدۆلۆژیەتە، کەپاشماوەی سەردەمی جەنگی ساردە، هەرگیز لەگەڵ ئاڵوگۆری سەردەمو گۆرانکاریەکانی جیهانگیریدا، ناگونجێت (P.K.K) نابێت لە رووی تاکتیکیەوە گۆران بەسەر خۆیدا بێنێت. دەبێت ستراتیژی خۆی لەباری: ئایدۆلۆژی، فەلسەفی، چەکداری، رێکخراوەیی، جەماوەری، دیموکراسیو راگەیاندنەوە.. تاد. بگۆرێتو رێبازی ئازادی کراوە بەرامبەر لایەنەکانو دەوروبەرو خەڵکو رەخنەی ناوخۆیان، بگرێتەبەر. گرەنتی بدات کەلەپاشەرۆژدا دەبێتە هێزێکی دیموکراتی راستەقینە، هەتا رۆژئاوا باوەڕی تەواوی پێ بکەن. (P.K.K)لەباتی ئەوەی زمانی بگۆرێت، دەبێت ئەقڵو دڵی بگۆرێت. لەلولەی تفەنگەوە نەروانێتە جیهانو دەروبەرو هێزە کوردستانیەکان، بەڵکو لەجیهانەوە بڕوانێتە لولەی تفەنگی گەریلاکانو سیاسەتەکانی بەرامبەر هەموو لایەک.

ئەمریکاو.. کوردو P.K.K

ئەمریکا.. هێزی زەبەللاحی جیهانە. لەدوای جەنگی یەکەمی جیهاندا، رۆژهەڵاتی لەدەست چوو. لەدوای جەنگی دووەمەوە حکومەتەکانی رۆژهەڵاتی کردە دۆستو گەلانی ئازادیخوازی کردە دوژمن. لەدوای

جەنگی ساردیش خەریکە سۆزی گەلان رادەکێشێتە لای خۆیو پشتی حکومەتە دیکتاتۆرەکان بەر دەدات. ئێستاش رۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەباری ژیۆپۆلۆتیکەوە، گرنگترین ناوچەیە بۆ پاشەرۆژی بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا. لەرۆژهەڵاتیشدا، لەدوای دەوڵەتانی کەنداوی (ئێرانی- عەرەبی) گرنگترین ناوچەی رۆژهەڵاتی لەپاشەرۆژدا، هەر چوار پارچەکەی کوردستان دەبێت. ناشێت، ئەمریکایەک چارەنوسی سیاسیو ئابوری ئایندەی، لەبەرامبەر ئۆروپای یەکگرتوداو لەبەرامبەر چینو ژاپۆنو باشوری رۆژهەڵاتی ئاسیادا، بەسترابێتەوە بەرۆژهەڵات. ناشێت لەم رۆژهەڵاتەدا، بەقوڵی شوێنە ستراتیژەکانی نەناسیبێتو نەشیزانیبێت، کوردستان چ هەڵکەوتەیەکی لەم رۆژهەڵاتەدا، هەیە. لۆژیکی سیاسەتی ستراتیژی وادەڵێت، کەئەمریکا باش باش ئاگاداری راستیەکانی ئەمرۆو ئایندەی کوردستانو گۆرانکاریەکانە. هەروا رۆژئاوا بەگشتیو یەکێتی ئۆروپاش بەتایبەتی ئەم راستیانە دەزانن. هەربۆیە، ئەمریکا دەیەوێت سیاسەتی جەنگی سارد، بەرامبەر کورد، دوپات نەکاتەوەو چارەنوسی کوردستان نەکاتەوە قوربانی پەیوەندی خۆیو حکومەتە داگیرکەرەکانی کوردستان. ئۆروپاش، ماوەیەک پێش ئەمریکاش ئەو سیاسەتە چەوتەی سەردەمی جەنگی ساردیان بەرامبەر کوردستان، هەتا رادەیەک راست کردۆتەوە. بەڵام هێشتا ماویانە.

ئەو فشارەی ئۆروپا بۆ سەر تورکیا، کەدەبێت فایلی خۆی بەرامبەر کوردو مافی مرۆڤو دیموکراسی چاکسازی بکات، ئینجا لە یەکێتی ئۆروپادا وەردەگیرێت، ئەم فشارە کاریگەری دیاری لەسەر تورکیا، هەیە. هەربۆیە تورکیاش، ناوبەناو ریفۆرمێک لە یاساو فشارێک بۆ سەر سوپاو پەنجەرەیەکی زیاتر بۆ دیموکراسی دەکاتە بەرتیلی رازی کردنی ئۆروپا. دوا سەردانی سەرەک وەزیرانی تورکیاش بۆ (دیاربەکر) وەکو پایتەختی مەعنەوی سیاسی باکوری کوردستانو ئەو گفتانەی بۆ چارسەری کێشەی کورد

دای، باشترین بەڵگەی بەرهەمی فشاری یەکێتی ئۆروپایە بۆ سەر تورکیا. هەروا، نیشانەی کرانەوەی تورکیاشە بۆ پێشکەش کردنی رێگەی چارەسەری باشتر. گەرچی ئەو رێگەیە لەتورکیاداو بۆ کوردستان، هێشتا سەرەتای رێگەیەو زۆری ماوە. بێگومان رۆڵی (P.K.K) هێزە سیاسیە ئاشکراو نهێنیەکانی دیکەو ناوەندە مەدەنیو روناکبیریەکانی تریش، لەتەواوکردنی ئەم رێگە درێژەدا، زۆر گرنگو کاریگەرن.

وادیارە.. ئەو خوێندنەوە نوێیەی رۆژئاوا بەگشتی، بەرامبەر کوردستان (کەبەراستی یەکێتی ئۆروپا

p.k.k

وەکو جاران لەباری ئایدۆلۆژیەوە دۆگم نین؛ شەڕی چەکداریش بەدوا ستراتیژ نازانن؛ بەهەموو گفتوگۆیەک لەتەک دەوڵەتی تورکیا رازین؛ بایەخی شارەکانو خەباتی جەماوەریو روناکبیری پتر دەزانن؛ هەوڵی دیپلۆماسیان باشتر کردووە. لەچالاکی جۆراوجۆر لەرۆژئاواشدا، توندرەو نینو دڵی وڵاتانی رۆژئاوا کەمتر دەرەنجێنن

پێشتر دەستی بەو خوێندنەوەیە کرد)، وادیارە، ئەو خوێندنەوەیە ئەمریکاشی گرتۆتەوە. هەربۆیە، ئەمریکایەک کە (P.K.K) بەتیرۆریست دەدایە قەڵەمو بەشداریەکی دیاریشی لەفڕاندنی (ئۆجەلان)دا هەبوو هەتا بە سەلامەتی گەیاندیانە (ئیمرالی!!)، هەمان ئەمریکا، لەدوای روخاندنی سەدامەوە تورکیا داوای لێدەکات پەلامارێکی عەسکەری هاوبەشی (P.K.K) لەچیای قەندیلو ناوچەکانی دیکەی باشوری کوردستاندا بدەن، بەڵام ئەمریکا مل نادات. هەر دەسی بەدەستی بەتورکیا دەکات. دوا ئاخاوتنی گەورە کاربەدەستێکی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکاش لەمەڕ چارەسەرکردنی کێشەی (P.K.K) ئەوەیە کە: چارەسەری عەسکەری رێگەی نمونەیی چارەسەرکردنی کێشەی (P.K.K) نییە. بێگومان ئەم قسەیە، لەلایەکەوە بۆ ئێستا رەتکردنەوەی داخوازیەکانی تورکیایە بۆ چارەسەری عەسکەری، لەلایەکی تریشەوە، بەتەواوەتی واز نەهێنانی ئەمریکایە لەچارەسەری عەسکەری. چونکە قسەکەر دەڵێت: رێگە چارەسەری نمونەیی نییە، کەواتا: چارەسەری عەسکەری هێشتا لەئاری ئەمریکاشدا ماوە.

ئەگەر.. ئەم قسەیەی ئەمریکا، وەکو سەرەتایەکی سیاسەتی گۆڕدراوی بنەرەتی ئەمریکا وابێت بەرامبەر بەباکوری کوردستان، لەوانە (P.K.K)، سەرەتایەکی باشەو دەبێت چاوەڕێ بین دوای ئەمە ئەمریکا چی دەڵێتو چۆن چۆنی باشتر بڵێت؛ دڵنیاشین، ئەگەربێتو ئەمریکا، هەڵوێستێکی سیاسی رۆشن لەسەر ئەم کێشەیە دەرببڕێت، چارەسەری عەسکەری وەکو ستراتیژ بەجارێ بخاتە لاوەو تورکیاش لەمبارەوە تێ بگەیەنێت، هەنگینێ، هەڵوێستی ئۆروپاو ئەمریکا یەکانگیر دەبنو کاریگەریشیان لەسەر تورکیا زۆر زیاتر دەبێت. بەڵکو وەرچەرخانێکی سیاسی گەورە نەک لەتورکیاو باکوری کوردستاندا، بەڵکو لەتەواوی ناوچەکەدا دەخولقێت. سەرەنجامە سیاسیەکەشی دیارە، کە ئاڵوگۆڕێک لەنەخشەی سیاسی ناوچەکەدا دێنێتە دی. کەدوور نییە، ئاڵوگۆڕێکی ئەوتۆ بەدی بێنێت کەمتر نەبێت لەو ئاڵوگۆرەی لەرۆژهەڵاتی ئۆروپادا بەدی هاتووە. بەڵام لەباری ئابورییەوە ئاڵوگۆری رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بۆ رۆژئاوا بەسودتر دەبێت لەو ئاڵوگۆرە سیاسیانەی رۆژهەڵاتی ئۆروپا. هەقیش نییە ئەمریکا، جگەلەم رێگە دیموکراسییە، رێگەیەکی دیکە بگرێتەبەر. چونکە تەواوی رێگەکانی دیکە، بەتایبەتی کوشتو کوشتار، تاقی کراونەتەوەو ئەمریکاش باش شارەزای ئەو تاقیکردنەوانەیە، بۆیە، مەگەر نەگبەتی کورد، جارێکی دیکە، ئەمریکا، بەهەڵەدا بەرێتو بیخاتەوە سەر رێگەی چارەسەری عەسکەری.

لەبەرامبەر ئەو ئاڵوگۆرو ئاماژە سیاسیانەدا، (P.K.K) ئەرکی سەرشانیەتی هەڵوێستەیەکی هەمەلایەنە لەهەڵوێستەکانی بکاتەوە. ئەمجارەیان قوڵترو دووربینتر بڕوانێتە روداوەکان. هەلێکی ئاوا کەدەرەخسێت، قۆزتنەوەی زۆر زۆر گرنگە. قۆزتنەوەی هەلی گەورەی سیاسیش، بڕیاری گەورەو مەسئولانەو ئازایەتی مێژوویی دەوێت. تاقە ئازایەتی ئێستاش تەنها لولەی تفەنگو گەریلا بازی نییە، بەڵکو ئازایەتی سیاسی لەم سەردەمەی جیهانگیریدا، رەنگە رێرەوی مێژوو بگۆرێت. لەکاتێکدا دوور نییە ئازایەتی تفەنگ، رێرەوی مێژوو هەڵبدێرێت. دەپرسین: ئاخۆ کامیان لەقازانجی کوردو دیموکراسیو خودی (P.K.K)دایە، ئازایەتی تفەنگ، یان ئازایەتی سیاسەتی ئازاد؟!■

کورتیلە باس

ناکۆکی نێوان دوو وەزارەتی عێراق لەسەر سوریا

پەیتا پەیتا.. وەزیری دەرەوەی عێراق فشاری دیپلۆماسی دەکاتە سەر سوریا، کەسنوری خۆی قایم رابگرێتو رێگەنەدات تیرۆریستەکان لەسنورەکەیەوە بپەڕنەوە. هەر ئەم هەفتەیە، بەڵگەنامە دراوەتە سوریا کە کاربەدەستانیان چۆن هاوکاری تیرۆریستانیان کردووە، کەچی (سەلام المالکی) وەزیری گواستنەوەی عێراق (سەربەرەوتی سەدر) رۆژی (٨/٢٤) لەکاتی سەردانی سوریادا رایدەگەیەنێت کەوا: من لەپایەی بەرپرسیارێتیەوە قسە دەکەمو دوپاتی دەکەمەوە کەسوریا پەیوەندی بەروداوەکانی عێراقەوە نییە.

ئەم قسانەی مالکی لەکوێو بەڵگەنامە لەسەر کاربەدەستانی سوریا کەپشتیوانی تیرۆریستان دەکەن لەکوێ؟

ئەمە کێشەیەکی سیاسیو دیپلۆماسی گەورەیە، وەزیرێک لەبەرئەوەی سەر بە رەوتێکی شیعەگەرایەو رەوتەکەشی لەبەرئەوەی دۆستی سوریایە، ئاوا قسە بکاتو قسەکانیشی بەدرۆخستنەوەی وەزیری دەرەوە بێت، لەکاتێکدا لێدوان لەسەر وڵاتان زۆرتر کاری وەزارەتی دەرەوەیە. ئەم مەسەلانە هەقوایە لەئەنجومەنی وەزیرانی عێراقدا ساغبکرێنەوە، هەتا هەر وەزیرێک بەئارەزووی لایەنەکەی، نەدوێ!■

زۆنگاوەکان (الاهوار)و فرۆکەخانەکانی کوردستان

زۆنگاوەکانی باشوری عێراق، بەهۆی سیاسەتی قڕ تێ خستنی بەعسەوە، وشک کرانەوە، نەک هەر ئەوەندە، بەڵکو بەعس هەڵمەتێکی سیاسی فراوانیشی کردە سەر دانیشتوانی زۆنگاوەکانو پیاوەکانیانی بەناجوامێرو ژنانیشی بەئاڵۆشی پەتەری باس دەکرد.

بەعس.. لەشەری عێراق - ئێرانو دوای ئەوە، هەروەکو چۆن لەبەسرەدا ملیۆنەها دارەخورمای قەڵاچۆکرد، ئاوەهاش زۆنگاوەکانی وشک کردەوە. هەر ئەم کردەوانەش دەیسەلمێنێت کەبەعس رژێمێکی فاشی - شۆڤێنی بووە. فاشی بووە بۆ سەرانسەری عێراقو فاشیو شۆڤێنیش بووە بۆ کوردستان.

دوای روخاندنی سەدام، کورد سەنگی باشی لەدامەزراندنی حکومەتی عێراقدا هەبووە. وەزیری سەرچاوەی ئاوکوردە، یەکێک لەکارە باشەکانی ئەم وەزیرە کوردە (د. لەتیف عبدالرشید) بوژاندنەوەی زۆنگاوەکانی باشوری عێراقە کەجگەلەوەی وشک کردنی زیانی بۆ خەڵکو بەرهەمی کشتوکاڵو ماسی هەبوو، زیانی بۆ ژینگەش هەبوو. بەم کارەی وەزیری کورد، دەسەلمێت کە دەشێت بناغەی حوکمڕانیەکی خەمخۆر بۆ عێراقو کوردستان پێکەوە بنرێت. وەزیری کورد خزمەتی باشورو هی عەرەبیش خزمەتی کوردستان بکەن. هەروەکو زۆنگاوەکانو فڕۆکەخانەکانی کوردستان بەوەزیری کوردو عەرەب خزمەت کران.■

یاری شەڕو پشیلە لەگفتوگۆیەکی ئەتۆمی ئێراندا

ماوەیەکە.. ئەمریکاو دەوڵەتانی ئۆروپا، هەریەکە بەجۆرێ خەریکی فشارخستنە سەر ئێرانن بۆ چارەسەرکردنی قەیرانی ئەتۆمیو پیتاندنی یورانیۆم.

ئەمریکا.. لەم گفتوگۆیەدا، نەرمتر گوێ لەئۆروپا دەگرێو مەبەستێتی یەکێتی ئۆروپا زۆرتر بکاتە خاوەن کێشەکە لەگەڵ ئێراندا، چونکە ئەمریکا لەئەفغانستانو عێراقدا، سەرقاڵە. یەکێتی ئۆروپاش، فشاری بۆ سەر ئێران هەیە، لەبەرامبەریاندا، ئێران، سیاسەتی مشکو پشیلە بەکاردێنێ..

لەلایەکەوە.. ماوەیەک خۆی توند دەنوێنێو رایدەگەیەنێ کەهەرگیز لەپیتاندنی یۆرانیۆم پاشەکشە ناکات. کەچی، کاتێک ئەمریکاو ئۆروپا توندی دەکەن، ئێران نەرم دایدەچێنێو دەروازەی گفتوگۆ دەکاتەوە. مانگی رابوردوو، ئێران رەقو توندیش بوو. کەچی چەند رۆژێکە، لەجاران نەرمتری کردووەو لەکۆبونەوەی چاوەڕوانکراوی نوێنەری ئێرانو نەتەوە یەکگرتووەکاندا، رایانگەیاند کە ئێران بەرنامەیەکی نەرمی چاوەڕوان نەکراوی هەیە، پێمان وایە، ئەمجارەش ئێران نەرم دەبن.. بەڵام رەقی تریشیان بەرێوەیە. هەروا نەرمیو.. رەقیو.. نەرمی. هەتا رەقییان بەجارێ نامێنێ!.■

وەرگێڕانێک لەلایەن رێکخراوەوە

لەدوای دەستور عیراق چیتر یەک دەوڵەت نییە

شلۆمۆ ئاڤینری

و. لە ئینگلیزییەوە/ عەزیز ڕەئووف

THE JERUSALEM POST

هەرچەندە هەوڵەکانی سەرکردایەتی لایەنە عیراقییەکان بەردەوامە تا کۆتایی بە دەستور بێنن، بەڵام دەکرێ ئەوە بڵێم لەم چرکە ساتەی ئیستاوە عیراق یەک دەوڵەت نییە. ڕێکنەکەوتنی هێزە عیراقییەکان لەسەر دەستوری هەمیشەیی ئەو راستییە دەسەلمێنێت کە عیراق ناکرێت یەک دەوڵەت بێت. ئەوەش زۆر گرانە بۆ ئەمریکا و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی تاکو مامەڵە لەگەڵ کێشەکانی عیراقدا بکەن. سەرباری ئەم هەموو

مەلیک فەیسەڵ - یەکەم مەلیکی عێراق ١٩٢٠

کێشانەش کە سەرکردایەتی لایەنە عیراقییەکان پێوەی سەرقاڵن، بەڵام خەڵکی عیراق چاوەڕێی ژیانێکی باشترن.

عیراق لەسەردەستی بەریتانییەکان ساڵی ١٩٢٠ دروستکرا، ئەمەش ڕێک ئەو کاتە بوو کە عیراق لەژێر دەستی عوسمانییەکاندا لە سێ ویلایەت پێکهاتبوو. دروستکردنی عیراق بە یەک دەوڵەت دەکرێ بڵێین پرۆسەیەکی زۆر ناتەندروست بوو.

هەر لەو سەردەمەوە بەریتانییەکان پیاوێکی کەمینەی سوننەیان بە مەلیکی ئەو وڵاتە دیاری کرد. هەر لەو سەردەمەوە کەمینەی کوردەکان لە باکور و زۆرینەی شیعە لە باشور لە دەسەڵات بێبەش کران. لە ئەنجامدا لە ماوەی ئەو ٨٠ ساڵەدا چەندین ڕاپەڕین لەسەردەستی کورد و شیعە وکەمایەتییەکانی تردژ بە حکومەتی ناوەند بەرپاکرا.

دیارترین و دیکتاتۆرترین ڕژێم لەو ماوەیەدا سەدام حسێنی سوننە بوو. لە سەردەستی ئەم پیاوە عیراق خۆی لەبەردەم گەورەترین دیکتاتۆری سەردەمدا بینیەوە.

بە ڕوخانی سەدام حسێن دەسەڵاتی ڕەهای سوننەکان لە عیراق هەرەسی هێنا. کوردەکان لە باکور لە ساڵی ١٩٩١ەوە ئازادن و خاوەن دەسەڵاتی خۆیانن. ئەمەش وا دەکات کە چیتر کوردەکان دەسەڵاتی ڕەهای سوننەکان قبوڵ نەکەن.

لە باکوری عیراق کوردەکان زیاد لە ١٤ ساڵە حکومەتی خۆیان هەیە، خوێندکاران لە قوتابخانە زمانی کوردی دەخوێنن نەک عەرەبی. هەر لەو ناوچەیە کوردەکان نەوت بەرهەم دەهێنن. سەرباری ئەو سەربەخۆییەش کە کوردەکان هەیانە، کەچی تەنها بۆ ڕازیکردنی دڵی عیراقییەکان و وڵاتانی دەوروبەر داوای سیستەمی فیدرالی دەکەن، ئەمەش وەک گرەنتییەک بۆ ئەوەی کوردەکان لە باکور دەسەڵاتی خۆیان بمێنێ و پێشمەرگەکوردەکان پارێزگاری ئەو ناوچەیە بکەن.

بەڵام شیعەکان لە باشور دەسەڵاتیان جیاوازترە لەکوردەکان، کەچی ئەوانیش دەسەڵاتی سوننەکان قبوڵ ناکەن، چونکە شیعەکان پێیانوایە ئەو هەموو کارە تیرۆرستی و تەقاندنەوانە لەسەردەستی سوننەکان ئەنجام دەدرێت.

دوای ئەوەی ئەندامانی کۆمیتەی نوسینەوەی دەستوری هەمیشەیی عیراق نەگەیشتنە هیچ ئەنجامێک، بۆ سەرجەم گەلانی عیراق و ناوچەکە ڕوون بۆوە چیتر عیراق ناکرێت یەک دەوڵەت بێت. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ جیاوازی نەتەوە و کەلتورو ئەدیانە جۆربەجۆرەکانی ئەو وڵاتە.■

تاڵەبانی و دەستور

سەردەشت حەمە ساڵح

Associated Press

ئاژانسی (Associated Press) لەرۆژی ٢٤ی ئەم مانگەدا، راگەیاندنێکی سەرۆک تاڵەبانیان بڵاوکردۆتەوە. لەو لێدوانەدا تاڵەبانی رایگەیاند کەپێویستە دەستور لەخزمەتی هەموو گەلانی عێراقدا بێت: ئێمە نامانەوێت دەستور بەدڵی سوننەکان نەبێت.

هەوڵ و تەقەلاکانی سەرکردایەتی کورد لەدەستوردا، زۆر سەرکەوتوانەو ویژدانانەترە لە سەرکردایەتیەکانی تر، هەردەم سەرکردایەتی کورد تەنها مەبەستی مافەکانی خۆی نەبووە، بەڵکو ئەم لێدوانەی بەرێز مام جەلال سەرۆک کۆماری عێراق، گەواهی ئەو راستیەیە، هەڵقوڵاوی ئەو قسانەی تاڵەبانی لەدڵەوەیە کەهەمیشە رایدەگەیەنێت پێویستە دەستور لەخزمەتی هەموو گەلانی عێراقدا بێت و هەموو تاکێکی عێراق، عێراق وڵاتییەتی و مافی هاوڵاتی پلە یەکی هەیە، واتە مەبەستی تاڵەبانی ئەوە دەگەیەنێت کەهیچ جیاوازییەک نییە لەنێوان کۆمەڵانی خەڵکی عێراق بەهەموو پێکهاتەکانیەوە.

بۆیە مام جەلال وەکو سەرکردایەتی کورد رایگەیاندووە ئێمە نامانەوێت کەدەستور بنوسرێت تەنها مافێک مابێت بەسەرماندا تێپەڕیبێت. ئێستا کەسوننەکان کۆسپێکی گەورەن لەدەستوردا، داوای هەندێک شت دەکەن کەبەراستی نەگونجاوە، بۆنمونە دژی کوردستانی بوونی کەرکوک و دژی فیدراڵیشن.

بەڵام لەم دواییەدا، دانیان بەهەندێک خاڵدا ناوە، دەنگی کشانەوەیان لەئارادا بوو گوایە مافەکانیان بەتەواوەتی نادرێتێ.

بۆیە جەنابی سەرۆک کۆمار رایگەیاندووە، ئێمە نامانەوێت دەستور بەدڵی سوننەکان نەبێت، چونکە وتومانە دەبێت دەستوری عێراق، تەواوی مافەکانی خەڵکی عێراقی تیادا بێت.■

ژنانی عیراق لە دەستوردا مافەکانیان دیاری نەکراوە

جەمیلی قادری

Guardian

رۆژنامەی (Guardian) ی بەریتانی رۆژی ٢٧ی ئاب راپۆرتێکی تێر و تەسەلی لەسەر ژنانی عیراق بڵاوکردۆتەوە لە ژێر ناونیشانی(ژنانی عیراق لە دەستوردا مافەکانیان دیاری نەکراوە). لەو راپۆرتەدا هاتووە دوای نیمچە تەواوبوونی رەشنوسی هەمیشەیی عیراق ژنان مافەڕەواکانیان لە دەستوردا نەچەسپاوە.

گەر بە وردی ئەو چەند مانگەی پرۆسەی نوسینەوەی دەستور تاوتوێ بکەین دەگەینە ئەو راستییەی ململانێ لەسەر شتە چارەنوسسازەکانی وەک فیدرالی و دەوڵەتی ئیسلامی و داهات زۆر فراوانتر و مشت و مڕ ئامێزتربوو لەوەی کە باس لە مەسەلە شەخسییەکان و مافی چین و توێژەکانی تری عیراق بکرێت. لە ماوەی زیاد لە سێ مانگدا ئەندامانی کۆمیتەی نوسینەوەی دەستور سەرگەرمی مشت و مڕبوون لەسەر ئەو داخوازییانەی پەیوەندی بە ئایندەی سیاسی عیراقەوە هەیە.

هەر بۆیە لامان سەیر نەبێت کە ئەندامانی کۆمیتە و سەرکردە سیاسیەکانی عیراق لەسەر مەسەلە سیاسی و چارەنوسسازەکان رێکنەکەوتن ئیدی چۆن لە مەسەلەی ژنان رێکدەکەون.

ژنانی عیراق وەک چەندین چین و توێژی ئەو وڵاتە لە مافە شەخسی و مەدەنییەکانیان بێبەشن. ئەوەش لەئەستۆی سیاسییەکانی عیراقدایە چونکە ئەوان ناتوانن بەیەکەوە هەڵبکەن و دەستورێکی تەندروست و پێرفێکت بۆخۆیان بنوسنەوە ئیدی چۆن دەتوانن لەسەر مافە مەدەنی و دیموکراتییەکان رێک بکەون.

بەبۆچوونی من مەسەلەی ژنان لە عیراقدا حەساسترین مەسەلەیە کە رەنگە نەتواندرێت لە دەستوردا یەک یاسان بەسەردا بسەپێندرێت، چونکە ژنێکی ئازاد لە شاری سلێمانی باکوری عیراق زۆر جیاوازترە لەژنێکی حیجاب لەشاری نەجەف وکەربەلا.

بۆ ئەوەی ژنان بە مافەکانیان شاد بن دەبێت هەر هەرێمەی خاوەنی یاسای تایبەت بێت و ژنانی هەر ناوچەیەک چۆنیان ویست بەو شێوەیە مافەکانیان لە دەستوردا دیاری بکرێت.■

دەستورێکی ناکامڵ

سەروتاری Washington Post

لێکدانەوەی: ئاوێر بەختیار

The Washington Post

هەرچەندە دیالۆگ لەسەر تەواو کردنی پاشماوەی ئەو خاڵانەی کە سەرکردەکانی عێراق لەسەری ڕێک نەکەوتوون بەردەوامە، بەڵام ڕاگەیاندنی دەستورەکەو تەسلیم کردنی بە ئەنجومەنی نیشتمانی عێراق خەڵکی دڵخۆش نەکرد. دواخستنی دەستور لە ١٥ی ئەم مانگە سەرەتایەکی دیار بوو کە هێزە عێراقییەکان ناتوانن بە تەواوی لەسەر سەرجەم خاڵەکان ڕێکەون. بەڵام ئەوەی کە مایەی ترسناکییە بەلای کوردەکانەوە ئەوەیە کە چەمکی فیدراڵی و چەسپاندنی لە دەستوردا تەمومژی پێوە دیارە. گەر هێزە عێراقییەکان و زۆرینەی عەرەب چەمکی فیدراڵی قەبوڵ نەکەن ئەوا چارەنوسی عێراق بەرەو ئایندەیەکی خراپ هەنگاو دەنێت.

سەبارەت بە ئەمریکاش نەچەسپینی سیستەمی دیموکراتی نیگەرانییە، چونکە ئەمریکا نایەوێت زۆرینەی شیعە لە عێراقدا حوکم بکات. بەڵکو خەونی ئەمریکا لەعێراق و سەرجەم خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا کوشتنی دەسەڵاتی تاکڕەوی زۆرینەیە.

بەتەواوکردنی دەستور، گەلانی عێراق دڵخۆش نەبوون، چونکە ئەوان دەزانن هەریەک لەو هێزانەی کە لە دەستورەکەدا بەشدارن تەنازول لە زۆرێک لەداواکاریەکانیان دەکەن سەبارەت بە ڕازی کردنی بەرامبەر.

واشنتۆن پۆست.. لەم رەخنەیەدا، لایەنی راستی هەیە. بەڵام بەو شێوەیەش نییە کەسەراپای دەستورەکە، بەدڵی هیچ لایەک نەبێت. باشترین بەڵگەش، پەسەندکردنی دەستورەکەیە لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە، گەرچی پەرلەمانەکەش تێبینی جیاوازی هەبووە.

پێمانوایە.. باشتر وابوو رۆژنامەی ناوبراو، کەیەکێکە لە گرنگترین رۆژنامەکانی جیهان و ئەمریکا، قسەیەکی وردتری لەسەر هەڵوێستی ئەمریکا بکردایە. پەلەکردنی ئەمریکا بۆ تەواوکردنی دەستور لەماوەی شەش مانگدا، ئەمە هەتا رادەیەک پرۆسەی نوسینی دەستورەکەی رووبەرووی فشاری کات کردبوو.

مێژوو بەوە رانەدەگیرا ئەگەر دەستورەکە دوای یەک ساڵ گەڵاڵە بکرایە. نوسینی دەستور لەناو وڵاتێک کەپێک دەهێنرێتەوەو پێک هاتەی وڵاتەکەش ئاڵۆزو فرە جەمسەرو پڕ لەناکۆکی بێت، بەتایبەتی ناکۆکی مەزهەبی و نەتەوەیی، دەستوری وڵاتی ئاوا دوو ساڵ کەمتری ناوێت. چ جای بۆ شەش مانگ!!■

شیعەکان دوای نوێژی هەینی

ساماڵ سابیر

VOA

سایتی(VOA) رۆژی ٢٧ی ئەم مانگە بابەتێکی بڵاوکردۆتەوە بەناونیشانی "یەک دەستور، یەک گەل، یەک نەتەوە ". لەو بابەتەدا هاتووە کە شیعەکان دوای نوێژی هەینی ٢٦ی مانگ گەورەترین خۆپیشاندانیان لە شارەکانی بەغدا و شوێنە شیعەنشینەکاندا ئەنجامداوە دژ بە دەستوری هەمیشەیی عیراق.

هەر لەو دروشمەی شیعەکانەوە کە دەڵێت "یەک دەستور، یەک گەل،یەک نەتەوە "، ئەو مەترسییە دەردەکەوێت سەبارەت بە زۆرینەی شیعە دژ بە کەمایەتییەکان، ئەگینا شیعەکان خۆیان ئەو ڕاستییە باش دەزانن کە عیراق یەک نەتەوە نییە بەڵکو لەگەڵ عەرەبەکاندا کورد و تورکمان و کلدۆئاشوری و نەتەوەی تر هەیە. شیعەکان لە دوای نوێژی هەینی هاوار دەکەن کە عیراق یەک نەتەوەیە، لەکاتێکدا خۆیان ئەوە باش دەزانن نەتەوەی کورد لە عیراقدا هەیە وهەر خۆیان یەکگرتنیان لەگەڵ کوردەکاندا کردووە و حکومەتیان پێکهێناوە. موسوڵمانە لەخوا نەترسەکانی شیعە دوای نوێژی هەینی مافی سەرجەم کەمایەتییەکانی ئەم وڵاتە پێشێل دەکەن و هاواردەکەن یەک گەل و یەک نەتەوە و یەک دەستورکە تەنها دەستوری زۆرینەبێت لە عیراقدا.

ئەم دروشمە ناشرینانەی شیعەکان هاوکاتە لەگەڵ شەڕ و ئاژاوەی نێوان خۆیان لە ناوەڕاست و باشوری عیراق. سەرباری ئەوەی کە شیعەکان بەرامبەر قبوڵ ناکەن، خۆشیان قبوڵ ناکەن. ئەوەتا لەم چەند رۆژەی دوایدا لە نێوان خۆیاندا شەڕ هەڵگیرساوە و چەندین کەس بونەتە قوربانی.

سەیرکەن رۆژی هەینی لای شیعەکان و پەیوەندی بەخوداوە لەو رۆژەدا چۆن دەبێتە رۆژێک بۆ پێشێل کردنی مافی کەمایەتییەکان لە عیراقدا. لێرەوە پێویستە بە ئاشکرا بڵێم عیراق لەبەردەم کێشەی موسوڵمانەکانیدایە. گروپە ئیسلامییەکانی ئەم وڵاتە خۆیان و بەرامبەریش قبوڵ ناکەن.■

دەستور شەڕی نایەوە

کاروان ساڵەیی/ کەرکوک

REUTERS KNOW. NOW.

ئاژانسی (Reuters) رۆژی ٢٦ی ئەم مانگە هەواڵی هەڵگیرساندنی شەڕی لەنێوان هێزەکانی سەدرو سوپای بەدر کەهەردولایان سەر بەشیعەن راگەیاند. لەو بابەتەدا هاتووە کەشیعەکان لەناو خۆیاندا لەسەر دەستور ناکۆکن و هێزەکانی سەدر دژ بەو دەستورەن.

ئەوەی پێویستە لەسەری بدوێم ئەوەیە کە عێراق دوای رژێمی سەدام لەعێراقی پێشوو ناچێت. ئێستا هێزەکانی عێراق هەریەک بەجۆرێک دەیەوێت تەعبیر لەخۆی بکات. هەربۆیە لامان سەیر نەبێت بەهۆی ناکۆکی لەسەر دەستور لەباشوری عێراق شەڕو ناکۆکی لەنێو باڵە جیاجیاکاندا دروست ببێت.

لێرەدا پرسیارێکی زۆر گرنگ سەر هەڵدەدات ئەویش ئەوەیە کەشیعەکان لەناو خۆیاندا رێک ناکەون و دەستور بۆ یەکدی قبوڵ ناکە ئەی چۆن ئەم مافە بەکورد رەوا دەبینین؟ هەربۆیە لامان سەیر نەبێت شیعەکان زۆر بەئاشکرا دژ بەداواکاری کوردەکانن لەناویاندا مەسەلەی فیدراڵی و چارەنوسی شاری کەرکوک.

شەڕی نێوان هەردوو باڵی سەدرو هێزی بەدر بەئاشکرا پێمان دەڵێن کە نەتەوە جیاوازەکانی عێراق لەنێوان خۆیاندا یەکتریان قبوڵ نییە چ جای ئەوەی نەتەوەو کەمایەتیەکانی تر مافەکانیان لەسایەی دەستوردا لەلایەن زۆرینەوە بچەسپێت.

شەڕی میلیشیا شیعەگەراکان لەباشور سەرەتایەکی ترسناکە بۆ بونی شەڕو ئاژاوە لەعێراقدا. ئەمەش دەروازەیەکی تاریکە کەرووبەروی گەلانی عێراق دەبێتەوە. شەڕی نێوان میلیشیاکانی عێراق لەباشور بەئاشکرا پێمان دەڵێت ئایندەی عێراق ئایندەیەکی تاریکە. ئەمەش تەنها بەقبوڵ کردنی جیاوازیەکانی دەتوانرێت شەڕ ئاژاوە بنەبڕ بکرێت.■

لە باکورەوە

کوردەکان شەڕیان گەیاندۆتە دەریای ڕەش

ZAMAN ONLINE

لەم هەفتەیەدا سوپای تورکیا ئۆپەراسیۆنێکی بەرفراوانی لەدژی گەریلاکانی هێزەکانی پاراستنی گەل HPG دەستپێکردوە. ماوەیەک بەر لەئێستا

چەکدارانی کورد لەدەریای ڕەش و لەپارێزگای تەرابوزون زەنجیرەیەک چالاکیان لەدژی بنکەکانی جەندەرمەو سوپای تورکیا بەرێخست کە تێیدا ژمارەیەک سەرباز کوژران و زیانی مادیشی لێکەوتەوە.

سوپای تورکیا بەهاوکاری خەڵکی هەرێمەکە حەشارگەی گەریلاکانیان دۆزیەوە و پەلاماریان دان. لەئەنجامی پەلامارەکەدا گەریلایەک کوژراو ٢گەریلاش بەبریندارى دەسگیرکران.

بەڵام یەک لەبریندارەکان ڕایکرد. ڕۆژی دواتر راوچییەکانی تەرابزون دەوریان داو بە٤٣هەزار دۆلارەوە دەسگیریان کردو تەسلیمی سوپایان کرد. ■

لەباتمان ئۆپەراسیۆن

SABAH

لەم ڕۆژانەدا سوپای تورکیا بەهۆی ئیخباری کەسێک پەلاماری بردە سەر ناوچەیەکی چیایی شارۆچکەی بشیریەی باتمان. لەئەشکەوتەکاندا چەند گەریلایان دۆزیەوە و بەچەکی قورس و تەنانەت بەغازی کیمیایش پەلاماریان دان.

لەئەنجامدا چوار گەریلا گیانیان لەدەستداو چەند سەربازی تورکیاش کوژران. وەک دەگوترێ لەم شەڕەدا سەربازانی سوپای تورکیا گەمەیان بەتەرمی گەریلا کوژراوەکان کردوە. ■

پارتی وڵاتپارێزی دیموکرات بەرەسمی لەدیاربەکر نوسینگەی کردەوە

PWDnerin

پارتی وڵاتپارێزی دیموکراتی کوردستان PWD کە ساڵی پار لە PKK جیا بۆوەو هاتە باشوری کوردستان، ئەمساڵ خەباتی سەرەکی خۆی گواستۆتەوە بۆ باکوری کوردستان.

ماوەیەک لەمەوبەر پارتی وڵاتپارێزی دیموکرات PWD لەدیاربەکر خەباتی یاسایی خۆی دەسپێکرد، بەڵام لایەنگرانی PKK پەلاماری ئۆفیسی ئەو پارتەیان داو بەهەڕەشەو گوڕەشە ماوەیەک کۆسپیان خستە بەردەم چالاکیەکانی ئەو پارتە.

لەم هەفتەیەدا هاوڕێیانی حیکمەت فیدان کە بەم دواییە لەلایەن PKK وە کوژرا، لەدیاربەکر نوسینگەی پارتی وڵاتپارێزی دیموکراتیان کردەوە. کادرەکانی PWD لەئاهەنگی کردنەوەدا جەختیان لەسەر درێژەپێدانی خەباتەکەیان کردو کردەوەی تیرۆرکاری PKK یان ئیدانەکرد.

PKK لەهەموو لایەک دامودەزگاو کادرو لایەنگرانی پارتی وڵاتپارێزی کردۆتە ئامانج و پەیتا - پەیتا پەلاماریان دەدات. ماوەیەک لەمەوبەر لەدیاربەکر حیکمەت فیدانیان کوشت.

دوای ئەوە لەسلێمانی کادرێکی PWD بەناوی "یاوز" بێ سەروشوێنکراوەو PWD ئەم کارە دەخاتە ئەستۆی PKK.

بەپێی لێدوانی لێپرسراوانی PWD، کۆنگرەی گەل لیستەیەکی ڕەشی لەمەڕ کوشتنی نیزامەدین تاش (بۆتان)، کانی یەلماز، خەلیل ئاتاج (ئەبوبەکر) و خدر یاڵچین (سەرحەد) و چەند کەسیتر دەرکردوە.. ■

تۆ لایەنگری تیرۆری یان دیموکراسی؟

محەمەد ئاڵتان

و/ مامەند ڕۆژە

GAZETEM.NET

ئەوانەی نەفرەت لەدیموکراتیزە کردنی تورکیا دەکەن دواجار pkkشیان پێوە پەیوەستبوە...

ئەوانەی بەهیوای بەردەوامبونی ستاتیکۆی هەبو(موجود)ن، ئەمجارەیان پشتیان بەتیرۆری pkkبەستوە...

ئەم ڕەوتە هاوپەیمانی ناوخۆیی و دەرەکی هەیە.... لەناوخۆدا ئەوانەی لەدەرەوەی pkkدا سیاسەت دەکەن و ئەوانەشی هەتا دوا خاڵ لەبەرامبەر پرۆسەی ئەندامێتی ئەکێتی ئەوروپا خۆڕاگری دەنوێنن، و ئەوانەی بەهەموو شێوەیەک لەسەر تیرۆر ڕانتخۆری دەکەن...

ئەگەر ئەم دیاردەیە سادە بکەینەوە ڕوبەڕوی دوڕیانە دەبینەوە: ئەوانەی لایەنگری دیموکراتیزە کردنن و ئەوانەشی ئۆمێدیان بەتیرۆر بەستوە....

لەناو سیاسەتی سیڤیلدا لایەنگەلێک دیانەوێ کەڵک لەتیرۆری pkk وەر بگرن... ئەمانە بەهۆی تیرۆری pkkوە سەر لەنوێ سازە کۆنەکانیان ژەندەوەو نەریتەکانی ڕابردویان زیندو کردەوە. ئەوانەی ئاخ بۆ ڕابردویان هەڵدەکێشن ئەوانەن کە دەیانەوێ پۆزیسیۆنی سیاسیان بەهۆی درێژەپێدانی "دۆخی ئاوارتە" درێژەی پێبدەن و لەسەر دۆخی ئاوارتە ڕانتێکی فراوانیان دەستەبەر کردوەو بەکورتی بونەتە "لۆبیەکی فراوانی" تیرۆر...

لۆبی تیرۆر دەمێکە پەلدەهاوێژێ ... دەیەوێ پەیوەندیە سیاسی و ئابوریەکانی وڵات و دەرەوە ببڕێ، پەیوەندی ئابوری تورکیاو دەرەوە دابەزێنێ بۆ لانی هەرە نزم و سیاسەتێکی گۆشەگیری وشک بسەپێنێ ...و پەلاماری باکوری ئێراق بدات و بەگژ هێزەکانی ئەویدا بچێ...

ئەمانەش هەوەس و ئارەزی گروپێکی تورکیان...

ئەم سیاسەتە بێگومان تورکیا دەکاتە گۆمی خوێن و لەحسابی هەندێک لایەن دێت. ئەگەر لەتورکیا هێزێکی جودا خواز هەبێ، ئەمانە باشترین پشتیوانی ئەو هێزەن....

تەیب ئەردۆغان بۆ ئەوەی ئەم پرۆسەیە بوەستێنێ دەسپێشخەری کردو ئەوەی پێی بکرێ کردی...

چی لێکدانەوەی ئەنقەرە لەمەڕ دانان بە"پرسی کورد" داو چی چارەسەری بە"دیموکرات" کردنی و چی ئاواتی "کۆماری دیموکراتی" هەموی گرنگن...

ئەم قسەیەی لەدیاربەکر دوبارە کردەوە : "هەڵەکانی ڕابردو قبوڵدەکەین" و هەروەها "تورکیا لەڕوبەڕو بونەوەی کێشەکانی ناترسێ" و ئەم وتانە ئەڵقەی نوێی ئەم زەنجیرەیان دروستکرد.

بەڵام ناوچەی کوردی گەلێکجار قسەو بەڵێنی وای بینیوەو دڵنیاو ئۆمێدەوار بون کەچی ئەنجامی نەبوە...

هاوپەیمانی دەمیرەل - ئینۆنۆ باسی بەرەسمی ناسینی "ڕیالیتە"ی کوردی کردو وتەی مەسعود یەڵماز سەبارەت بەوەی "ڕێگای یەکێتی ئەوروپا بە دیاربەکردا تێدەپەرێت" تێکرا وەک یەکەم و دوا هەنگاو قەتیس مانەوە...

چارەسەر کردنی پرسی کوردو لابردنی کێشەی pkkبوە بەبەشێک لەکریتەرەکانی کۆپەنهاگ...

دیارە ئەوانەی جەنجاڵی تیرۆر دەکەنە بیانو، دەیانەوێ بەر بەم قۆناغە بگرن...

×

ئەگەر سەردانی تەیب ئەردۆغان بۆ دیاربەکر جۆشێکی گەورەی لێنەکەوتەوە، هۆیەکەوەی دەگەڕێتەوە بۆ گفتە جێبەجێنەکراوەکانی پێشو...

لەئایندەی ئەم سەردانە پتر گرنگە....

ئەگەر ڕەجەب تەیب ئەردۆغان بەم دەسپێشخەریە لەبارەی لەبەرامبەر بەرەی سیتاتیکۆ پارێزدا بوستێتەوەو درێژە بەم سیاسەتەی بدات، ئەوا کێشەکە زوتر بەرەو چارەسەری دەڕوات...

ئەوەدەم خەڵکی هەرێمەکە ڕێگای خۆیان لەتیرۆری pkkجیا دەکەنەوە.... بێگومان ئەم هەنگاوانە پێویستی بەپشتگرتنی سۆسیۆ - ئیکۆنۆمی هەیە... چونکە بێکاری، نەداری و ناهۆمێدی پێش بەدیموکراتیبون دەگرن و تیرۆر دەوروژێنن...

×

"کۆماری دیموکراتی" پەیوەندی تاک - دەوڵەت بەگوێرەی ستانداردەکانی یەکێتی ئەوروپا دەستەبەر دەکات و مافەکانی هاولاتیان بەپێی پێوەرەکانی یەکێتی ئەوروپا جێبەجێدەکات....

ئەگەر ئەنکەرە دەیەوێ پرسی کورد چارەسەر بکات پێویستە وێڕای ئەوەی پەیوەندی تاک - دەوڵەت بەپێی زاکۆنەکانی ئەوروپا فەراهەم بکات، دەبێ بەپەلە کەڵک لەئەزمونی ئەو وڵاتە دیموکراتیانە وەربگرێ کە کێشەی لەم بابەتەیان هەیە.. لەپرسی "باسک"ەوە بگرە تاوەکو ئارتەشی نهێنی کۆماری ئایرلەندا گەلێک ئەزمونی زیندو هەن...

دیارە ئامانج ئەوەیە لەبەرامبەر تیرۆردا دیموکراسی بەهێز بکرێ و لەبەرامبەر pkk دا پرسی کورد بکرێتە مخاتەب و لەبەرامبەر ستاتیکۆپارێزەکاندا کۆماری دیموکراتی و پرۆسەی ئەوروپا ببێتە بەدیل و لەباتی میتۆدی سەربازی، سیاسەتی سیڤیل بگیردرێتەبەر...

ئەگەر بۆ ئەم هەڵمەتە سیاسیە ژێرخان ئامادە سازی بکرێ و ئەجێندایەکی بۆ فەراهەم بکرێ ئەوا خێرایی دەبەخشێتە بەدیهاتنی ئەم ئامانجە.... ■

حاجی عەفرینی لەپەلاماری pkk ڕزگاری بوو

ئا/ ئازاد ڕەئوف

حاجی عەفرینی یەکێک لەکادرەکانی کۆردیناسیۆنی ویفاقی دیموکراتی کوردی سوریایە کە بەم دواییانە لە pkkجیابونەوە. شوباتی ٢٠٠٥سکرتێری ویفاق کەمال شاهین لەلایەن حەوت ئەندامی pkkوە کوژرا. دواتر لەحەلەب پەلاماری بورهان شاهین و حاجی عەفرینی درا کە بورهان تێیدا بریندار بوو. ماوەیەک لەمەوبەر کامەران حەمزە محەمەد کادری ویفاق لەحەلەب لەلایەن ئەندامانی pkkوە کوژرا.

چاودێر: ماوەیەک لەمەوبەر لەحەلەب بۆسەیان بۆ تۆو بورهان شاهین نایەوە، دوای تەقەو لێکدانێک بورهان بریندار بوو تۆش ڕزگارت بوو. ئەو ڕوداوە چۆن بوو؟

حاجی عەفرینی: بێگومان pkkبەجیابونەوەی ئێمە زەبرێکی گرنگی بەرکەوت، دابڕانی ئەو هەموو کادرە ناسراوەی سوریا شەرعیەتی جەماوری pkkی بردە ژێر پرسیارەوە. هیچ نەبێ ڕەوایی کەسانی پلەیەکی

حاجی عەفرینی - کادری ڕێبەرایەتی ویفاقی دیموکراتی کوردی

pkkش چوە ژێر پرسیار. دوای ئەم دابڕانە هەڵوەرانی کادرو ئەندامانی کوردستانی سوریای pkkرووی لەزیادیکرد. Pkkچیتر نەیدەتوانی تەحەمولی ویفاق بکات. بۆیە وەک خۆیان دەڵێن "سەری مارەکەیان" کردە نیشانەو یەکەمجار شەهید کەمال شاهینیان کردە ئامانج. دوای شەهید کرانی کەمال ئێمە زیاتر سوور بووین لەسەر کارەکەمان و ئەم شەهادەتەمان کردە بناغەی کارەکەمان واتە کۆنگرەی یەکەمی ویفاقمان بەست و ویفاقمان کردە ڕێکخراو. هەروەها دوای کۆنگرە یەکسەر گەڕاینەوە ناوجەماوەرو ڕێکخستنمان پەرەپێدا. پێشوازی جەماوەر pkkی تۆقاندوە. بۆیە ئەمجارەیان دەیان فیدایی "ئاپۆ"یان ناردۆتە حەلەب و شام و جەزیرە. دەیانەوێ بەم فیداییانە زەبر لەکادرو ئەندامانی ویفاق بدەن.

ئێوارەیەکیان دەبوا بورهان شاهین بهاتایەتە لای من. جا بە ئۆتۆمبیل نەدەگەڕاین، مەبادا بکرێینە نیشانە. کۆبونەوەی من و بورهان کۆتاییهات. ئەو جا پێکەوە لەشوقەکەمان هاتینە خوارەوە. بورهان ئۆتۆمبیلەکەی خۆی هێنابوو کە کارێکی یەکجار هەڵەی کردبو. تونەکو ئەوان واتە فیداییانی ئاپۆ ئەعقیبیان کردوەو پاشان بۆمان دانیشتوون و خۆیان مەڵاز داوە... بەڵام یەکشت بەهەڵەی بردبون. بورهان ئۆتۆمبیلەکەی لەبەر دەرگای شوقەی دراوسێیەکەمان وەستاندبو. ئەوانەش لەبەردەرگای دراوسێیەکەمان کەمینیان دانابوو. چاوەڕێی هاتنە خوارەوەی ئێمەیان دەکرد. کاتێک هاتینە خوارەوە شڵەژان، چونکە ئێمە لەولایان بوین، یەکسەر وەرسورانەوەو بەدەمانچەی "کاتم سەوت" تەقەیان لێکردین. بورهان بریندار بو.

من یەکسەر دابەزیم و بەدەمانچە تەقەم لێکردن. سێ کەس بون. بەشپرزەیی ڕایانکرد. دوانیانم ناسیەوەو پێشتر لەقەندیل یەکمان بینیبوو. هەر سێکیان خەڵکی باکوری کوردستان بون. دەنگی تەقەی دەمانچەکەی من خەڵکی خرۆشاند چونکە لەلای ڕژێمی سوریاش قاچاخ بوین. بەرواڵەت دەزگا ئەمنیەکانی سوریا بەدوای مەسەلەکەدا چوون، بەڵام سەیر لەوەدایە کە خۆیان چاوپۆشی لەبوونی فیداییانی ئاپۆ دەکەن.!

لەم ماوەیەشدا بەتەلەفۆن هەڕەشە لەکادرێکی چالاکی ئێمە دەکەن. هاوڕێ کامەران حەمزە محەمەد بەبنەماڵەش تێکۆشەر بون و چەند شەهیدیان داوەتە بزاڤی ڕزگاری کوردستان. دو سەعاتی بەرلەوەی بچنە سەری تەلەفۆنی بۆ دەکەن کەچەند سەعاتی بەدنیاوە ماوە. کامەران تەلەفۆن بەهاوڕێیەکی دیکە دەکات و مەسەلەکەی بۆ ڕوندەکاتەوە. هاوڕێیەکەمان پێیدەڵێ لەشوێنی خۆی نەجوڵێ... بەڵام دێنە بەر ماڵەکەیان و دیبەنە ناو کۆڵانەکەو بە "کاتم سەوت" چەند گوللەی پێوە دەنێن و شەهیدی دەکەن. ئەوجا تەرمەکەی کێش دەکەن بۆ بەردەرگاکەیان و جێیدەهێڵن. بەمجۆرە کامەرانیشیان کوشت.

چاودێر: سیاسەتی ڕژێمی بەعس بەرامبەر بەکورد هیچ گۆڕانی بەسەردا هاتوە؟

حاجی عەفرینی: لەم کونگرەیەی دوایی حیزبی بەعسدا بەرواڵەت دەیانەوێ هەندێک شت بکەن. بەڵام چونکە مەنتالیتەی بەعس بەسەرچوە هیچی لێ شین نابێت. یاسای گروپە سیاسیەکانیان پەسەند کردوە، تەنها مافی چالاکی گروپی دینی و ئەتنی نادەن. بێگومان مەبەستیان لەدینی "ئیخوان موسلمین"ەو ئەتنیش مەبەستیان "کوردە." "بەڵام سەیر لەوەدایە دەڵێن ڕێگە بەحیزبە قەومیەکان نادەن، لەکاتێکدا خودی حیزبی بەعس گەورەترین و ترسناکترین حیزبی قەومیە! بەمدواییە بەنهێنی لەگەڵ هەندێک گروپی کوردی کەوتونەتە دانوستانەوە. بەڵام هیچ پرۆژەیەکیان نیە بۆ چارەسەرکردنی پرسی کورد.

چاودێر: ڕەوشی ئۆپۆزیسیۆنی کوردی چیە؟

حاجی عەفرینی: دوای ڕاپەرینی ئادار بزاڤی کورد گیانێکی تازەی بەبەردا کراوەتەوە. جموجۆڵ هەیە، بەڵام تا ئێستاش خیتابێکی هاوبەشی کوردیمان نیە. چەند گروپ لەپڕ یەکدەگرن و "بەرەیەک" پێکەوە دەنێن بەڵام دوای ماوەیەک لەت - لەت دەبن... چەند ڕۆژ لەمەوبەر سێ گروپی پارتی یەکێتی کوردی و پارتی یەکێتی دیموکراتی (سەر بەpkk) و پارتی ئازادی لەگەڵ دەزگا ئەمنی و سیاسیەکان دانیشتنی نهێنیان هەبوە. هێشتا دیار نیە ئەم دانیشتنانە چین و نازانرێ بۆچی ڕژێم تەنها بانگی ئەو سێ گروپەی کردوە پێدەچێ پیلانێکی خراپ بەڕێوە بێت، چونک وادیارە دەیانەوێ ناکۆکی بخەنە ناو گروپە کوردیەکانەوە. ■

Pkk چۆن وەڵام دەداتەوە؟

حەسەن بیلدرجی

و: سەردار سەلیمی

kurdistan-post

لەدوای ئەوەی کە سەرۆک وەزیران لەقسەکانی خۆی لەدیاربەکردا کێشەی کوردی بەناوی خۆیەوە قەبوڵکرد، عوسمان بایدەمیری سەرۆکی شارەوانی دیاربەکرو ئورهان دۆغانی ئەندامی دەستەی بەڕێوەبەرایەتی (جولانەوەی کۆمەڵگای دیموکراتی ، بانگەوازی خۆیان ئاراستەی Pkkکرد. لەم بانگەوازیەدا داوا لە Pkkدەکرێت کە ژستێک بکات و ئاگر بەستێک ڕابگەیەنێت.

ئەوە شتێکی ئاشکرایە کە Pkk زۆرجار ئاگر بەستی ڕاگەیاندوەو تەنانەت بۆ پێداگری لەمەش هێزەکانی کێشاوەتە دەرەوەی سنوورو لەبەر ئەوەش تووشی گرفتی گەورە بووە. بەڵام ئەمە لەکاتێکدایە کە ئاگر بەستەکانی Pkk لەلایەن دەوڵەتەوە بەرامبەری وەرنەگرتوە. تەنانەت لەو جێگا دوورە دەستانەشداکە تەنیا بۆ خۆپاراستن پەنایان پێ دەبرد، دوبارە گەریلاکانی Pkkدەکەوتنە بەر هێرشی سەربازەکانی سوپای تورکیا.

لەگەڵ ئەوەی کە دەوڵەت چاوی خۆی لەبەرامبەر ئەم ڕەوشەدا گرت و توندوتیژییەکانی خۆی بەرامبەر گەریلاکان زیاتر کرد، ئیدی هێرشی مینڕێژ کردنی Pkkش دەستیپێکرد. خۆی لەخۆیدا کێشەی کورد بەقۆناغێکی هەستیاردا تێپەڕ دەبێ و لەناکاو لەبەردەم تورکیادا زەق بوەتەوە، بۆیە پەیوەندانی ئەمە بەچەند چالاکی مینڕێژکردنەوە دروست نابێت.

لەماوەیەکی کورتدا گۆڕانکاری زۆر دروستبووە. چەمکی پەیمانەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست گۆڕاوە، لەتەنیشتمانەوە کوردستانێکی ئازاد دروستکراوە کە بەرەو سەر بەخۆیی دەچێ. بەمجۆرەش ئەو دەوڵەتە ئەگەر ئەمجارەش بڵێ با تەرمی چەند Pkkیی تر لەسەر چیاکان دابەزێنم، ئەوا تەور لەقاچی خۆی دەدات. کێشەکە لێرەدا نییە. لەبەر ئەوەی کە ژێربیری و ڕەوایی تێدا نییە. کێشەکە گەورەتر دەبێتەوە و داوێنی دەوڵەت دەگرێ. بەمجۆرەش ئەوە سەرۆک وەزیرانی ناچار کرد کە دان بەکێشەکەدا بنێ کە ماوەیەک بەر لەئێستا دەیگوت: "ئەگەر بیری لێ نەکەنەوە، شتێک بەناوی کێشەی کورد بوونی نییە".

ئێستا چی دەبێ؟ Pkkچۆن وەڵامی دەوڵەت و سەرۆک وەزیرەکەی دەداتەوە کە لەدیاربەکردا دەیگوت شەڕمان لەدژی Pkkبەردەوام دەبێ.

بەئەگەرێکی گەورە لەم ڕۆژانەی داهاتوودا وەڵامی ئەو پرسیارە وەربگیردرێت کەوا هەر کەس مەراقی دەکات. Pkkدەتوانێ وتەکانی ئەردۆغان بەکەم بزانێ و وەزعی ئێستا بۆ ماوەیەکیتر درێژ بکاتەوە. یان وەکوو ئاگر بەستێکی کورت خایەن ڕادەگەیەنێت. ئەگەری ئەوەش هەیە کە بڕیارەکەی بۆ ئۆجەلان هێشتبێتەوە.

هەموو ئەمانە شتانێکن کە وا Pkkدەیزانێ. بەڵام لەکاتی وەرگرتنی بڕیارەکاندا، سیاسەتی کوردی ناچارە کە چاو بەهەلومەرجی هەرێمەکەدا بخشێنێ. کۆمەڵگا لەخوێن و وێرانی و توندو تیژی بێزار بووە. هەر ئەو کۆمەڵگایە لە دەسخەڕۆکردن و دوبارە بوونەوەو دەسپێکردنەوەی شەڕ بێزار بووە.

خودی ئەوەی کە سەرۆک وەزیران هێنایە سەرزمان و ١٢ساڵ بەر لەئێستا لەلایەن دەوڵەتەوە پەسەند کرا بوو خۆی دەتوانێ بەنیەتێکی باش بێ. بەڵام ئەمە نابێ دونیای سیاسەتی کوردی نەرمبکاتەوە. دەوڵەتی تورکیا هێشتا هیچ شتێک بۆ کوردی باکوور بەرەوا نابینێ. هیچ چارەسەرییەکێشی بۆ ئەوانەی سەر چیاو ناو زیندانەکان نییە.

هێشتا ڕەگەزپەرەستیەکی تورکی باڵا دەستە، کە تەنانەت بەوەی کە لەژێر دروشمی "یەک زمان، یەک ئاڵا، یەک نەتەوە"شدا قبوڵبکرێت نارازییەو بەرچاوی سوور دەبێت. کێ چیدەڵێت بابڵێت من تێڕوانینی خۆم دێنمە سەر زمان: دەوڵەت چۆکدادان بە کوردو pkkی خستۆتە مێشکی خۆی. ئەگەر pkkچۆک دابدات ئەو شتەی وا دەوڵەت دەهێنێتە سەر زمان ئەمەیە: "کێشەی کورد چارەسەر بووەو کوردایەتی ئێوەیش بەو ئەندازیەیە کە ڕەگەزی تورک ڕێگای پێبدات". ئەگینا بۆ دەوڵەتێکی تورک کە زیاتر لە٣٠هەزار تاوانی بەرانبەر بەمیلەتی کورد ئەنجامداوە، هێنانە خوارەوەی ئەندامانی pkkلەسەر چیاو چۆڵکردنی زیندانەکان شتێک نییە. دەوڵەت بەبێ ئەوەی کە لەهەڵویستی لاساری خۆی تەعویز بدات و بەبێ ئەوەی کە ئاماژە بەسەرچاوەی کێشەکان بکات داوای هەنگاو نان لەpkkدەکات. ئەو هەنگاوەش ئاشکرایە: "تەسلیم بوون بەشێوەیەکی شەرەف شکێنانە". یەکەم pkkکاری وا ناکات، دوهەمیش ئەوەی کە ئەگەر کوردەکان چاویان بەکارێکی شەرەف شکێنی ئاوەها بکەوێ دوبارە دەست دەدەنەوە بە تێکۆشانێکی چەکداری و شەڕێکیتر.

ئەوانەی کە بڕوایان بەوە هەیە وا گەلی کوردو گەلی تورکیش بەئەندازەی خۆیان فرمێسکیان ڕشتوەو ئازاریان چەشتوە، پێویستە بەخوێنساردیەوە چاو لەڕووداوەکان بکەن و بەدوای ئاشتیەکی ئایندەدا بگەڕێن.

Pkkپێویستە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ پەیامی ئەوە لەدەوڵەت وەربگرێت کە ئیدی هێرشیان ناچێتە سەر و هەنگاو بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کوردو زیندانیان و ئەوانەی سەرچیاو دوورخراوەکان هەڵدەگیرێ.

هەروەها ئەو لۆژیکەش کە دەڵێت ئەگەر ئاگر بەست نەبێت ئەوا دەبێ شەڕ دەست پێبکات، ئەوەش ڕاست نییە. Pkkدەتوانێ دوبارە هێزەکانی لەجێگایەکدا جێگیر بکات کە نەکەوێتە بەر هێرش. دەتوانێ کاری مینڕێژکردنی ڕێگاکان نەکات، بەدوادا چوونی ئەوەی کە کێشەی کورد لەدوای قسەکانی ئەردۆغان چی بەسەر دێت خۆی سیاسەتێکە، لەبەر ئەوەی کە هەنگاوی کەم و دوبارە بوونەوەی بێزارکەر دەبنە هۆی شەڕوخوێنڕشتنی زیاترو ویستم ئەمانە بهێنمەوە یادتان. پێویست بەهەڵچوون و خرۆش ناکات. ئەمە زۆری پێدەچێ. ■

خۆپیشاندانەکانی ئەم دواییانەی کوردستانی رۆژهەڵات و هەڵوێستەیەک

مستەفا زاهیدی

بەشی یەکەم

کوردستان ئەم سەنگەری ئازادییە جارێکی تر هاتە خورۆشان. خورۆشانێک کە لە مەرگی یەکێک لە کورەکانی ئەو وڵاتە لە شاری سابڵاغ (مەهاباد) کەوتەوە. بەڵام سەرنجدان و ورد بوونەوە لەم رووداوە لە دەروەی ئێحساسەوە شتێکی پێویستەو بۆ ئەوەی بمانهەوێ بە شێوەیەکی واقیع بینانەو بەدەر لە ئێحساس لە سەر ئەم رووداوە دڵتەزێنە قسە بکەین پێویستە لایەنەکانی ئەم رووداوە لە بەرچاو بگرین. چون واتیمۆ گوتەنی دووان لە هەر شتێکی واقیع بە بێ لەبەرچاوگرتنی لایەنەکانی دەبێ بە شتێکی ئینتزاعی.

هەر بۆیە لەو چوارچێوە ئێحساسی و ئینتزاعییەدا نەمێنمەوە هەوڵ دەدەم بە پێی تواناو بە کورتترین شێوە تیشکی سەرنج بخەمە سەر ئەم رووداوانە.

١)دەست پێکی رووداو.

هەواڵ: مەرگی لاوێکی کورد لە شاری مەهاباد بە دەستی هێزەکانی رژیمی ئیسلامی:

لە بەرامبەر ئەم رووداوەدا دەکرێ دوو هەڵوێستە بگرین.

A)هەڵوێستەیەک کە ئەم هەواڵە بە رووداوێکی زۆر گەورە بزانین.

b) (هەڵوێستێک کە وەک زۆربەی رووداوەکانی مەرگ و کوشتن لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە بە راگەیاندنی هەواڵەکە رازی بین. وەک تا ئێستا لە زۆر بواردا و تەنانەت لە شاری مەهابادیشدا کراوە.

سەرەتا لە سەر هەڵوێستی دووهەم دەدوێم و لەوێوە دەگەرێمەوە بۆ بەشی A

ئێمە پێش رووداوی شەهید بوونی شوانەی سەید قادر لەشاری مەهاباد زۆر کات هەواڵی کوشتنی خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستان بە تایبەت کۆڵبەرو کاسبکارانی ئەو شارەمان دەبیست و وەک هەواڵێک رامانەگەیاند. هەموو راگەیاندنی کوردی بەگشتی بە راگەیاندنی هەواڵەکە و مەحکووم کردنی ئەو رووداوە رازی دەبوون و تەنانەت بەشێکی زۆری راگەیاندنی کوردی بە تایبەت لە کوردستانی باشوور ئەو هەواڵەیان نەدەبیست یان دەیانبیست و ئێهتمامیان پێنەدەدا. لەم روانگەوە بڕوانین کوژرانی ئەو لاوە بە دەستی هێزەکانی رژیم رووداوێکی هێند گەورە نییە وەک چۆن لە بەرامبەر کوژرانی زۆر لاوی تردا بێدەنگەمان کرد. ئێمە بەردەوام لە بەرامبەری مەرگی تاکەکاندا بێدەنگەمان کردووە. مەرگی تاکەکانمان بە هەند وەرنەگرتووە و بایەخمان پێنەداوە. رەنگە بەو هۆیە بێ تاک لای ئێمە مانای نییە. ئاخر ئێمە کۆمەڵگایەکین بە کەلتوورێکی مێگەلییانەوە. هەموو شت لە چوارچێوەی کۆ دا مانای هەیەو تاک دەبێ ببێ بە بەشێک لە کۆ. هەر بۆیە تا ئێستا زۆر رووداو لەوانە مەرگی دەیان کۆڵبەرو زەحمەتکێشی ئەو شارانەی کوردستان زۆر بڕی کردبێ لە چوارچێوەی هەواڵێکدا ماوەتەوە یان زۆر سەرنجی پێدرابێ حیزبە کوردییەکانی کوردستانی رۆژهەڵات راگەیاندنێکیان لە سەر داوە.

لەم روانگەوە هەواڵی مەرگی شوانەی سەید قادریش زۆر هەواڵێکی گرینگ نییە بۆ ئێمەی مێگەل خۆشەویست کە هەموو هەوڵمان لە پاراستنی گشتدایەو دەمانهەوێ پاژەکان ببن بە بەشێک لەو کۆیە.

هەر لێرەدا هەواڵی مەرگی ئەو لاوە ٢١ ساڵەیەتان دێنمەوە بیر کە لە گوندێکی شاری شنۆ شەهید کرا. ئەی بۆ کەس هەواڵی مەرگی ئەو لاوە ٢١ ساڵەیەی نەبیست؟

لێرەدا دەگەرێمەوە بۆ سەر هەڵوێستی A

هەڵوێستێ کە بەها بە گیانی مرۆڤ دەدا. هەڵوێستێ کە زۆر لای گرینگە کە تاکەکانی بمێنێتەوە. هەڵوێستێ کە تاک لای مانای هەیەو بیری مێگەل بوون دەخاتە لاوە. ئەم هەڵوێستە لای ئێمە بوونی نییە . چون ئێمە بە بوونی تاک رازی نین. هەر بۆیە ئێمە ئەو هەواڵانەی ترمان نەبیست .

لێرەدا پرسێ دێنمە گۆڕ ئەویش ئەوەیە بۆ ئەمجارە خەڵک پەرچەکرداریان بەرامبەر کوشتنی ئەو لاوە لە خۆ نیشاندا؟

بە وەڵام بەم پرسیارەو بۆ لێکۆڵینەوەی زیاتر لەم بوارە بەم پرسیارە دەست پێدەکەم. ئایا خاڵێکی جیاواز هەبوو لە نێوان شوانەی سەید قادر و ئەو لاوانەی ترکە لەکوردستان دەکوژران؟

ئەگەر هەبوو کامانەن؟ گەر نییە بۆ خەڵک خۆ پیشاندانیان کرد؟

من وەک نووسەری ئەم بابەتە جیاوازییەکی بەرچاولە نێوان شوانەی سەید قادرو ئەوکەسانەی تر کە لە کوردستان خەریکی کاسبی وکۆڵبەری بوون و کوژران نابینم . هەڵبەت دەڵێم جیاوازییەکی بەرچاو مەبەست ئەوە نییە کە هەر جیاوازی نەبووبێ . چەن جیاوازی هەبووە بەڵام ئەو جیاوازییانە نەبووە کە بەرخۆدانێکی ئاوەهای لێبکەوێتەوە. شوانە کەسێکی سادە بوو لە شارێکی کورد. نە کەسێک بوو کە بە کەسایەتیەکی ئەدەبی یان سیاسی یان هەر شتێکی تر ناسرابێ. بەڵکوو شوانە سەربزێوێک بوو کە زۆر جار کارەکانی لە رووی ئێحساسەوە بووە. شوانە خەڵکی شار بووە بەڵام زۆربەی ئەوکەسانەی ترکە خەریکی کۆڵبەری و کاسبکاری بوون و بە دەستی هێزەکانی رژیم کوژران خەڵکی شار نەبوون. پێکهاتەی شارو کۆمەڵناسی شار تا رادەیەک جیاوازی لە گەڵ کۆمەڵناسی گوند هەیەو ئەو جیاوازییە خۆی کاریگەربوو لە سەر گەورە بوونەوەی مەسەلەی شەهید کردنی شوانەی سەید قادر. دووهەم شت ئەوەیە کە شوانە لە کاتی ئەنجامی ئەو قەتڵە لە لایەن هێزەکانی رژیمەوە تەنانەت بە پێی یاسای کۆماری ئیسلامیش خەتایەکی گەورەی نەکردبوو کە شیاوی مەرگ بێت. شوانە ئەگەر لە روانگەی کۆماری ئیسلامییەوە کەسێکی تاوانبار بوو دەکرا دەستگیری کەن و بیبەن لێکۆڵینەوەی لە گەل بکەن و حوکمی بدەن. بەڵام نەیانکرد. لێرەدا پێویستە تیشک بخەمە سەر گەمژەییەکی کۆماری ئیسلامی. شتێک کە دەکرێ هەم وەک گەمژەیی چاولێبکرێ و هەم بە روانگەی تریشەوە ببینین. گەمژەیی بوو بەو هۆیەی کە لای وابوو خەڵکی کوردستان هەر وەک جاران لە ئاست کوشتنی شوانەدا بێدەنگ دەبێ و گەورەتر لەوەش ئەوە بوو کە تەرمی شوانەی شێواندو بە شێواوی دایەوە بە بنەماڵەکەی و لەوە گەورەتریش ئەوە بوو دواتر بە پێی هەندێ هەواڵ خۆی تەرمەکەی لە گۆڕ دەرهێنا. هەڵبەت ئەمە خۆی هەندێ هۆکاری هەیە کە هەر لێرەدا بە پێویستی دەزانم قسەی لە سەر بکەم. گەمژەیی کۆماری ئیسلامی هەڵبەت سیاسەتێکی

گەمژانەشی لە پشت بوو. یەکەم کۆماری ئیسلامی دەیویست بە کوشتنی شوانەی سەید قادر خەڵکی کوردستان چاو ترسێن بکاو بەو هۆیەی کە خەڵکی کوردستان لە ئاست کوشتنی کەسانی تردا بێدەنگەیان هەڵبژاردبوو لای وابوو کە هەمدیسان بێدەنگە هەڵدەبژێرن. بەڵام ئەمجارەیان جەماوەری کورد لە شاری مەهاباد کە لە مەرگی چەندین کەس لە ساڵی رابردوودا بە دەست هێزەکانی رژیم بە تەنگ هاتبوون دەوامیان نەهێناو پەرچەکرداریان لە خۆ نیشان دا. کامۆ لە ئینسانی سەرکەش دا باس لە کردەو پەرچەکردار دەکات. من بۆ خۆم هەستانی ئەم جارە لە چوارچێوەی ئەو سەرکەشی و پەرچەکردارەدا دەبینمەوە کە کامۆ باسی لێدەکات. خەڵکی کوردستان دژ بە گوتاری رژیم کە گوتاری کوشتار بێ گوتاری خۆیان خستەروو کە گوتاری مانەوەو سەرکەشی بوو. گوتاری مانەوە بوو بەو مانایەی کە مانی خۆیان خستە روو. گوتاری سەرکەشی بوو بەو مانایەی کە پەرچەکرداریان لە خۆنیشان دا دژ بە گوتاری رژیم. دەتوانین بڵێین پەرچەکرداری خەڵکی کوردستان بە گشتی و مەهاباد بە تایبەتی پەرچەکردارێک بوو بەرامبەر ئەو کردەوانەی کۆماری ئیسلامی. بەڵام سیاسەتی گەمژانەی کۆماری ئیسلامی بۆ چاوترسێن کردنی خەڵک تووشی شکەست هات و خۆ پیشاندانێکی لێکەوتەوە کە من بە گوتاری مانەوەی کورد لە کوردستانی رۆژهەڵات ناوی لێدەبەم. گوتاری مانەوەیەک کە بە بەهای گیانی دەیان کەس لە خەڵکی ئەو پارچەیە لە کوردستان تەواو بوو. بەڵام ئەم گوتارە لە راستیدا وڵامێکیش بوو بۆ رژیمی کۆماری ئیسلامی بۆ ئەوەی بزانێ کە ئەوان هێشتا هەر ماون و گەلی کورد چیتر ئامادە نییە بەو شێوەیە مامەڵەی لە گەڵ بکرێ. لێرەدا بە پێویستی دەزانم کە هۆکارێکی تری ئەوەی کە کۆماری ئیسلامی ئەو سیاسەتە گەمژانەیەی گرتەبەر ناوببەم ئەویش ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی دەیزانی تا ئێستا دەنگی کورد لە قورگی خۆیدا خنکاوە و کەس گوێ بە دەنگی نادات. یان دەنگی بە هیچ کوێ ناگا. کە ئەم بەراوردەشی بۆ ئەمجارە بە هەڵە دەرچوو. چون کورد بە یەکگرتووییەوە وای کرد کە دەنگی بە هەموو شوێنێ بگاو تەنانەت شۆڤێنیترین میدیاکانی دژە کوردیش نەیاندەتوانی لە ئاستیدا بێدەنگە بکەن بۆیە هەواڵەکەیان بە درۆ دەنووسیەوە. لێرەدا پێویستە باس لە هەواڵێکی ماڵپەڕی بازتاب بکەم دوای رووداوەکانی شاری سەقز کە ١١ تا ١٣ کوژراوو پتر لە٧٠ بریندار لێکەوتەوە. بازتاب نووسیبووی رووداوەکانی شاری سەقز دەستی تاقمی جیایی خوازی پژاکی تێدا بوو و ئەوە پژاک بوو تەقەی لە خەڵک دەکرد. لێرەدا دەبێ بوترێ ئەو هەواڵەی بازتاب جگە لە درۆ بوون، سیاسەتێکی دوولایەنەی زرینگانەشی تێدایە، کە کۆماری ئیسلامی بەردەوام ئەم سیاسەتەی لە کوردستان گرتۆتە بەر. ئەو دەیهەوێ کورد بە ناو نەتەوەیەکی جیایی خواز ناو بباو بیناسێنێ(هەرچەن بە بڕوای منی نووسەر جیایی خوازی بۆ هەر نەتەوەیەک مافی رەوای ئەو نەتەوەیە) و هێرش بکاتە سەریان. هەڵبەت سیاسەتی زەق کردنەوەی پژاکیش خۆی شتێکەو هەڵوێستە نابەرپرسانەکانی پژاکیش خۆی هەر قسەی لە سەرە کە دواتر دێمەوە سەری. ئێمە لەم هەواڵەی بازتابدا چەواشە کارییەکی تەواومان دیت. چەواشەکارییەک لە بەرژەوەندی دەسەڵاتی سەرکوتکەردا. چەواشەکارییەک کە دەیهەویست هەموو شتەکان لە بەرژەوەندی خۆیدا بقۆزێتەوە. هەڵبەت ئەمە زاتی سیستەمە نادیمۆکرات و دەسەڵاتە گشتخوازەکانە - یان دەتوانم بڵێم ئەمە خودی دەسەڵاتە- کە دەیهەوێ هەموو شت لە بەرژەوەندی خۆیدا بقۆزێتەوە. بازتابیش وەک ماڵپەڕێک کە سەر بە موحسنی رەزاییە لەم ناوەدا جێ نەماو دەستی دایە چەواشەکاری. یان دەبینین راگەیاندنە عەرەبییەکان بۆ وێنە ئەلجەزیرە کە لە هەموو کێشەیەکی دونیا ئاگادارە لە ئاست ئەو کێشانەی کوردستاندا بێدەنگەیان هەڵبژاردو ئەگەر هاتوو بێدەنگەشیان هەڵنەبژارد بە شێوەیەک لە شێوەکان هەواڵەکەیان چەواشە دەکرد.

دوان لە ماڵپەرو راگەیاندنە ناکوردییە دژە کوردییەکان مژارێکە کە نامهەوێ بیخەمە تاقەتی ئەم وتارەوەو لێرەدا هەمدیسان لە سەر ئەو چەشنە لە گوتاری مانەوە قسە دەکەم. گوتاری مانەوەیەک کە هەندی دەسکەوتی هەبوو.

دەسکەوتەکانی ئەم گوتارە:

١)یەکگرتوویی ریزەکانی کورد لە کوردستانی رۆژهەڵات لە ئیلام و سەحنەوە بگرە تا دەگاتە سۆماو برادۆست. هیچکات کوردستانی رۆژهەڵات لە مێژووی خۆیدا بە قەد ئەمجارە یەکدەست و یەکگرتوو نەبووە.

٢) بەزاندنی دیواری هەواڵنێرییەکان و گەیشتنی دەنگیان بە میدیاکان

٣) شکاندنی دیواری مەزهەب کە لە نێوان کوردەکانی رۆژهەڵاتدا دروست کراوە . بە شێوەیەک کە ئەمجارە شیعەو سوونەو یارسایی و.... بەشداری ئەو گوتارەیان کردو بوون بە بەشێک لە گوتاری مانەوەی کورد کە من لێرەدا بە قۆناغێکی نوێ لە بزووتنەوەی کوردی لە کوردستانی رۆژهەڵات ناوی لێدەبەم.

٤) هاوپشتیی کوردەکانی نیشتەجێی ئورووپاو ئەمریکاو ئوسترالیا لەوان.

٥) نیشاندانی رووی بوونی خۆیان بە رژیمی کۆماری ئیسلامی و گوتنی ئەوەی کە ئێمە هەر ماوین و ئێمە هەر نافەرمانی لە دەستوورەکانت دەکەین.

زیانەکانی ئەم گوتارە:

١)کوژرانی دەیان کەس لە خەڵکی کورد لە شارەکانی کوردستان و دەستگیر کردنی سەدان کەس و بریندار بوونی دەیان کەس.

٢) دامەزرانی حکوومەت نیزامی لە کوردستان- هەرچەن کوردستان هیچکات شوێنێکی ئارام نەبووە بۆ کۆماری ئیسلامی-

٣)بێ بەهرە بوون لە خوێندنی دەیان کەس لە لاوانی کورد کە دەستگیر دەکرێن. کە لێرەدا داوا لە حکوومەتی هەرێم دەکەم ئەوکەسانە لە بەرچاو بگرێ.

٤) توندتر کردنەوەی گوزینش لە دانشگاکان.

٥) هەمدیسان گوشار هێنانەوە بۆ سەر خەڵکی کورد لە کوردستانی رۆژهەڵات بەو شێوەی پێشترو توندتر کردنەوەی تەحریمی خەڵکی کورد.

بەڵام ئایا ئەم خۆپیشاندانەو ئەم دەسکەوتانە ئەم زیانانەی دەهێنا؟

لێرەشداو بۆ وڵام بەم پرسیارە دوو بۆچوون دێتە بەر دەممان. بەڕای من ئەم خۆ پیشاندانە زۆر دەسکەوتی باشی لێکەوتەوە کە بە راشکاوی وەک قۆناغێکی تر لە خەباتی خەڵکی کورد ناوی لێدەبەم. بەڵام لێرەدا ئەو دوو بۆچوونە دێنمە گۆڕ کە پێویستە لە گۆڕەپانی سیاسی و بۆچوونی ئێمە بۆ ئێستای کۆمەڵگای کوردیدا لە بەرچاو بگیرێن. ■

وزەی ئەتۆمی یان دیموکراسی؟

ئا: موحەممەد ئیزەدی

هەفتەی رابردو پاش ئەوەی حکومەتی ئێران رایگەیاند کە پیتاندنی یورانیۆم دەسپێدەکاتەوە، جارێکیتر لێکۆڵەرانی ئەمریکی پێشنیاری نوێی خۆیان خستە بەردەم ئەنجومەنی وەزیرانی ئەو وڵاتە.

لە لایەکەوە چەپەکان و لیبرالەکان دەڵێن وزەی ئەتۆمی و تەنانەت چەکی ئەتۆمیش مافی ئێرانەو هەروەها یەک لە پێویستیەکانی ئەم وڵاتەیەو بەرەنگاری ئەمریکا لەم مەبەستەدا دەبێتە هۆی بزواندنی هەستی وڵات پەرستی لای ئێرانیان و هەروەها هاندانیان بۆ هاوتەریب بوون لەگەڵ حکومەتدا بەمەبەستی دژایەتی کردن لە گەڵ بەرژەوەندیەکانی ئەمریکادا، لەلایەکی تریشەوە موحافیزکاران رایان وایە خەلکی ئێران خوازیاری دیموکراسین و ئەگەر رژێمی ئێران ببێتە خاوەن چەکی ئەتۆمی ئیتر دەتوانێ لەهەمبەر گوشارە دەرەکیەکاندا خۆڕاگربێت و بە واتایەکیتر ئیتر هیچ هیوایەک بۆدیموکراسی لەو وڵاتەدا لە ئارادا نامێنێت.

٢٤ی مانگ دوابەدوای کۆتایی دانوستاندنەکانی ئێران و ئەوروپا، وتەبێژی فەرەنسا رایگەیاند کە لەمانگی داهاتوودا دیاری دەکرێت کە دۆسیەی ئەتۆمی ئێران رەوانەی ئەنجومەنی ئاسایش بکرێت یان ناو هەروەها ئەمریکاش دەبێ بڕیاری خۆی سەبارت بەچۆنیەتی بەرەوپێشچون لەگەڵ ئێراندا بەرێگای دیبلۆماسی یان بەرێگای توندو تیژی بدات. رۆژنامەی " وال ستریت جورنال " بڵاوی کردەوە پاش دو ساڵ وتوویژ و دانبەخودا گرتن دەبێ لەگەڵ ئێراندا بە شێوازێکیتر هەڵس وکەوت بکرێت چونکە تەنانەت ئەنجومەنی ئاسایشیش ناتوانێت بەربەئێران بۆ ئەو مەبەستە بگرێت.

ئەم رۆژنامە وێڕای رەخنەی توندی خۆی سەبارەت بەهەڵوێستی راوێژکاری ئەڵمانیا، گرهاردشرۆدر کە هێرشی سەربازی بۆ سەر ئێرانی لەبەرچاو نەگرتوە بڵاوی کردەوە: دەبی سیاسەتەکانی ئەنستیۆتی واشینتۆن بۆسیاسەتی رۆژهەڵات وەگەڕ بخرێت، کەبریتیە لەگوشارخستنە سەر حکومەتی ئێران و پشتیوانی کردنی هێزە دیموکراسی خوازەکانی ئێران کە خوازیاری گۆڕانی رژێمی ئێرانن.

هەر ئەم پێشنیارە بە شێوازێکی تۆکمەتر لەلایەن " نیال فێرگوسن " NIAL FERGUSON مێژوو نوسی بەریتانی - ئەمریکاییەوە خرایە ئاراوە فێرگۆسن کە ماموستای زانکۆی هارواردەو خاوەن دو کتێبە سەبارەت بە ئیمپراتۆری بەریتانیاو ئەمریکاو بەهۆی ئەودووکتێبەوە ناوبانگی لەجیهاندا دەرکرد، هەفتەی رابردو لەرۆژنامەی " لۆس ئانجلس تایمزدا بڵاویکردەوە: " بەریتانیا و ئەمریکا بەو بیرۆکەوە کە گوایە حکومەتی ئێران هێدی هێدی و بە تەدریج بەرەو گۆڕان و دیموکراسی دەروات کاتی خۆیان بە فیرۆ ئەدەن. "بەرێز فێرگوسن بڕوای وایە: ئابلۆقەدانی ئابوری لەکاتێکدا کە نەوت بەرمیلی ٦٦ دۆلارە هیچ کاریگەرێتی نابێت و پێدەچێ ئەندامانی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکانیش ئەمە پەسەند نەکەن. سەرکەوتنی ئەحمەدی نەژاد لە هەڵبژاردنەکانی ئێراندا بۆ سەرۆک کۆماری دەریدەخات کە لەرۆژهەڵاتدا هەڵبژاردنی دیموکراسیانە نابێتە هۆی لیبرالیزمی رۆژئاواییانە بەڵکو بەپێچەوانەوە دەبێتە هۆی فەندمینتالیزم و ناسیۆنالیزمی توندرەوانە، کەوابوو بەرنامەی ژمارە یەکی ئەوروپیەکان تووشی شکست بوو: بەرنامەی ژمارە دوو (گێڕانەوەی دۆسیەکە بۆ ئەنجومەنی ئاسایش) یش کاریگەر نابێت و تەنها دەمێنێتەوە بەرنامەی ژمارە سێ کە هێرشی هەوایی فرۆکەکانی ئەمریکایە بۆ سەر کارگەکانی یۆرانیۆم لەم وڵاتەدا. (نیوزدی ٢٠٠٥.٠٨.١٧ لەزاری لۆس ئانجلۆس تایمزەوە)

لەلایەکیترەوە چەپەکان و لیبرالەکان کە پشتیوانی لەسیاسەتی دەستێوەرنەدانی ئەمریکا لەئێران دەکەن وەک پرۆفیسۆری ناوداری ئەوروپایی " سلوچ ژیژک " silavoj zizek کە ساڵانە بۆ چەن مانگێک لەئەمریکا وانە بێژی دەکات، لەیەکێ لەبڵاوکراوەکانی ئەمریکادا دەنوسێ: "ئێران مافی خۆیەتی بێتە خاوەن چەکی ئەتۆمی، تاکو بەر بەئەمریکایی بونی جیهان بگرێت" پاساویشی ئەوەیە کە ئێران بەچەکی ئەتۆمیەوە مەترسیەکی بۆ ئاشتی و ئاسایشی نێودەوڵەتی نابێت و تەنها رۆڵی وزەی ئەتۆمی بۆ رێبەرانی ئێران سازدانی هاوکێشەیەکی ئەمنیە بەشێوازی شەڕی سارد. (ئین دیۆ تایمز ٢٠٠٥.٠٨.١١)

هەروەها مامۆستایەکی ئێرانی بەناوی فەریبورزی موختاری لە "زانکۆی بەرگری نەتەوەیی " لەواشنتۆن لە رۆژنامەی "لۆس ئانجلوس تایمز" دا بڵاوی کردەوە : دیبلۆماسی هێور و لەسەرخۆ (soft diplomacy) لەبەرامبەر بەئەتۆمی بوونی ئێران تاکە رێگایەکە کە هەستی ناسیۆناڵیستی ئێرانیەکان نابزوێنێت .

پرسیارێک کە لێرەدا دەکەوێتە بەردەم کابینەی بوش ئەوەیە: کە ئایە خەڵکی ئێران پێیان باشترە کە خاوەن حکومەتێک بن کە بەبوونی وزەی ئەتۆمی و چەکی ناوکی لەهەمبەر وڵاتانی دراوسێ داو هەروەها دژەی ئەمریکادا بە سەربەخۆیی بمێنێتەوە، یان ئەوەی کە خاوەن حکومەتێکی دیموکراتی بن کە ئەمریکا پشتیوانی لێبکات؟

ئایە، حکومەتی بوش دەبێ وەک ئەوروپیەکان سیاسەتی دیبلۆماسیانە بگرێتەبەر کە ڕای گشتی لەئێران هەڵوێستی دژە ئەمریکایی نەگرن یان بە پشتگری و بە هێزکردنی دیموکراسیخوازان لەئێران پرۆگرامەکانی بۆگۆڕانی رژێمی ئێران وەگەڕبخات. ■

سەرچاوە: DW

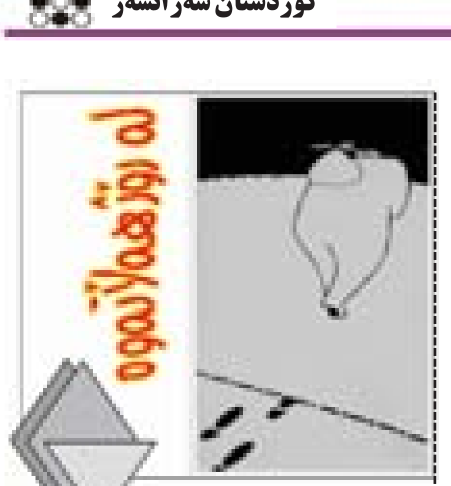

هەولێر : بنەماڵەی شوانە سەید قادر لە کۆنفرانسێکی رۆژنامەنوسیدا

رۆژی دووشەممە ٢٠٠٥/٨/٢٢ ، لەبنکەی یەکێتی شورشگێرانی کوردستان لەهەولێر، کۆنفرانسێکی رۆژنامەوانی لەسەر چۆنیەتی روداوی شەهید بوونی شوانە سەید قادرو لەدیدار لەگەڵ بنەماڵەکەیدا، بەرێوە چوو. ئەبووبەکر ئەسفەرەم، جەمیلە ئەسفەرەم و خەلیل مودەریسی، لەلایەن بنەماڵەکەیانەوە ئامادەی کونفرانسەکەبوون و وێڕای پرسەو سەرەخۆشی لەو بنەماڵانەی لە سەرهەڵدانەکانی پاش شەهید بوونی شوانەدا، شەهیدیان داوە، سپاس و ئەمەکداری خۆیان دەربڕی بۆ هەموو گەلی کورد و بەگشتی هەموو ئەوکەسانەی هەستانەوە بەپشتگیری کوردەکانی رۆژهەڵات و ئاواتی ورە بەرزیان خواست بۆ گیراوەکان. پاشان ئەبووبەکر ئەسفەرەم بەوردی چۆنیەتی رووداوی شەهید کردنی شوانەی خستەروو لەکۆتایی پرۆگرامەکەدا، خەلیل مودەریسی و ئەبووبەکر ئەسفەرەم وەڵامی پرسیاری رۆژنامەوانانیان دایەوە.

ناوبراوان لەوەڵامی چەند پرسیارێکی چاودێردا، ئاماژەیان بەوەدا کە لەلایەن هێزەکانی ئیتلاعاتی ئێرانەوە گوشارێکی زۆریان لەسەر بووە بۆ ئەوەی لەرێگەی تەلەفیزیۆنەوە شوانە بەکورێکی شەڕاشۆ (تەنانەت لەبنەماڵەشدا) بناسێنن و حاشا لەئەشکەنجەو ئازارەکانی بکەن. هەر بۆیە ئەو وڵاتەیان بەجێهێشتووە و ئێستا لەهەولێرو بنکەی یەکێتی شۆڕشگێرانی کوردستاندان. ■

سنە : بەردوام بوونی گرتنی هاوڵاتیان

ئەفشین شێخولئیسلامی خەڵکی شاری سنە، رۆژی (٢٥)ی گەلاوێژ لەلایەن هێزەکانی ئیتلاعاتەوە دەستگیر کرا. بنەماڵەی ئەفشین ڕایانگەیاندوە کە لەکاتی خۆپیشاندانەکاندا ناوبراو لەسنە نەبوە و ئەمە دووهەمین جارە لەماوەی دوو ساڵی رابردودا ئەفشین دەگیرێت. هەروەها بەپێی راپۆرتی دەزگای چیا لەشاری سنە هیوا یوسفی رۆژی (١)ی خەرمانان دەستگیر کراوە. هیوا یوسفی بەرپرسی دەزگای چیاو یەکێکە لەو کەسانەی لەرۆژی (٨)ی گەلاوێژ لەبەرانبەر پارێزگای سنەدا، بەشداری رێپێوانکە بووەو وتەیەکیشی پێشکەش کردوە. سەبارەت بەهۆکارو شوێنی گیرانی هیوا یوسفی هیچ زانیارییەک لەبەردەستدا نیە. شایانی باسە حسین ئەحمەدی نیاز بەرپرسی هەفتەنامەی ئاسۆ و خاوەنی بروانامەی یاسای نێو دەوڵەتی بۆ دوهەمین جار بۆ ناوەندی ژمارە(٤)ی دادگای شۆڕشی سنە بانگ کراوە، بۆ ئەوی سەبارەت بە تۆمەتەکەی کە چالاکی دژی شۆڕشی ئیسلامیە پاراستنی خۆی بکات. ناوبراو جاری پێشوو لەبەرانبەر (٩٠)میلیۆن تمەندا، بەکەفالەت ئازاد کراوە. ■

تیرۆری ئەندامێکی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لەسوێد

بەپێی راپۆرتی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، کاوە زارعی ئەندامی چالاکی ئەو حیزبە لەشاری "لینزبرک "شەوی دووشەممەلەرێکەوتی "٣١"ی گەلاوێژو لەکاتی نیوەشەودا، لەلایەن سێ کەسی نەناسەوە کوژراوە. تاوەکو ئێستاش هیچ زانیارییەک لەسەر ئەوکەسانەو ئامانجیان بەدەست نەهاتووە. ■

ئێران : بەیاننامەی کۆمەڵێک چالاکانی سیاسی، رووناکبیری و زانکۆکان

زیاتر لە(٨٠) کەسایەتی چالاکی سیاسی، فەرهەنگی و هەروەها ناو زانکۆکانی ئێران، بەبەیاننامەیەک هەڵوێستی خۆیان لەمەڕ رووداوەکانی ئەم دواییانەی کوردستان دەربڕیوەو سەرەرای دەبرینی خەمخۆری بەنیسبەت رووداوەکانەوە، سێ خاڵیان دەسنیشان کردووە. سەرەتا داوایان لەهاونیشتمانانی کورد بەگشتی و بەتایبەت چینی رووناکبیرو ئاگا کردووە، کە لەبەر بەرژەوەندیە نەتەوەییەکان و بەرگری لەمافی مرۆڤ، خۆڕاگربن و بەدوور کەوتنەوە لەتوندو تیژی، پێ لەسەر خواستە رەواکانی خۆیان دابگرن و لەخاڵی دووهەمدا، داوایان لەبەرپرسانی ئێرانی کردووە، ئەو کەسانەی کە لەریزی هێزەکانی ئینتیزامی ئێراندان و بەسەرەرۆیی ئەو کارەساتانەیان ناوەتەوە لێپرسینەوەیان لەگەڵ بکرێت و سزا بدرێن و هەوڵ بدەن بۆ گەرانەوەی ئارامی بۆ ناوچەکەو ئەو جەریدانەی وا راگیراون ئیزنی دەست بەکار بوونەوەیان پێبدرێت و لەخاڵی سێهەمدا، داوایان لەسەرەک کۆماری تازە کردووە سەرنج بداتە رووداوەکان و بەرپرسانە رووبەروویان بێتەوە. ■

پەژارەی هاووڵاتی

■ زۆرو بۆر..! (ئەحمەد)

■ کێ لەتەندروستی هاوڵاتیان بەرپرسیارە؟ (ئارەزوو)

■ سەنتەری شارو... (محەمەد)

پۆاز

حکومەت چی کردوه؟

سەیرە، ئەوەی دەتەوێت چاکی بکەیت لەوە خراپتری لێ دێت، ئەوەی دەتەوێت لەبارەیەوە بدوێیت پێچەوانەکەی رودەدات، بۆنمونە: خەڵک داوای چارەسەری گرانی بیتاقەی (دکتۆر، کرێ پاس، سەوزە، میوە، کاڵاو پێداویستیەکانی تر)ی رۆژانە دەکات، کەچی بەدوایدا، لەماوەی (کونفەیەکونێکدا) چەند قات نرخیان بەرزتر دەبێتەوە. بەڕاستی مایەی نیگەرانییە لەوڵاتێکی وەکو کوردستاندا، کەهێشتا لەسەر رێگەی رزگاریو دەیان هەڵدێرو هەورازی خەباتی جیاجیای نیشتمانیو دیموکراسیدا بێت، ئەمەش حاڵی ئیدارەو بەرێوەبردنەکەی بێت!

هەرچەندە ئەم مەسەلانە بۆیەکەم جار نییە قسەو باسیان لەبارەوە بکرێت، هەر لەبەرزترین ئاستی دەسەڵاتەوە تاکو دیارترین ناوەندەکانی رۆشنبیریو جەماوەری، خەڵک بەنوسینو نارەزاییو رێپۆرتاژو بابەتی هەمەچەشن لەرۆژنامەو کەناڵەکانی T.Vیەوە دیاردەکانیان خستۆتە بەرچاو، دیاردەی گەندەڵیو رۆتینو واسیتەو واستەکاری، دیاردەی نەبونی چاودێریی بازاڕ بەسەر خەڵکی چاوچنۆکو پاوان خوازەوە، دیاردەی نەبوونی کەسی شیاو بۆ شوێنی شیاو، بێ سەرو بەرەیی لەنێوان پەیوەندیەکانی فەرمانگە جیاجیاکانی دەوڵەت، وەک ئەوەی ئێستا هەیە، شارەوانی شەقامو کوچەو کۆڵانێک هەڵدەوەشێنێت، بەبێ ئەوەی بەرێوەبەرایەتی هاتوچۆ ئاگادار بێتو پرسی پێ بکرێت، کارەبا ئاگای لە دائیرەی ئاو نییەو شارەوانی ئاگای لەکوردتێل نییەو کوردتێل ئاگای لەئاسیا نییە، بۆیە ئەوە وەزعی جادەو بانەکانی شارە کەلەمانگێکدا چەندین جار شەقامێک کۆڵەوار دەکرێت.

پاشان ئەو فەوزایە دروست دەبێت کەئێستا بەسیمای شەقامەکانەوە دیارە، ئەمە مشتێکە لەخەروارێک، ئەمە ئەوانەیە کەبەچاو دەبینرێن، جا وەی لەوانەی کەقابیلی بینین نینو خۆبەخۆ لەناو فەرمانگەکاندا، روودەدەن... لەبەرامبەر هەموو ئەوانەشدا، ناڵێین حکومەت دەستەوسان بووە، ئیجرائاتی نەکردوە، یان هەوڵی نەداوە، بەڵام ئەوەی کە بوەو کراوە، بێ هودە بوەو بەهەدەر چووە، بۆیە لەراستیدا بۆ حکومەت هەر گرنگ ئەوە نییە چی کردووەو چەند کاری کردوە، پرسیارەکە لەوەدایە کەحکومەت چۆنی کردووە، تاکو چەند کێشەو گرفتەکانی بەئاراستەی بەرژەوەندیەکانی خەڵکدا بەئاکام گەیاندووە، تاکو چەند توانیویەتی لەئاست ئەو ئاستەنگیو قەیرانانەدا بەوەی کەکردویەتی کێشەو قەیرانەکان ئەهوەن بکاتەوە، وەک ئەوەی کەماوەیەکە لەلای ئێمە بەشێوەیەکی خەیاڵی، گرانی دەرکەوتووە، گرانی لەنرخی کرێ خانوو، قەیرانی نیشتەجێبوون، بەرزی نرخی کاڵاو پێداویستیەکانی تر وەک لەسەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد، ئەمانە بەگشتی کەنەک هەرباش نەبوون بەڵکو دوێنێ لەمرۆباشترەو ئەمساڵیش لەپارباشتر..هتد. ئەمە سەرباری ئەوەی کە بەردەوام لێرەولەوێ بەبەرنامەو بێ بەرنامە (حکومەت) هەوڵیداوە، زەوی دابەشکردوە، سلفە هەبووە، شوقەو باڵەخانە بۆ نیشتەجێبوون دروستکراوە، باجو خەراج کەم کراوەتەوە، بەڵام کێشەکە هەروەک خۆی ماوەتەوە، خراپتر بووە، چاکتر نەبوە، بۆیە ئیتر کاتی ئەوە هاتووە لەو میکانیزمەی تاکو ئێستا کاری لەسەر کراوە کەمێک ورد بینەوەو بپرسین داخۆ شێوازێکی ترمان پێویست نییە بۆکارکردن؟.■

پێشرەو رەوف

■ **ئەحمەد حسێن ئەحمەد**

دەرچونی بڵاوکراوەو کتێبو گۆڤاری کوردی مێژوویەکی پڕ لەکسپەو ناسۆری بینیوە. دوژمنانی کورد، دوژمنانی وشەو زمانەکەمان بوون هەمیشە هەوڵی ئەوەیان دابووکێشەو وشەکانمان کپ وقەتیس بکەن. لەگەڵ ئەو هۆردوە هەڕەشەو رێلێگرتنو کەم دەرامەتیەدا بەکوردی نوسین کەموزۆر گوژمێکی بەخۆی دەدا. هیچ بەراوردێک نەبوو لە رێژەی ئەو کتێبانەی کەداگیرکەران دەریان دەکرد لەچاو تاکو تەرای ئەوانەی بەکوردی لەچاپ دەدران. ئەمە لەلایەک لەدوای راپەرینەوە بەتایبەتی لەدوای ساڵانی (٢٠٠٠)ەوە لەلایەک دەزگاکانو ئەو کەسانەی کە شتێکیان لەدەستدا بۆ بڵاوکراوە لەکتێبو گۆڤارو رۆژنامە لەبەرگی زێریندا خۆیان بینیەوە هەقی ئەو ساڵە تاریکانەی سەردەمی پێشو کرایەوە. بەڵام دیاردەیەکی ناخۆشو ئاڵۆز لەباوەشی رەشی پاشاگەردانیدا لەبەرچاوانە ئەویش بەهۆی ئەم دیموکراسیو ئازادیەوە زۆر هەن بۆ ناوو ناوبانگ شتێک لەنوسین چ شیعر چ چیرۆک چ لێکۆڵینەوەو بابەتی تر بەکرچو کاڵی ناوی کتێبی بەسەردا دەسەپێننو دەیبەن بۆ دەزگای چاودێری یەکسەر مۆڵەتیان دەدرێتیو بەزوویی لەچاپی دەدەن.. ئیدی کابرا بووبەخاوەن کتێب.

ئەمە خۆی لەخۆیدا جۆرە غەدر کردنێکە لەوشەی کوردیو بازاڕی کتێبی پێ لاواز دەبێت. بەدەستی خۆمان مرۆرو داڕونجان دەکەینە ناو گەنمو برنجەوە تامەکەی دەگۆڕین.

لەم روەوە واچاکە دەزگا بەرپرسەکان بەئاگابنو بەخۆیاندا بچنەوە رێگە بەبەرهەمی پێنەگەیشتوو نەدەن.. ئەوانەیشی نیازی ناوو ناوبانگیان دەوێت بەهۆی کتێبەوە پەلە دەکەنو بەکۆکراوەیی بیدەن بەشارەزایەکو لەرێنماییو رەخنە نەتۆرێن کەموپوخت چاکترە لەزۆرو بۆر. ئەگەر بەوردیو بەسەلیقەوە نەچنە ئەوگۆڕەپانەوە، ئەڵبەتە نەوەی نوێ بەرهەمە بێ پێزەکانیان فرێ دەدەنو مێژووی ئەدەبیش چەپۆکی سەرزەنشتیان پیا دەکێشێت.■

■ **ئارەزوو مەحەمەد**

کێ هەیە لەئێمە رۆژێک لەرۆژانو لەهاوینی گەرمی ئەم شارەدا رێی نەکەوتبێتە دوکانێکی شەربەت فرۆشیو بۆ فێنک کردنەوەی جەستەی ماندوی شەربەتێکی نەخواردبێت، بەڵام کێشەکە لەوەدایە کاتێک کە شەربەتەکەمان دەخۆین ئایا بیرمان لەوە کردۆتەوە ئەوەی کەدەیخۆین پاکە یان نا؟ بڕواتان هەبێت هەندێک لەودوکانانە هەربەناو دوکانن، چونکە نەک پاکوخاوێنیو مەرجی تەندروستیان تیادا نییە، بگرە شوێنەکەشیان لەشوێنێکی وادا نییە گەر دوکانەکەش خۆی پیس نەبێت ئەوا ئەو دوکانانەی دەوروپشتیو ئەو شۆستەیەی بەردەمی گەر کەسێک تۆزێک بەوردی تەماشا بکات نەک هەر شتێکی ئەو دوکانە لەوانەیە هەر هەموو شتێکی بازاڕی لەبەرچاو بکەوێت، ئەمە سەرەڕای ئەوەی زۆربەی ئەو دوکانانە پەرداخی شوشە بەکاردێننو زۆرجار وارێکەوتووە چەندین کەس بەتەنها پەرداخێک دەیخۆنەوە، ئینجا ئەگەر جارێک بشۆرێت ئەویش چۆن شتنێک؟ کەمێک ئاوی پێدا دەکەنو بەتەواوەتی پاک ناکرێتەوە، حەز ئەکەم ئەوە روون بکەمەوە کاتێک باس لەوجۆرە دوکانانە دەکەم هەر ئەوان نین، بگرە زۆر دوکانی تری لەو بابەتە هەن، لەوانە دوکانی گەس فرۆشەکان خوا نەکات لەفەیەک بکڕیتو بیخۆیت، گەر بەرێکەوتیش بەبەردەمیان گوزەر بکەیت بۆنێکی هێندە ناخۆشی لێدێت هەر خواردنیشت لەبەرچاو دەکەوێت، ئەمە جگەلە پیسی دوکانەکەو مانەوەی گۆشتی چەند رۆژەو بەکارهێنانەوەی جارێکو دوجار زیاتریش، ئەگەر باسیش لەدوکانەکانی قەسابو گۆشت فرۆشو مریشک فرۆشەکان بکەین، ئەوە هەر مەپرسە، چونکە بۆ کڕینی کیلۆیەک گۆشت یان مریشکێک بچیت ئەوا بەدڵنیاییەوە ئەو خواردنەت لەبەرچاو دەکەوێت، بەتایبەت مریشک فرۆشەکان، چونکە ئەو ئاوەی کەمریشکەکەی تێدا پاک دەکەن هێندە خوێناویو پیسە نازانیت ئەو شتەی لەناو مەنجەڵەکەدایە لەبنەڕەتدا خوێنی کوڵاوەو مریشکەکانی تێدا پاک دەکرێت یان ئاوی کوڵاوە؟! من نازانم کێ خۆی بەبەرپرس دادەنێت لەم هەموو دیاردە نەشیاوەو زۆری تری لەو بابەتەش؟ خۆ کاتێک وەزارەتی تەندروستیش لەو بارەیەوە دەدوێنیت، بەجۆرێک باسی دەکەن کەزۆربەی زۆریان مەرجی تەندروستیان تێدایە.

لەکۆتایدا، دەڵێم: گەر بەو خواردنانە بژین کەلەبازاردا هەیە، ئەوا بەدڵنیاییەوە دەبێت لەساغیو تەندروستی خۆمان دڵنیانەبین، بۆ وەزارەتی تەندروستیش حەز دەکەم بپرسم: کوا لیژنە کاراکانتان؟■

■ **محەمەد ئەحمەد**

رۆژانە لەکەناڵە جیاجیاکانی راگەیاندنە جیهانیەکانەوە ئەوزیانە گەورەو مەترسیدارانە دەبیستین یان دەبینین کەبەهۆی پیس بوونی ژینگەوە هاوڵاتیانی ئەو وڵاتانە دوچاری دەینەوەو کار لەتەندروستیان دەکات.

ژینگە ئەو پانتاییە دیاریکراوەیە کەئێمەی مرۆڤو گیانداران تیایدا دەژین، دیارە مەبەستم لەژینگەی سەر زەوییە، لەم ساڵانەی دواییدا ژینگەکەمان روبەروی هەڕەشەیەکی ترسناک بۆتەوە بەهۆی پیس بونیەوە لەدەرەنجامی فرێدانی ئەو پاشەڕۆو پاشماوانەی کەلەکارگەو پیشەسازییە گەورەکانی جیهانەوەیەو بۆتە هۆی گەرم بوونو ئالودەبوونی ئاووهەوای سەر زەوی بۆ ئاستێکی زیاد لەچاو ساڵانی رابردوو.

ژینگەی شاری سلێمانی بۆ نمونە دەهێنمەوە، کەبەبەراورد لەگەڵ ساڵانی رابردوو چەند رابەر هەڵکشاوە، بێگومان هۆکارەکەشی یەکێک لەو خاڵانە بوو کەباسم کردن لەوانە بوونی ژمارەیەکی زۆر لەئۆتۆمبیلو بەهۆی نەبوونی کارەبای بەردەوامەوە ئەو ژمارە زۆرەی موەلیدە بەجۆرێک کەکەم ماڵ هەیە موەلیدەیەکی نەبێتو لەکاتی کارەبا بڕاندا ئەوەی موەلیدەی هەبێت رۆشنی دەکاتو بەمەش ئاسمانی شار پاش کارەبا بڕان تەمێکی رەش دایدەپۆشێتو ئەگەر لەبەرزاییەکەوە سیری سلێمانی بکەیت سەرت سور دەمێنیت کەخەڵکی چۆن دەتوانن لەناو ئەو دوکەڵو تەمومژەدا بژین؟!

لەیهاندا بەتایبەت لەخۆرئاوادا، چەند رێساو یاسایەک هەیە کەلەلایەن حکومەتی ئەو وڵاتانەوە دەرچونو بونەتە ستانداردو خەڵکی مولزەم دەکەن بەپەیڕەو کردنیانەوە. بەڵام لەوڵاتێکی وەک وڵاتی ئێمەدا دوای ئەو هەموو شەڕە سەختو درێژخایەنانەی کەرژێمی بەعس دوچاری گەلەکەمانی کردن، بەکارهێنانی چەندین جۆری چەکو تەقەمەنیو... هتد. هەموو ئەمانە ژینگەیەکی پیسو ئالودەیان لەدوای خۆیانەوە جێهێشتووە دوای ئەوەش رژێم هیچ بوارێکی بۆ هاوڵاتیان نەهێشتبوەوە تابیر لەژینگەو پاراستنی بکەنەوە. ئەمەو سەریاری ئەوەی کەتاکەکانی ئەم کۆمەڵەی ئێمە وافێر نەکراوون ژینگە بەهەند وەربگرنو بیپارێزن لە ئالودەبوون. بەهەرحاڵ ئەگەر بەناو شاری سلێمانیدا گەشتێک بکەیتو چاوێک بگێریت بەدەوروبەری خۆتداهەموو ئەم راستیانەت بۆ دەردەکەون، کەچۆن ئێمە رۆژانە لەسەر ئەعصاب دەژینو خۆمان بەدەستی خۆمان ژینگە پیس دەکەین.

وەختێک دەتەوێت لەماڵ بێیتەدەر بەمەبەستی چونە بازاڕو سەنتەری شار، خوانەکردە ئەگەر رێگەکەت لە باکوری شارەوە بێت بۆ باشور واتە لەشەقامی قەناتەوە بۆ دەوروبەری مزگەوتی گەورەو تەندروستیت بپارێزێت ئەوە دەبێت چەند رێنماییەک رەچاو بکەیت لەوانە: لۆکە بئاخنیتە گوێچکەکانت، چونکە کاتێک بەکۆڵانەکانی بەرامبەر (شێخ جافر)دا تێپەر دەبیت، زرمو کوتی ئەو دوکانانەی کەتانکیو بەرمیلی ئاوو کەرەستەی تر دروست دەکەن مێکشت دەهێننە خوارەوە بۆلای مزگەوتی گەورە، پاش دەرباز بوون لەو سزا دەرنویە سەرە دەگاتە سەر ئەو فرۆشیارە دەستگێرانەی کەسەر شۆستەو قەراغ جادەکانیان گرتووەو تەنیا تولە رێیەکی باریکیان هێشتۆتەوە، ناچار دەبێت بەپاڵەپەستۆو زەحمەتێکی زۆرەوە لەوێش رزگارت بێت.

زۆرجار دەبێت بەسەر ئەو ژنە سەوزە فرۆشانەدا باز بدەیت کەلەسەر شۆستەکان بەخۆیانو فەردەیەک گەڵامێوو سەوزەوە دانیشتونو کاری مەمرەو مەژی دەکەن. جارێ ئەوە شان کوتانو خۆبەیەکدادان لەوێ بوەستێت، لەو ماوەیەدا کەهەمووی چەند سەد مەترێک سەدان شانو دەستی نامۆت بەردەکەون.

بەسەرهاتو روداوی زۆر سەیرو سەمەرەو هەندێک جار ناخۆشیش لەسەنتەری شاردا رویان داوەو رودەدەن، بەڵام من لێرە ناوەستمو ئەڕۆمە خوارەوە بۆ بەر بەلەدیەکە، هەر کەگەیشتیتە ئەوێ، ئۆتۆماتیکی دەبێ لۆکەی ناو گوێیەکانت دەربێنیتو بیخەیتە کونە لوتەکانتەوە، بۆنو بەرامەیەکی هێندە ناخۆشی لێدێت ناچاری نەبێت قەت سەر ناکەیت بەوێدا.

بەڵێ، گرفتەکانی شارو پیس بوونی ژینگە رۆژ لەدوای رۆژ روو لەهەڵکشانن، جا ئیتر گرفتەکە لەلایەن حکومەتەوە بێت یان لەلایەن خاوەن کارگەکانی ناو شارەوە بێت کێشەیەکەی بەو جۆرە هێشتۆتەوەو ژینگەی شاریان بەژاوەژاوو زرمو کوتی خۆیان پیس کردووە.

کارگەکانی ئاسنگەریو لەحیمچیەکانیش گەورەترین مەترسین بۆ سەر تەندروستی هاوڵاتیان کەزۆربەی زۆریان لەناو شاردا بڵاوبونەتەوە.

رەنگە، خاوەن کارگەو دوکانی ئاسنگەریەکان بەخوێندنەوەی ئەم بابەتە پەستو نیگەران ببن، بەڵام دەبێت بەرژەوەندی گشتی لەسەروی هەموو بەرژەوەندییە تایبەتیەکانمانەوە دابنێینو هەست بەلێپرسراوێتی بکەین بۆ هەر کارێک کەئەنجامی دەدەین، لەسەر حکومەتو دەزگاکانی پەیوەندیداریش پێویستە هەوڵی جدیتر بدات بۆ نەهێشتنی ئەم دیاردانەو فەراهەمکردنی شوێنو جێگەی تایبەت بۆ ئەو کارگانە لەلایەکو دەستەبەرکردنی ژینگەیەکی ئارامو پاک بۆ هاوڵاتیان لەلایەکی ترەوە.■

سلێمانی: بەفرین مەحمود.. دەرکەوت خۆی خۆی کوشتووە!

پ. سلێمانی

رۆژی ٢٠٠٥/٨/٢٧ (بەفرین مەحمود) لەماڵی خۆیدا بەکوژراوی دەچنە سەری، مقۆ مقۆ لەسەر چۆنیەتی رووداوەکە هەبووە. گومان خراوەتە سەر ئەم و ئەو، سەرەنجام لێکۆڵینەوە دەری خستووە کە بەفرین بەدەستی خۆی، خۆی کوشتووەو هۆیەکەشی نەزانراوە. چوار منداڵیشی بەهەتیوی جێ هێشتووە.■

لە (کیتابی رەش)ی سەدامدا دوو ملیۆن قوربانی لەعێراقدا هەیە

(٢٣) لێکۆڵەری جیهانی، دوای لێکۆڵینەوەیەکی زانستیو کۆکردنەوەی زانیاریەکی بێشومار، کتابێکیان بەناوی (کتابی رەشی سەدام حسێن) دەرکردووەو تیایدا، لە ساڵی (١٩٦٨)وە تاوانەکانی سەدامیان تۆمار کردووە کە بە (٢.٠٠٠.٠٠٠) مەزەندە کردووە. کتابی ناوبراو (لویس کۆچێرا) سەرپەرشتی کردووەو بەشدارانی ئەمانەن:

١-برنارد کۆشنەر: وەزیری پێشوی فەرەنسا.

٢-باتریک بودوان: سەرۆکی فەخری یەکێتی نێونەتەوەیی مافی مرۆڤ.

٣- ئەندریە بوبار: مامۆستای ماف لەزانکۆی مۆنتریال. لەم کتابەدا.. بەوردی باسی ئەنفالەکانو کیمیاباران کردنی هەڵەبجەو دەرکردنی کوردە بەرەچەڵەک ئێرانیەکان کراوە، کە سەدام چ کارەساتێکی بەسەردا هێناون.■

کوژرانی سەرهەنگێکو داخستنی سنوری پێنجوێن

پ. پێنجوێن

هەفتەی رابوردوو لەسنوری باشماخ - مەریوان دا، چەند قاچاخچییەک تەقە لەدەوریەیەکی هێزەکانی ئێران دەکەنو لەئەنجامدا، پاسدارێک بەپلەی سەرهەنگ دەکوژرێ. لەبەرامبەردا ئێران سنوری پێنجوێن بۆ ماوەی چەند رۆژێک دادەخا. لەپەیوەندیە کی "چاودێر"دا بە بەرێوەبەرایەتی پاسەوانی سنوری پێنجوێن، رایانگەیاندکە رووداوەکە هیچ پەیوەندیەکی بەپاسەوانی سنورو دەزگا سنوریەکانی حکومەتی کوردستانەوە نییە. کارەکەش لەسنوری ئێراندا روویداوە.■

خزمەتی هونەریو ئاهەنگی رێز لێنانی (زرار مەحەمەد مستەفا)

پ. سۆران

ئێوارەی رۆژی ٢٠٠٥/٨/٢٠ بە ئامادەبونی قائمقامی سۆرانو کۆمەڵەی هونەر و وێژەی کوردی ڕواندز. مەراسیمێکی رێزلێنانیان لەهاوینە هەواری جوندیان بۆ هونەرمەندی گەورەی مۆسیقاری ڕواندز (مامۆستا زرار مەحەمەد مستەفا رواندوزی) رێکخست. کە لەمەراسیمەکەدا، چەندان هونەرمەندی دیاری کورد ئامادەبوون کەلەشارەکانی دیکەی کوردستانیش هاتبوون. لەکۆتایشدا چەندین گۆرانیو پارچە مۆسیقا پێشکەش کران. کەجەماوەرێکی زۆی خەڵکی سۆرانیش ئامادەی ئاهەنگی رێزلێنانەکە بوون.■

پەیامی پەیامنێران

کۆنگرەی عێراقی نیشتمانی: (مقاومە) رەوایەو رەشنوسی دەستوریش پیلانی زایۆنیزم - ئەمریکایە

رۆژی (٢٠٠٥/٨/٢٧) لەبەیاننامەی راگەیەندراوی کۆنگرەی عێراقی نیشتمانیدا، لەسەندیکای پارێزەرانی عێراق لەبەغدا رایانگەیاندکەوا:

ئەنجومەنی نیشتمانی هەڵبوەشێتەوەو رەشنوسی دەستوریش بەدوا ئەڵقەی پیلانی زایۆنیزمو ئەمریکا دەزانن بۆ کۆتایی پێهێنانی عێراقو دابەشکردنی. لەبەیاننامەکەیاندا داوا دەکەن دان بە (مقاومە)ی عێراقیدا بنرێ وەکو بزوتنەوەیەکی رزگاری نیشتمانی، هەروا، داواشیان کردووە سوپای عێراق دابمەزرێتەوەو جڵەوی کۆنترۆڵکردنی عێراقی پێ بدرێو هەمو میلیشیاکانیش هەڵبوەشێنرێتەوە.

شایەنی باسە شێخ (جواد الخالصی) دامەزرێنەری ئەم کۆنگرەیەیە. شێخ (عبدالسلام کوبیسی) و (کمال حمدون) نەقیبی پارێزەرانی عێراقیش، ئامادەی کۆنگرەکە بون.■

کۆپتەرەکانی ئەمریکا لەناوچەی شلێردا چاودێری سنور دەکەن

پ. پێنجوێن

دوای تەقوتۆقی سنورو شڵەژانی پاسداران بەهۆی کوشتنی سەرهەنگێکەوە، ماوەیەکە کۆپتەرەکانی ئەمریکا لەسنوری شلێرو دەوروبەریا، گەشتی ئاسمانی بەوردی چاودێری باری سەربازی دەکەن. سەرچاوەیەک "چاودێر"ی ئاگادارکردەوە کە مەبەست لەم فڕکان فڕکانەی کۆپتەرەکان ئەوەیە رێگە نەدەن پاسداران سنورەکە ببەزێننو دۆخی ئارامی ناوچەکەش تێک بچێ.■

ئۆتومبیل، شایەکی کاتی دەکاتە شینی هەمیشەیی

پ. سۆران

رۆژی ٢٠٠٥/٨/١٩ لەسەر رێگی دەشتی هەریر، لۆریەک خۆی کێشا بەتۆتۆمبێلێکی نەفەر هەڵگردا، لەئەنجامدا چوار لەسەرنشینانی ناو ئۆتۆمبێلەکە گیانیان لەدەستدا کە خەڵکی خواروی عێراق بوون بەنیازی گەشتوگوزار هاتبوون بۆ ناوچەکە.■

وەڵامی وەڵامەکەی بەرێوەبەری پۆلیسی پشدەر

پەیامنێری چاودێر لەقەڵادزێ سەبارەت بەوەڵامی بەرێوەبەری پۆلیسی پشدەر کە لەژمارە ٣٧ی رۆژی ٨/١٣ی رۆژنامەی ناوخۆدا بڵاوبۆتەوە.

دەڵێت: وەڵامەکە راست نیەو ئەوانو هەموو ئەو کەسانەش کە دەیانەوێت راستیەکە بزانن دەتوانن سەردانی رۆژنامەی چاودێر بکەنو راستیەکان لەقسەی پۆلیسەکەوە وەربگرن کەلەکاسێتێکدا بەتۆمارکراوی پارێزراوە.

پەیامنێری قەڵادزێ جەختی لەسەر راستیو دروستی ئەو هەواڵە کردەوە کە لەچاودێردا بڵاوکراوەتەوەو وتی: بە بەڵگەوە راستیو دروستی هەواڵەکە دەسەلمێنین.

دیارە هەموو وەڵامێکیش راستکردنەوەی هەڵە نیە، بەڵکو زۆرجار وەڵامەکە هەڵەیەو راستیو دروستی بابەتەکە دەشێوێنێت.■

مەلایەکی مزگەوتێکی حاجیاوا بەقاچاخی سێ چەرمە کتێبی سەردەمی (ئارامی)یەکان گیراوە

لەم هەفتەیەدا، پاش چاودێریەکی ورد، ئاسایش توانی دوو قاچاخچی ئاسەوار رفێن بگرێت کەویستویانە سێ چەرمە کتێبی نوسراوی مێژوویی بفرۆشن، کە کتێبە چەرمەکان لەناو سندوقێکی زیویندایە.

ئەم سێ کتێبە، نرخی قاچاخی هەریەکەیان حەوت هەزار دۆلارە. بەڵام نرخی ئاسەوار ناسییان لەمۆزەخانەکاندا دەیان هەزار دۆلارە.

لەهەمان هەڵەتدا (٩) پارچە بەردی دزراوی ئاسەواری ترگیراونو قاچاخچییە دزەکان (ن.ع،ک.ع) دانیان بەتاوانەکانیان ناوە. دەریش کەوتووە چەند پارچەیەکی ئاسەوارەکان ساختەن. یەکێک لەقاچاخچیەکان مەلای مزگەوتێکی حاجیاوایە!■

من بە(شەولەبان)ەکەی ئەنکەو شێخ زاناکەی دایکم دەترسێنرێم!

ئا: دڵسۆز شێخ کەریم

بۆ ئەوەی بزانرێت تیرۆر و پیشاندانیان لەکەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە تاچەند کاریگەری هەبووە لەسەر جەماوەر؟ هەرچەندە دوورخستنەوەی ئەم ریپۆرتاژە لەگەڵ پیشاندانی تیرۆرستان مەبەستداربووە، بۆئەوەی بزانرێت تائێستاش ئەوکاریگەریە لەسەر دەروونی منداڵان وژنان و گەنجان و تەنانەت پیاوان هەربەردەوامە.

لەکاتێکدا کە منداڵانمان بانگ دەکرد بۆ پرسیار کردن لێ یان دەترسان بۆیە ناچار بووین هەرمنداڵێک و بەشێوەیەکی تایبەتی پرسیاری ئاراستەبکەین سەبارەت بە بابەتەکەمان، ئەمەش تەنها وەڵامەکانی پرسیارەکانمانە.

هەڵگورد ستار :- تەمەن ١١ ساڵ، سەیری بەرنامەی شێخ زانام کردوە تۆزێک ترسام، شەوانە زۆر دەترسام ئەم ووت خوایە واش لەئێمەنەکەن!، من زۆر لە شێخ زاناو دەرویش دەترسم، دەرویش یاعنی پیاوێکی ڕیش درێژو لەچەک دەترسم.

کەیەکەم جار نیشان درا من و منداڵان باسماندەکرد زۆر بەمان دەترساین لە شێخ زانا خۆ من نایناسم کێیە؟!

دایکی هەڵگورد : هەڵگورد زۆر دەترسا و ڕەنگی زەرد هەڵگەڕابوو کەسمان نەمان دەوێرا ئەوماوەیە دەستی لێ نزیک بخەینەوە یان بەدەنگی بەرز بانگی بکەین یەک بەخۆی ڕادەچڵەکی؟ من خۆم حەزم دەکرد سەیری بکات بۆئەوەی ترسنۆک دەرنەچێت لەپاشەڕۆژدا!

ژیار جلال: تەمەن ١١ساڵ تۆزێک سەیرم کردووە بەڵام دایکم نەیهێشت، منداڵانی کۆڵان بۆیان باس کردووم هەمووشمان دەترساین.

ئەم منداڵە دەی ووت ئەگەر قسەبکەم سجنم ناکەن؟ ئەمەش لەخۆی دا وادیارە شتێک لەترسی سجن وتۆقاندن....هتد لەناخی منداڵان داهەیە لەگەڵ ئەوەی ئەوان بەئازادی هاتوونەتە دنیاوە.

ڕازیار جلال : تەمەن ٦ساڵ، من ئەترسێم لە شێخ زانا بمبات و بمدات بەئەرزداو سەرم بشکێنێت، ئەم منداڵە نازانێت شێخ زانا کێیە ؟ ونەی بینیوە بەڵام منداڵان باسیان بۆیکردووە لەکۆڵان.

شوانە: تەمەن ١٣ساڵ زۆر ترسام کەبینیم کابراکەی سەربڕی ئەو ئەلقەیە زۆر ناخۆش بوو ئەها سەری خستە سەر تەوالێتەکەو سەری بڕی.

سیروان : تەمەن ٨ساڵ وەڵامی نەدایەوە، بەڵام **دایکی ووتی** : سیروان توشی گەشکە بووە لەدوای بینینی گروپی شێخ زانا و لەشاشەی تەلەفیزیۆن دەترسێت ئێستا و! دەڵێت توخوا دای مەگیرسێنن شێخ زانا یەت بۆمان لەبەرئەوە ئێمەش مەحرووم بووین لەتەلەفزیۆن.

پێشڕەو نادر : تەمەن ١٥ ساڵ، نەمان بینی بەڵام ئامۆژنی ووتی: تێک چووە لەدوای بینینی بەرنامەکەی شێخ زانا.

سۆران سەردار : تەمەن ١٤ ساڵ، نەترساوم چونکە زۆر لەئێستا منداڵ تربووم سەیری هەر چواربەشەکەی فیلمی مۆمیام کردوە کە ئەوکاتە زۆر ترسابووم لەفیلمەکە، کە شێخ زانای پیشاندا زۆر ئاسایی بوو لەلام، هەموو هاوڕێکانم ترساون و زەندەقیان چووبوو

شایەن خالید : تەمەن ١٠ ساڵ، ئەترسام خەوم ئەبینی یەکێک لەخەوەکانم ڕەفیقێکم ومنیان بردبوو سەریان بڕین، قەت حەزم نەکردوە پیشانی بدەن، سێ نیوەڕۆ نانم پێ نەخوراوە بێزم لەنانخواردنەکەدەکردو بۆنی خوێن دەهات.

شامیر خالید : تەمەن ٦ساڵ، وەڵا زۆرترسام ویەک شەومیزم کردبەخۆمدا بینیم پیاوەکە منداڵەکەی مل بڕی.

ساڤان ئاکۆ : تەمەن ١٠ ساڵ، بەس قسەی دعایەکەم بینیوە، شایەنی هاوڕێم ئەڵێت بەخوا شەو نایەینە کۆڵان چونکە لەوانەیە بەخوا تیرۆرست بێت بۆمان و شەوان، شایەن منداڵان دەترسێنێت و دەڵێت من تیرۆریستم منداڵان لێی دەترسان، من دایکم وباوکم خۆشیان سەیریان نەکردووە نەشیان هێشتووە ئێمەش سەیری بکەین.

دلیڤان کامەران : تەمەن ٤ساڵ، منیش ترسام وخوشکەکەشم ترساوە، سەیری خاڵەکەم کردووە.

دیە کامەران : تەمەن ٥ساڵ، دەترسێم و خوشکەکەشم دەترسێ.

پورزای دیە دەڵێت : دیە ڕێنمایمان دەکات کەدەچینەدەرەوە لەماڵ پێمان دەڵێت سواری سەیارە نەبن سەرتان ئەبڕن!

دەریا ستار : تەمەن ١٧ ساڵ، زۆر ترسام خواردنم لەبەرچاوکەوتووە بەتایبەتی دوای ئەوەی کەللە سەرو قاچ.... وگۆشتەکانم بینی لەسەر سینی دانرابوو ئەتووت سەروپێیە و زۆر ترسام کاتێک چەقۆکەی تیژ دەکردەوە، لەو ڕۆژەوە نەم توانیوە چەقۆ تیژ بکەم، کەدەخەوتم هیچم بیر نەدەما بەڵام لەدەنگ و قیژە خەبەرم دەبێتەوە کەهەڵ دەستم وهیچ نیە زۆر دەترسم وخێرا سەیری قاچم دەکەم بزانم لێی نەبۆتەوە یان لەت نەبووە، زۆریش ترسام کاتێک کەکونی تەوالێتەکە گیرابوو یان تەنەکەیان دانابوو پارچە گۆشتی زەلامیان تێدەکرد وچیمەنتۆیان دەکرد.

کەنێر بەکر : تەمەن ١٣ ساڵ لەسەربڕین زۆر دەترسێم شەو خەوئەبینم، شەوێک تیرۆرست هات وباوکمی برد زۆر دەگەڕاین پاشان لەخەوەکەدا ووتیان باوکمیان سەربڕیوە، چونکە من باوکم زۆر خۆش دەوێت، کەڕاپەڕیم لەخەوەکەم ئەچم سەیری باوکم دەکەم وئنجا ئەچم تۆزێک ئاو دەخۆمەوە، من ودایکم زۆر دەترساین وسواری تەکسی نابین ئەگەر سایەقەکە نەناسین بەڵام ئێستاباشترین چونکە تەلەفزیۆن پیشانی نادات و باسی ناکات وەک جاران، من حەزم نەکردووە شتی وا پیشان بدرێت لە تەلەفزیۆندا.

منداڵان و هەرزەکارەکان بەو شێوەیە خۆیان باسیان لەترسان و تۆقان لەتیرۆر کرد بابزانین تیرۆر چ کاریگەریەکی هەیە لەسەر گەورەکان؟

دایکی چاوان : بەخوا من حەزم لەبینیی نەکردوە بەڵام پیاوەکەم سەیری دەکرد منیش ناچار منداڵەکانم لەحەوشە مەشغوڵ دەکرد، بەڵام دوای مێردەکەم بۆی دەگێرامەوە و تووشی ژانەسەر و دڵە ڕاوکێ بووم.

سارا خان : سەیری ئەو بەرنامەم دەکرد بەڵام شەوان نەم دەتوانی بچمە حەوشە زۆر دەترسام یەکێک خۆی هەڵبداتە حەوشەوەو زەرەرم پێ بگەیەنێت، چوار ڕۆژ زیاتر خواردنم نەخوارد و سواری هیچ سەیارەیەکیش نەدەبووم و ئێستاش هەر دەترسم تەنها سواری پاس دەبم، بەڵام مێردەکەم تووشی ڕشانەوە دەبوو ئەگەر سەیری بکردایە.

مامۆستا پەروین : من دووئەلقەیم سەیر کردووە و لەدوای ئەوە ئەو چێشتەی گۆشت و دۆشاوی تەماتەی تێدابێت نای خۆم، چونکە خوێن و ئەو بەرنامەیەم دەهێنێتەوە بیر، شەویش تام لێ دەهات و وڕێنەم دەکرد بەدەم خەوە و مێردەکەم هەڵی دەساندم و ئاوی دەکرد بەدەممەوە و ئێستا باشترم.

خۆشی خان : زۆر ترسام ڕۆژێک لەگەڵ خوشکم سواری تەکسی بووین هەتا دابەزین خەریک بوو ڕۆحم دەرچوو چونکە تەکسی یەکە بە شەستی یەکەدا دەڕۆی بەشێوەیەکی واسەیری سایەقەکەم دەکرد چاوم نەدەتروکاند، چونکە شێخ زانا کارێکی کردوە هەرچی سیقەهەبێت لەلام نەماوە بەرامبەر بەپیاوان.

شوکریە خان: لەدوای بینینی ئەلقەکان زۆر دەترسام شەوێک چومە حەوشە بۆئەوەی سۆندەی سەر تەنکیەکە بگۆرم لەناکاو تەنەکەیەک بارەش دای بە ئەرزدا لەترسا لەهۆش خۆم چووم و سەرم دابووی بەئەرزداو ئێستا تووشی ژانەسەر و بوورانەوەبووم و زۆر ڕادەچڵەکێم لەخەودا.

ڕووناک خان : سەیرم کردووە و نەترساوم چونکە چەندەها جار خەڵک لەبەردەمما کوژراوە و بریندار بووە ڕاهاتووم لەگەڵ خوێن وەک هەمووژنێکی کوردی داماو، بەڵام گروپی بەناو زانا سەرو پێ ی لەبەر چاو خستوم لەگەڵ هەموو جۆرە گۆشتێک.

کەژاڵ خان : ئەوەی ڕاستی بێت من زۆر ترساوم بەڵام خۆمم گرتووە چەند جارێکیش لەگەڵ مێردەکەم بۆتە دەمە قاڵێمان بۆ ئەوەی قەناتەکە بگۆڕێ و لایدات، ئێستا هەرچەند دەکەم ناتوانم گۆشتی خێر لەکەس وەرگرم ئەگەر بۆمان بێت ڕەدی ئەکەمەوەو ئەڵێم گۆشتمان زۆرەو سەلاجەکەمان ئیش ناکات خراپ دەبێت خوا قبوڵی کات.

لێرەوە چەند پرسیارێک دێتە پێشەوە، ئایا هەموو ئەو ڕایانەی پێشوو باسکرا مانای ئەوە ناگەیەنێت کە پیشاندان و دەرکەوتنی تیرۆر لەدەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە نەبۆتە دروست کردنی دەیان و سەدان گرێی دەروونی وەک نەمانی متمانە بەکەسانی تر و ترسان لەنزیکترین کەس لێمانەوە و ڕەنگ دانەوەی خراپ لەسەر منداڵ و ژنان وکچان بە زۆری، وەنەبێت کوڕان و پیاوان لە سلبیاتی ئەو، گاریگەریان بەرنەکەوتبێت. هەرچەندە ژنان زۆر ئازاترن لە دەربڕینی ڕاستی ئەوەی کەترساون پێچەوانەی پیاوان، چونکەکوڕ هەر لەمنداڵییەوە فێر دەکرێت کەعەیبە بڵێت دەترسم، تەنانەت ئەو منداڵانەی کەکۆربوون پرسیارمان لێ دەکردن ئایاترساون لە تیرۆرستان بەبێ یەک و دوو ئەیانوت نەخێر منداڵانی تر ترساون من نا، نەترساوم، لەدوایی ووردەوردە خۆیان ئاشکرادەکرد.

ئەمەش کۆمەڵێک پیاوانن کەڕازی نەبوون حەرفی ناوەکانیشیان بڵاو بکەینەوە، هەریەکەیان لە چەند دێرێک باسی لە سلبیاتی ئەو کاریگەرە ترسناکەی تیرۆرستان دەکات.

پیاوی یەکەم: تا دووهەفتەش چێشتی دەستی ژنەکەم نەدەخوارد ئەم ووت نەک ژەهری تێکردبێت.

پیاوی دووەم: ڕۆژ هەتا ئێوارە لێم بپاڕێنەوە ناتوانم لەگەڵ کەس سەفەربکەم.

پیاوی سێیەم: خاوەنی دوکانم بەڵام متمانەم بەکەس نییە بیکەم بەشاگرد لەلای خۆم.

پیاوی چوارەم: هەتا دووهەفتە لەمەوپێشیش کەشەو دەخەوتم چەقۆیەکم لەلای خۆم دادەناو دەرگاکەشم بەکلیل دادەخست و بەتەنهاش دەخەوتم.

پیاوی پێنجەم: خێزانەکەم ئێستا متمانەم پێ ناکات جاران زۆر دەچووین بۆسەیران وگەڕان پێکەوە بەڵام ئێستا کەپێی دەڵێم جوابم دەکات ئەزانم لێم دەترسێت! بەخوا پیاو خراپیش نیم گوناهیشم نییە بۆ خێزانەکەم، خوا شێخ زانا وگرووپەکەی بگرێت.

پیاوی شەشەم: ئەوەندە دەترسێم لەگەڵ هەرکەسێک بڕۆم بۆ ئیشێک خێرا تەلەفۆن بۆ ماڵەوە دەکەم و ئاگاداریان دەکەم کە لەگەڵ کێم ؟

پیاوی حەوتەم: جاران حەزم بەهەڵگرتنی چەک نەدەکرد بەڵام ئێستا بە بەردەوامی پێمە.

پیاوی هەشتەم: کەلەگەڵ خێزانەکەم شەرمان دەبێت پێم دەڵێت : بزانە لێمان نابیت بە شێخ زانا.

پیاوی نۆهەم: ناوم زانایە هاوڕێکانم بەشێخ زانا بانگم دەکەن زۆر پەست دەبم ئێستا قسەیان لەگەڵ ناکەم.

بابزانین سایەق تەکسییەکان ڕایان چییە؟ و خەڵک بۆچی سڵیان لێ دەکاتەوە ؟ کەئەمەش وەڵامەکانیانە.

سایەق تەکسییەک ووتی: زۆر سەیرە ئەم شێخ زانایە ئەوەندەی ترس چاندوە لەدڵی ئەم خەڵکە دا ماوەیەک کاسپیمان کز ببوو کەس نەی دەوێرا تەکسی بگرێت.

سایەقێکی تر: داواکارم لە ژنان و خوشکە گەنجەکان کەهیچ نەترسێن لەسایەقە تەکسییەکان چونکە ئێمەش خاوەن کچ و خوشک و دایک و خێزانین خۆ هەموومان پیاو خراپ نین.

سایەقێکی تر ووتی: من خۆم کۆن پێشمەرگەی کوردستان بووم ئێستا چۆن غەڵەت بەرامبەر بەناموسی خەڵکی کوردستان دەکەم.

لەکۆتایی دا پرسیارێک دروست دەبێت بۆچی لێپرسراوانی خێزانەکان منداڵەکانیان دوورنەخستووەتەوە لەکاتی پیشان دانی گروپی ئەو زانا ناوە؟ لەگەڵ ئەوەی کەناڵەکان لەسەر شاشەکانیان دەنووسی کەنابێت لەخوار تەمەنی ١٨ ساڵ سەیری بکات، کەواتە هەڵەو تاوان لەئەستۆی بەڕێوەبەرانی خێزان و کەمی ڕۆشنبیری بەرامبەر بە گروپی تیرۆرستان وکردەوەکانیان ئەمەش بۆتەهۆی دروست کردنی گاریگەری خراپ لەسەر کۆمەڵ. لەلایەکی تر ئەبوایە کەناڵەکە بیزانیایە کە کۆمەڵی کوردی تا چەند ؟ خۆی ڕادەگرێت بەرامبەر بەقسەو فیلمەکانی ئەوگروپە، یان هەندێک دایک منداڵەکانیان بەوە دەترسێنن کەشێخ زانا هات بۆت بخەوە یان مەڕۆ بۆ کۆڵان شێخ زانا ئەت فڕێنێت....هتد کەئەمانە هەمووی کاریگەری خراپتری لێدەکەوێتەوە لەکەسایەتی منداڵەکاندا، لەوەش زیاتر نەدەبوو ئەو کەناڵە بەهیچ جۆرێ ئەوە نیشان بدات.■

نەخێر قوربان نەخۆشخانەیە نەک قەسابخانە

ڕوونکردنەوەیەک لەئیدارەی نەخۆشخانەی (ئاشتی) خۆییەوە

بێگومان دەبێت ئەوە بزانرێت کەبوونی نەخۆشخانەی خۆیی هاوکاریکردنی نەخۆشخانە حکومییەکانە لەزیاتر پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری تەندروستی بەهاوڵاتیان، ڕاستە سودی ئەو کەسانەشی تیادایە کە کاروباری نەخۆشخانەکان ڕادەپەڕێنن بەڵام بەپلەی یەکەم بەرژەوەندی نەخۆشەکانە.

لەژمارە (٣٧)ی ڕۆژنامەی (چاودێر)دا زۆر نامەوزوعییانەو دوور لەنەریتی ڕۆژنامەنووسی خەرواری تۆمەتی نابەجێ و هەڵبەستراوو دوور لەڕاستی خراوەتە پاڵ نەخۆشخانەی (ئاشتی)، جا بۆئەوەی هاوڵاتیان چەواشە نەکرێن و بۆ مەبەستێکی تایبەتی سپی نەکرێت بەڕەش، وە بەقسەو قسەلۆک ناوی دەزگایەکی تەندروستی وا گرنگ نەزڕێنرێت کە هەمیشە جێ متمانەی هاوڵاتییان بووە بەپێویستمان زانی وەڵامی ئەو نائەمانەتییە ڕۆژنامەنووسیە بدەینەوە کەدوورە لەهەموو نەریتێکی ڕۆژنامەنووسی:

١-سەبارەت بەوەی کە لەپرسگەی نەخۆشخانەکە لێپرسینەوە نییە، هەموو ئەوانەی بەویژدانەوە دەڕواننە ئەم جۆرە مەسەلانە دەزانن کەپرسگە هەیەو لێپرسینەوەش هەیە، بەڵام دەڵێیت چی لەگەڵ ئەو کەسەی کەبەزۆرەملێش بێت خۆی دەکات بەنەخۆشخانەکەداو دەڵێت من پارەم داوەو کەس بۆی نییە لێم بپرسێت بۆ کوێ دەچم و چیم پێیە، چەندین جار کارمەندانی پرسگە تووشی سوکایەتی پێکردن بوون، دیارە ئەوانیش دەسەڵاتیان سنووردارە و لەوە زیاتریان پێ ناکرێت.

٢-ئەو دایکە بەڕێزەی کچە یانزە ساڵەکەی نەشتەرگەری بۆ کراوەو ناوی پزیشکەکە نازانێت کە نەشتەرگەری بۆ کچەکەی کردوە، باشە کاکی ڕۆژنامەنووس ئێمە گوناهمان چییە؟ ئایا کەس هەیە نەزانێت نەخۆشەکەی بۆ عیادەی چ پزیشکێک بردووە؟ دەبوایە پەیامنێری (چاودێر) ئەوەی لەسەر ئێمە نەکردایە بەخاڵ چونکە ئێمە بەرپرس نین لەناهۆشیاری هیچ کەسێک.

٣-کاک (ع) گلەیی ئەوەی کردوە گوایە نەخۆشەکەی کەهاوڕێی بووە بەڕووتی هێنراوەتە دەرەوە لەژووری نەشتەرگەری، ئێمە دەڵێین ئەم قسەیە هەڵبەستراوەو زۆر دوورە لەڕاستییەوە چونکە ئێمە هەموو نەخۆشێک دزداشەیەکی پاک و تازەی دەدەینێ و وە هەموو نەخۆشێک لەکاتی هێنانەدەرەوەیان لەژووری نەشتەرگەری بەتانی تێوە دەپێچرێت تەنانەت لەوەرزی هاوینیشدا چونکە نەخۆش دوای نەشتەرگەری هەست بەسەرما دەکات، ئێمە دەپرسین بۆ لەناو هەموو نەخۆشەکان هاوڕێکەی کاک (ع) بەڕووتی هاتۆتە دەرەوە؟

٤-بەناز خان سکاڵای کردووە کەگوایا ئەگەر کەسوکاری خۆی لەگەڵدا نەبوایە کەپزیشک و شارەزا بوون دەمرد، بەقسەی دادە بەناز بێت مردووەکانی مردووخانە هەموویان لەنەخۆشخانەی ئاشتییەوە بەڕێکراون یان هەر نەخۆشێک هاتە ئەم نەخۆشخانەیە دەبێت خزمێکی پزیشک یان کارمەندی تەندروستی لەگەڵ خۆی بهێنێت، بۆ زانیاریش ئێمە لەهەموو نەخۆشخانە خۆییەکانی تر مقیمان زیاترەو ڕۆژانە چەندین جار سەردانی نەخۆشەکان دەکەن جگە لەسەردانی پزیشکی پسپۆڕو پەرستیار، ئەگەر ناوبانگمان وابوایە نەخۆش لەئێران و هەندەرانەوە ڕوویان نەدەکردە نەخۆشخانەکەمان.

٥-شیرین خان وتویەتی براژنەکەی نەشتەرگەری بۆ کراوە لەلایەن (د. فراز) و سەری لێنەداوە، شیرین خان نەدەبوو ئەوەندە بێ وەفا بێت بەرامبەر پزیشکێک کەهەمیشە دڵسۆز بووە بۆ پیشەکەی و بۆ نەخۆشەکانی، ئەمە تۆمەتە خراوەتە پاڵ ئەم پزیشکە کارامە سەرکەوتووە بەناوبانگە کە دەبوو داواکارین نموونەی زۆر بێت لەشارەکەمان، ئێمە هەموو دەزانین کەچەندین جار سەردانی نەخۆشەکانی دەکات پێش نەشتەرگەری و دوای نەشتەرگەری و بۆ ڕۆژی دواییش.

٦-ڕێزان خان دەربارەی نرخی نەشتەرگەری، زیادت پێوە ناوە چونکە (٢٠٠٠) دیناری سویسری کەمترین نرخی نەشتەرگەری نییە بەڵکو نرخی نەشتەرگەری گەورەیە کە ئەوە لە وڵاتە دراوسێکان دە ئەوەندە زیاتری تێدەچێت، وە ئێمە نەشتەرگەریمان هەیە تەنها (٦٠٠) دیناری سویسری تێدەچێت وە ئەگەر بەئینسافەوە قسەت بکردایە نەت دەوت گەرمی پێو لەنەخۆشخانەکەدا نییە چونکە زیاد لە (٢٠) گەرمی پێو لەخزمەتی نەخۆشەکاندایە وە هەرگیز ئامێری زەغتی خراپمان بەکارنەهێناوە.

٧-دەربارەی نەبوونی ئامێری فێنک کەرەوەو کارەباو ئاو، هەموو ژووری نەخۆشەکان ئێرکۆندیشنێکی تازەو پانکەیەکی تیادایە بەڵام بڕانی کارەبا لەدەست ئێمەدا نییەو مۆلیدەی (k.V 110) مان هەیە لەکاتی بڕانی کارەبا بەپێی توانا فێنککەرەوەکان ئیش پێدەکات وە ڕۆژی دوو تانکەر ئاو دەکڕین، دەربارەی کەمی خزمەت گوزاری ستافی پاککردنەوە هیچ کەمتەرخەمییەکیان نەکردووە بەڵام بەداخێکی زۆرەوە هەندێک لەکەسوکاری نەخۆشەکان بەبێ هەستی بەرپرسیارێتی هەڵسوکەوت لەنەخۆشخانەکەدا دەکەن زۆریان ئاوی دەستشۆرو تەوالێتەکان ناگرنەوە کە ئەمە هەندێ جار دەبێتە کێشەیەکی کاتی بۆ نەخۆشخانەکە، زۆر بێ ئینسافانە زیان بەنەخۆشخانەکە دەگەیەنن: بەتانی نەخۆشەکان وەک ڕاخەر بەکاردەهێنن و شووتی و میوە و کەبابی لەسەر دەخۆن و بەپێڵاوەوە بەسەریدا دەڕۆن، پەردەی نەخۆشخانەکە دەدڕێنن و پێڵاوەکانیانی پێ پاک دەکەنەوە، توێکڵە شووتی و نان و پاشماوەی خواردن و شوشەی دەرمان دەخەنە تەوالێتەکانەوە کە دەبێتە هۆی گیرانیان، جۆلانەی منداڵی تازە لەدایکبوو منداڵی دە ساڵ و گەورەتری تیا دادەنێن و دەیشکێنن، سەر دیواری ژوورەکان هەمووی بەیادگارییەکانیان و هەندێ جار بەقسەی ناشرین پڕ دەکەنەوە لەبەرئەوە هەرچەندە ئێمە هەموو ساڵێک نەخۆشخانەکە بۆیاخ دەکەینەوەو پەردەکان زوو زوو دەشۆین بەڵام پاش ماوەیەکی کەم پیس دەبێتەوە، هەر نەخۆشێک زیاد لەدە کەس لەگەڵ خۆی دەهێنێت و لەژووری نەخۆشەکە قەرەباڵغی دروست دەکەن و جگەرە دەکێشن و منداڵی زۆر دەهێنن کە دەبێت بەهۆی دەنگە دەنگ، ئەمانە هەمووی دەبێت ئێمە قبوڵی بکەین چونکە خۆیان دەڵێن ئێمە بۆیە پارە دەدەین بۆئەوەی لێپرسینەوەمان نەبێت.

ئایا ئەمانە دەبێت بەرە و ڕووی هۆشیاری خەڵکەکە بکرێتەوە یان ئێمەی پێ لەکەدار بکرێت؟ ئێمە وامان چاوەڕوان دەکرد پەیامنێری (چاودێر) کە لەڕۆژنامەیەکی بەڕێزو بەرپرسدا کاردەکات بەئینسافەوە باسی لەکێشەکانمان بکردایە و گوێی لەڕای لایەنی بەرانبەریش بگرتایە.■

گرنگی دۆزینەوەی بەڵگەنامە لەمەڕ کورد

لە گفتوگۆیەکی د. ئەفراسیاو هەورامیدا

چاودێر: دکتۆر ئێوە وەکو کەسێکی پسپۆڕ لەبواری مێژوو، بەتایبەت لەئەرشیفی سۆڤێتیدا کەماوەیەکی دوورو درێژە خەریکی لێکۆڵینەوەو هەیە کە لەو بوارەدا ئیش بکەن کەسێک یان دوو کەس پێی ڕاناگا، ئەگەر جاران من توانیومە بەتەنیا لەوێ بەبێ ئاگاداری‌و بەبێ پشتیوانی، کوردناسەکانەوە، دیارە کوردناسەکانی ئەوێش کە خەڵکی ئەوێن نایانەوێ سومعەی دەوڵەتەکەیان لای کورد بشکێ، زۆرشت هەیە من ڕوسیای قەیسەری، چ یەکێتی سۆڤیەت، لەوەدا دەردەکەوێ ئێمە دەبێ پێش هەموو شتێ لەخۆمان بپرسین کە یەکێتی سۆڤیەت چی بۆ دووەمی جیهاندا کوردەکانی ئەوێی گواستەوە بۆ ناوچەکانی دەوروبەری، کۆمەڵەو تاریکیشم کاتی خۆی بڵاوکردەوە لە (کوردستانی نوێ)وە ...

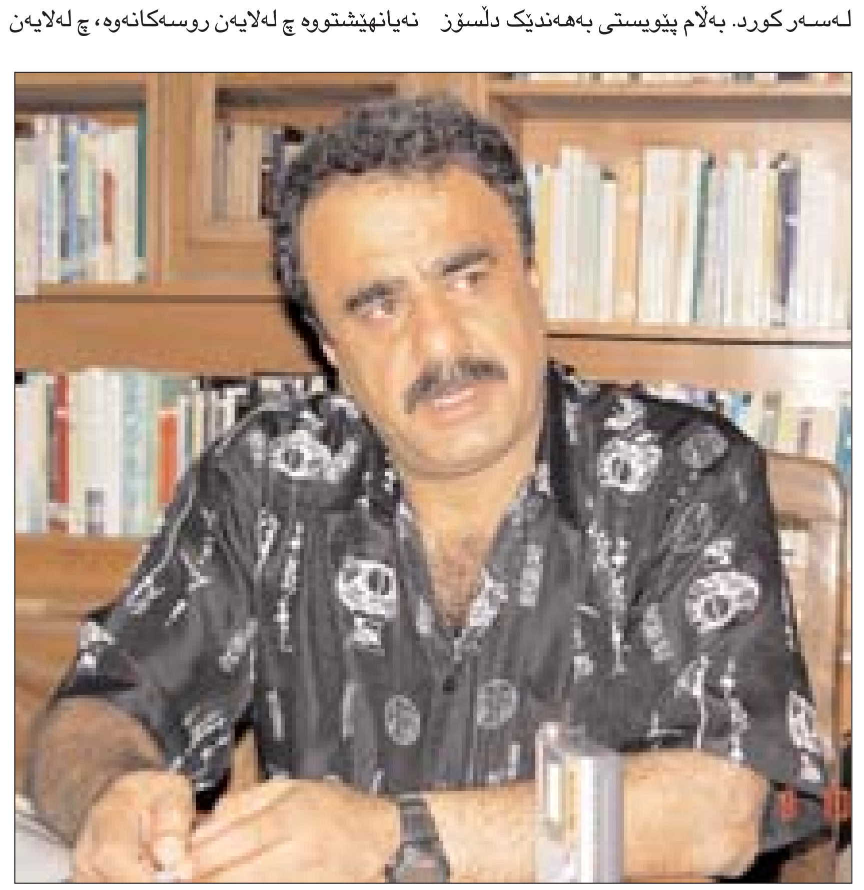

- لەکوردستانی ڕۆژهەڵات، ناوچەی هەورامان، ساڵی ١٩٥٧ لەدایک بووە.
- پێنج ساڵ خەبات لەشاخ، ١٩٨٤ چووە بۆ سۆڤێت.
- ١٩٩٠ ماجستێری لەیاسا لەزانکۆی (ئیڤانۆڤا) لەڕوسیا وەرگرتووە.
- ١٩٩٥ دکتۆرا نامەی لەسەر کۆماری مەهاباد بووە.
- خاوەنی چەندین بەرهەمی بڵاوکراوەو بڵاونەکراوەیە.
- ئێستا لەمۆسکۆ لەبواری ئەرشیف دا بەردەوامە لەبەدواداچون‌و لێکۆڵینەوەی زانستی مێژوویی. ■

بەداخێکی زۆرەوە هەمیشە ئەوەشم وتووە سیاسەتی نالەبارو چەوت‌و نادروستی، چ روسیای قەیسەری، چ یەکێتی سۆڤیەت، لەوەدا دەردەکەوێ ئێمە دەبێ پێش هەموو شتێ لەخۆمان بپرسین کە یەکێتی سۆڤیەت چی بۆ کورد دروست کرد، دەبێ لەو ڕوانگەوە، هەتا ئەو بەڵگانەی من هەندێکم دەستکەوتووە نوسیومن‌و لێکۆڵینەوەم لەسەر کردووە، لەسەر کوردی ئەوێ، هەر بەپێی دانپێنانی هەندێک سەرچاوەی روسی‌و سۆڤیەتی بەشێک لەسنوری کوردستان ئەکەوێتە سەر خاکی ئیمپراتۆیەتی روسی

سۆڤیەتیش هەر درێژە پێدەری ئەو سیاسەتە بوو، بەداخێکی زۆرەوە هەمیشە ئەوەشم وتووە سیاسەتی نالەبارو چەوت‌و نادروستی، چ

لەبەرئەوەی ئێمە خۆمان کیانمان نەبووە خاوەنی ئەرشیفیش نین، ئەو شتانەی کەپەیوەندی بەکوردەوە هەیە، نەک تەنها لەبواری مێژووییەوە بەڵکو لەباری کەلتوریشەوە، لەباری ئابوریشەوە، لەباری کۆمەڵایەتیشەوە زانیاری زۆریان کۆکردۆتەوە لەسەر کورد

نێوانتان، نێوان تورکیای کەمالی‌و بزوتنەوەی ڕزگاری خوازی کورد، هەوڵ دەدەین کەئۆتۆنۆمیتان بدەنێ، بۆ ئەوەش هیچ بەڵگەیەک ... مرۆڤدۆستی کورد هەبوون پشگیریان لەکێشەی کورد ئەکرد، بەڵام لەیەکێتی سۆڤیەت داوانەبوو، ئەو سەردەمەی کە ئێمە تازە چووبوین، قوتابی ... نەکردووە کە داوای سەربەخۆیی‌و داوای دەوڵەتێکی سەربەخۆ بکات بۆ خۆی، بۆیە ڕەنگدانەوەی بارودۆخی ناوخۆی کوردستان ... بەڕێزەوە عەرەبی هاوردەمان ئەنارەدەوە، بە گلەیی‌و ڕەخنەشمان بهاتایە سەر، ...

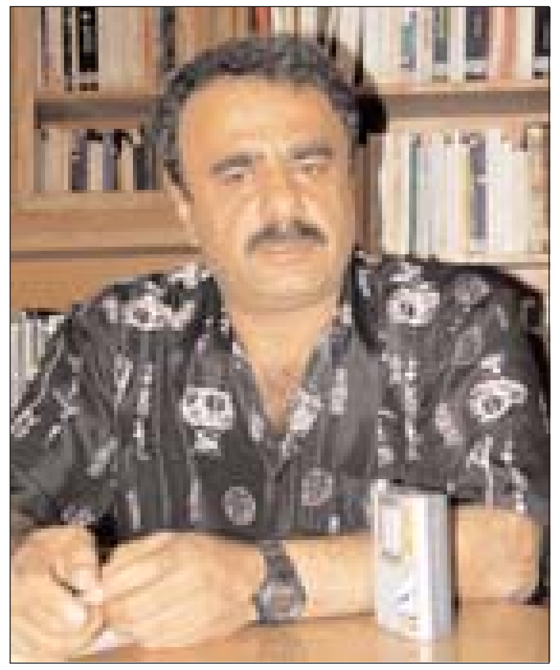

نوێنەری حکومەت پارتی بێ، یا بەناوی بەرەی کوردستانیەوە، یا بەناوی پەرلەمانی کوردستانەوە، کە شەرعیەتی زیاترە چەند مانگ دەوڵەتانی دراوسێ‌و هاوپەیمانان ڕەخنەیان لێمان بگرتایە، بەڵام هەر بەشێک بێ

یەکێ لەو بەڵگە گرنگانە، بڕیاری وەزارەتی دەرەوەی یەکێتی سۆڤیەتە، کە لەساڵی (١٩٢٣) ئەڵێ (پاش ئەوەی کەچەند جار کوردەکان پەنایان بۆ ئێمە هێنا داوای یارمەتیان کرد، ئێمە یاریمەتیمان نەداون، لەبەرئەوەی کە ئەو دروشمەی کوردەکان هەڵیان گرتووە، دروشمی سەربەخۆیی کوردستان، دروشمێکە لەلایەن ئیمپریالیزم‌و کۆنەپەرستانەوە خراوەتە سەر زاریان، کوردستان بەهۆی جوگرافیایەوە کەهاو سنورە لەگەڵ ئێمە، بەتایبەتی لەقەفقازا ئەگەر کوردستان ببێتە وڵاتێکی سەربەخۆ دەبێتە پێگەی ئیمپریالیزم)

کەسێک لەوڵاتانی دەرەوە نوێنەرایەتی حکومەتی کوردستانیان بکردایە، وەکو ڕێکخراوێ، فەتح ئەویش بابەتێکی دورو درێژە ئەوانە لەمێژە ... لەنیشتمانی ئێمە، بەپێی بەڵگە مێژوویی‌و جوگرافیەکان بەشێکە لەنیشتمانی ئێمە، واتە لەکوردستان، ئێمە دەمانتوانی بەشێوەیەک ... بکەینەوە، بۆ مافەکانمان لەوانەیە بنووسرێ بەڵام ئایا جێبەجێ دەکرێ، ئایا هیچ گرەنتیەک هەیە بۆ ئەوە، هیوادارم کە ئێمە پێک بێین لەگەڵ حکومەتی ناوەندی، چیتر شەڕو گێرەو کێشە ...

چاودێر: زۆر سوپاس.

دکتۆر ئەفراسیاو: سوپاس. ■

خۆشەویستی کتێب لەیەکەمین ئەزمونی نووسەراندا

یەکەم ئەزموون، یەکەم خۆشەویستی، وشەو، داهێنان، ئەو گەڕانە سیحر ئامێزەی کتێب، هەمیشە لەخەون. خولیای نوسەراندا.

مانایەکی جوانو، ئەزمونێکی پڕ لەبەخشندەی هەیە. بۆیە لەم تەوەرەدا. ویستومانە، جارێکی تریش، نوسەرانو بیرمەندان، شاعیران، لەزهنو زاکیرەی ئێستایاندا، گەشتێک بۆ رابردووی خوێندنەوە قوڵەکاندا بکەنەوە، ئاخۆ کامە کتێبو نووسراو، تا ئێستایش، لەگەڵ روحیا سەمای شتە جوانەکان دەکەن.

ئەو سەمایانەی هەمیشە کتێب، وشەکانی لەرووت بونەوەیەکی عیشق ئامێزدا، لەپەنجەرەی تازە پێمان دەڵێن.. ئێوەمان بەردەوام لەبیرو دیدو خەونو خولیاکاندایە. بۆیە، لەیەکەمین پەیڤیندا یەکەم کتێب کامە بوو تۆی بەرەو دونیای نوسین راکێشا؟ لەوەڵامدا چیرۆک نوسی گەورە حسێن عارف دەڵێت:

-(دایک)ەکەی مەکسیم گۆرکی - عەرەبییەکەی، لەتەمەنێکدا کەهێشتا قوتابیی پۆلی یەکەمی ناوەندی بووم. بەحوکمی ئەوەی کە پۆلی پێنج و شەشی سەرەتاییم لەشاری خانەقی بەعەرەبی خوێندبوو، خوێندنەوەم بەعەرەبی باشبوو. شەو گرتم بەدەستمەوەو هەتا بەرەبەیان بۆی دانیشتم. بەڵام بۆچی (دایک) و بۆچی لەو تەمەنە زووەدا؟!. چونکە لەپۆلی پێنجەمی سەرەتاییەوە، چووبوومە ریزی حیزبی شیوعییەوەو، لەپۆلی یەکەمی ناوەندیدا لەسلێمانی، بووبوومە کادرێکی چالاکی یەکێتیی قوتابیانی سەر بەحیزبی شیوعی. (دایک)یش لەو رۆژگارەدا لەهەر چوار قوڕنەی دنیادا، شاکارێکی بواری ئەدەبی شۆڕشگێڕی بوو، بەتایبەتیش کە ئەو وەختە، بزووتنەوەی رزگاریخوازیی گەلان، لەگەرمەی چستوچالاکیدا بوو دژی ئیمپریالیزمو داگیرکارانی وڵاتان.

ئێستا پەنجاو چوار ساڵ بەسەر خوێندنەوەی ئەو رۆمانەمدا رابوردووەو، دایکی (بافل) و بافلم هەر لەیادە.

×کام کتێبە بەردەوام دەگەڕێیتەوە لای؟

-رۆمانەکانی (دیستویفسکی)ی گەورە بلیمەتی بواری رۆماننوسین، بەتایبەتی هەردوو رۆمانی (تاوانو سزا) و (برایان کارامازۆف)، ئەگەر باسمان لەشای شاکارەکانی بێ، دەنا بەلای منەوە هەموو رۆمانەکانی شاکارن.

دیستویفسکی بەلای منەوە رۆماننوسی هەموو سەردەمەکانە، چونکە رۆمانەکانی گەشتێکن بەقووڵایی دەروونی مرۆڤدا، ئەو قووڵاییەی کە کەمتر لەقبوونو گۆڕان زەفەرِی پێدەباو، زیاتر نەگۆڕو جێگیرەو، بلیمەتییەکەشی لێرەدا خۆی دەنوێنێو دەسەلمێنێ.

من بەشبەحاڵی خۆم، جارو دووجار گەڕاومەتەوە سەر هەندێ لەرۆمانەکانی، هۆی گەڕانەوەکەشم، ئەوشێوە یا ئەو گەراو تۆوی ئەزەلییەتو ئەبەدییەتەیە کەتیایاندا هەیە. یا هیچ نەبێ بەلای منەوەو بەپێی قەناعەتو تێگەیشتنی خۆم تیایاندا هەیە.■

ئا/ ئەندێشە

سازکردنی: ئامانج کەریم

سیدهارتا، گەڕیدەیەک لەنێوان حەقیقەت و نەمریدا

عومەر سەرگەتی

مێژووی تێرامان و وردبوونەوەو پرسیارکردنی مرۆڤ لە خۆی و جیهان و سروشت بەتایبەت لەرووی کلتوریەوە، پرۆسەیەکی بەردەوام وهەوڵدانێکی قوڵ و مانادار بووە بۆ پشکنین و دۆزینەوەو بەدەسهێنانی ئەو چەمکە پەنهان و گرفت ئامێزەی کە پێی دەوترێت حەقیقەت، بەدرێژایی مێژووی ئەفسانەو فەلسەفە و ئاینەکان، خەیاڵی دۆزینەوەی حقیقەت ئامادەگیەکی بەردەوامی هەبووەو رووبەرێکی بەرفراوانی داگیر کردووە لە زەینی گەڕیدەکانی حیکمەت وتێکستی فەیلەسوفەکاندا و لەخەیاڵدانی پەیامبەرەکان و ئەفسانەسازە کۆنەکاندا، هەربۆیە لەسادەترین پێناسەکردنی فەلسەفەدا نکۆڵی لەوڕاستیە ناکرێت کە ئەرکی سەرەکی فەلسەفەگەران وپرسیارکردنە لە ماهیەتی حەقیقەت، بەواتایەکی تر، مێژووی ئاگایی مرۆڤ هەر لەسەرەتاوە گەشتێک بووە بۆ دۆزینەوەو پشکنینی ئەو رێگایانەی کە مرۆڤ وەک گەڕیدەیەکی وێڵ و بێ خاوەنی ناوئەم ئەستێرە کۆنە دەبەنەوە سەر نهێنیەکانی حەقیقەت، هەربۆیە پرسیارکردن لە ماهیەتی حەقیقەت، وزەی ئەو هێزە سیحراوی و لەبن نەهاتویە کەبەردەوامی دەبەخشێت بە ژیانی تێکستە ئەدەبی وهونەری وفەلسەفیەکان، بەم پێیە حەقیقەت، ئەو نهێنیو ئارەزوە بێ کۆتاو لەبن نەهاتویەیە کە دەمانبەستێتەوە بەژیانەوەو ڕاماندەگرێت لەبەردەم ئەوونبونە هەمیشەییەی خۆیدا وسەرسامان دەکات لەئاستی ئاگاییدا بەرامبەر بە هێزە نادیارو کاریگەرەکانی و یەکەمین هێزی پرسیارکردنە لە بوون و خوداو مرۆڤ و گەردون، سەرەتای ڕامانو سەرسام بوونە لەبەردەم جیهان و یەزدانو مرۆڤدا و سەرەتای ئەو یەکەمین جمان و خرۆشانەشە کە مرۆڤی بیرکەرەوە دەخاتە ڕێ بۆگەیشتن و گەڕان و عەوداڵبوون بەدوای ماهیەتی خۆیی و نهێنیەکانی نەمریدا، لێرەوە هەر مرۆڤێک، شێواز و رطێچکەو دنیابینیەکی تایبەتی هەیە بۆ وێناکردن و تەماشاکردنی سیماو ڕوخسارە جیاوازەکانی حەقیقەت، چونکە هەموو کەسێک دەتوانێ و مافی ئەوەی هەیە، کە وێناکردن و خەیاڵ و ڕێگاو بیرکردنەوەی تایبەت و جیاوازی هەبێت بۆ گەڕان و پشکنین وپێناسەکردنی جەنگی گەیشتن بە حەقیقەت، مادام هەموومرۆڤێک مافی بیرکردنەوەو مافی پرسیارکردنی هەیە لە جەوهەری حەقیقەت، کەواتە بە ئەندازەی خەیاڵکردنی مرۆڤەکان جۆرو شێوازی جیاجیای حەقیقەت هەیە، ئەمەش ئەو قسەیەی "نیتشە"مان بیردەخاتەوە کە دەڵێت: "چەند جۆر ڕوانین و وێناکردنمان هەیە بۆ ژیان، ئەوەندەش جۆری حەقیقەت هەیە، کەواتە هەر لە بنەڕەتەوە حەقیقەت بوونی نیە".

لێرەوە ئەوکەسەی بانگەشەی ئەوەدەکات و پێیوایە حەقیقەت بەتەنها لای ئەوەو بەتەنها خۆی خاوەنیەتی، جگە لە فریودان و خەڵەتاندنی ئینسانەکان شتێکی ترنیە، جگە لە وەهمێک لە وەهمەکانی حەقیقەت و توندوتیژیەک لەئارەزووی شەڕانگێزی مرۆڤ، هەڵگری هیچ ئومێد و مژدەیەکی دیکە نیە بۆ ژیان، چونکە ئەو بیرکردنەوەو وێناکردنە تایبەتەی کە "من" هەمەبۆحەقیقەت، دەشێ لای "ئەویتر" جۆرێک بێت لە هەڵەو گوناه و تاوان و تەنها ئەو وێناکردن و بیرکردنەوەو تێگەشتنە ڕاست بێت، کە "ئەویتر" هەیەتی بۆ حەقیقەت، ئەگەر کەسی سێهەم، پێورێک بێت بۆ مەزەنە کردن و ڕاستی و ناڕاستی حەقیقەت، لەنێوان من و ئەویتردا، ئەوا پرسیاری سەرەکی ئەوەیە، کەسی سێهەم خۆی چ پێوەرێکی هەیە بۆ دیاریکردنی ڕاستی و ناڕاستی حەقیقەت ؟ ئەو هێزو کێشانەیە کامەیە حەقیقەتی پێ دەپێوێت و مەزەنەی دەکات لەدەرەوەی "من" و "ئەویتر" دا؟ درێژبونەوەی ئەم پرسیارە، بۆ بەشداربوونی کەسی چوارەم و پێنجەم بۆ هەڵسەنگاندنی حەقیقەت، دەمانخاتە بەردەم ئەو ڕاستیەی، کە دەشێ هەمووکەس بەشدار بێت لە پێوانەکاری و مەزەنەکردنی حەقیقەتا، بەم پێیە، هەموو چەمکەکانی، فرەیی و لێبوردن و یەکتر قەبوڵکردن و دیموکراسیبوون و پێکەوە ژیان....هتد، بەندن لەسەر بیرۆکەی دابەشکردنی حەقیقەت بەسەر ئینسانەکاندا، کەواتە، حەقیقەت لای هیچ کەلاس و لایەن و گروپێک نیە.

حەقیقەت جگە لە نهێنی بیرکردنەوەکانی مرۆڤ و قەناعەتەکانی بەرامبەر بە ژیان هیچی ترنیە، جگەلەو وەهمە تاڵەی مرۆڤ، کە زۆرجار بێمانا لەسەری دەجەنگێ وشەڕە خوێناویەکان بەرپادەکات وسنوری شەڕانگێزیەکانی خۆی بەرفراونتردەکات، دەرئەنجامێکی دیکە ناخاتەوە، بەتایبەت لەوچرکەساتەدا کە تاکە کەسێک، پێی وایە جگە لە خۆی کەسیتر حەقیقەتی پێنیە، تەنها خۆی پاڵەوانی تاقیکردنەوەی ڕێگاکانی حەقیقەتە، وەک شەڕانگێزەکان و دیکتاتۆرەکان، دیکتاتۆرە گەورەکان و دیکتاتۆرە بچوکەکان، سیاسیە ناشارەزاکان وواعیزەکانی حەقیقەت، ئەوانەی جگەلە ڕێگایەک و وەهمێکی تاریک، شوێنی دیکەو مرۆڤی دیکەو نیشتمانی دیکە نابینن.

لەڕاستیدا ئەم بابەتە زۆرهەڵدەگرێ و فرەرەهەندە لێرەدا ناکرێت لە پەیوەندیە قوڵەکانی بکۆڵینەوە، تەنها هەوڵمداوە کەم تازۆر چەند سەرنجێک لەمەڕ ئەوچەمکە بخەمەڕوو لای "هێرمان هیسە" بەتایبەت لە ڕۆمانی "سیدهارتا"دا، کە یەکێکە لە شاکارە مەزنەکانی هیسە و حیکایەتی دوورودرێژی گەڕیدەیکانە بەدوای حەقیقەت و نەمریدا.

چەمکی حەقیقەت هەر لە بنەڕەتەوە پەیوەندیەکی قوڵو ناوەکی هەیە لەگەڵ چەمکی "یەقین"دا ولەزۆر ڕێگای جیاوازەوە یەکدەگرنەوە و دواجار لەبەردەم عەقڵێکی زیندو گومانکاردا جەنگەکانیان دەردەکەون، بەتایبەت لەوکاتەدا کە حەقیقەت دەبێتە وەهمی دوایەقین و لە ئاستە ڕۆحیو فەردانیەکەیەوە دەپەڕێتەوە بۆناو کایە سیاسی و کۆمەلایتیو ئەخلاقیەکان و وەک کۆ_ یەقینێکی دەستەیی دەخوازێت جیاوازیەکانی چواردەوری خۆی نەهێڵێت، بەمانایەکی تر لەو کاتەدا مەترسیدارە کە وەک ئەزموونێکی ڕۆحی وکردەیەکی ناوەکی ئەو پشکنینە دەرونیە جێدەهێڵێت و ئەو نیشتمانە قوڵەی ناخ چۆڵدەکات و دواجار لەشێوەی عەقڵێکی دۆگماو بەرگریکاردا دەپەڕێتە ناو ڕەنگەکانی دیکەی ژیانەوەو دەخوازێت دەسکاریان بکات و جیهان ڕنگ بکات بەو ڕەنگەی کە خۆی هەیەتی.

گەشتی دۆزینەوەی حەقیقەت و گەڕان بەدوای نەمریدا لەم رومانەدا، ئەو سەفەرە درێژو ترسناک و پڕئازارەیە کە هەموو ڕێگاکان بە سیدهارتای پاڵەوان تاقیدەکاتەوەو جیهانێکی سەیرو میحنەتباری پێ دەناسێنێت، جیهانێک کە بەئەندازەی چێژوو خۆشیەکانی تراژیدیەو بە ئازارو گریان و گوناە گەمارۆدراوە، بەئەندازەی ساتە خۆش وبەهەشیەکانیشی غەمگین و دۆزەخیە.

ئەم ڕۆمانە یەکێکە لەو ڕۆمانە گرنگانەی بەوردی مرۆڤ لە بەردەم پرسیارە وجودی و ڕۆحی و چارەنوسسازەکانی خۆیدا ڕادەگرێت و پەشیمانی دەکاتەوە لە کورتە گەشت و حوکمە یەقینە سەرەتاییەکانی خۆی، مرۆڤ لەوە ئاگادار دەکاتەوە، کە بوونەوەرێکە هەڵگری نیگەرانی و میحنەت و سەرگەردانیەکی گەورەیە وکۆیلەی ئەوکورتەگەشت و بێ ئیرادەیەی خۆیەتی، کە جگە لە کرانەوەو سەبرو نەفەس درێژی لە بەردەم تاقی کردنەوەی ڕێگاکانی حەقیقەت ونەمریدا، هیچ شتێکی دیکە ڕزگاری ناکات لە مەینەت وئازاری ژیان، ئەم ڕۆمانە زیاتر دەخوازێت برینی ئەو زامە ڕۆحیو ئەزەلیە سارێژ بکات، کە مرۆڤی کردوەتە بوونەوەرێکی بودەڵەو ترسنۆک و دەستەوەستان، برینێک، کەهەر لە سەرەتای یەکەمین چرکەساتی ئاگاییو بیرکردنەوەی مرۆڤ دەربارەی خۆی هەستیپێدەکرێت و سەرهەڵدەدات و ڕۆژ بە ڕۆژ تەشەنە دەکات وئازارەکەی زیاتر دەبێت.

یەکەمین ئاگایی و بە خۆداهاتنەوە لەم ڕۆمانەدا، لەو چرکەساتەوە دەست پێدەکات کە (سیدهارتا) ی پاڵەوان، دەکەوێتە بیرکردنەوەو بۆ یەکەم جار ماڵی باوکی جێدەهێڵێت و ماڵئاوایی لە ئیرادەو دەسەڵاتی باوک دەکات و چیتر دەکەوێتە بەردەم قەدەرەکانەوە، لە کاتێکدا دنیای دەرەوەی ماڵ، دنیایەکە پڕە لە میحنەت و ئازار، دنیایەکە ئیرادەو عومرێکی درێژ دەخوازێت تاوەکو گەڕیدەیەکی ڕێگای حەقیقەت بگاتەئامانج، بە مانایەکی تر، بەجێ هێشتنی ماڵ و سەفەرو تاقی کردنەوەی شوێنەکان و بینینی وێنەو دەمووچاوە غەریبەکانی دیکەی ژیان وەک غەریبەیەک، بەمەبەستی گەڕان وبەدوای ئاسودەییدا، بۆیەکەم جار لەدەستدانی ماڵ و دڵنیایی دنیای منالیە، دارمانی بەهەشتێکی گچکەیە لەسێبەری فریادرەسی باوک و ماڵدا، ئاگایی و پرسیاری گەورەبوونیش یەکەمین هۆکاریئەو دارمانەن، چ جای ئەوەی پرسیارە وجودی وبرینە ڕۆحیەکان مرۆڤ دەرکەن لە ماڵ، یان تەماحەکانی دۆزینەوەی حەقیقەت سەری پێهەڵگرن و فرێیبدەنە دنیایەکەوە کە مەحاڵبێت جارێکیتر ڕێگاکانی ماڵ بدۆزێتەوە، وەک چۆن سەفەری سدهارتا سەفەرێکی هەتاهەتاییەو بۆ ئەبەد ناگەڕێتەوە وگەشتی دۆزینەوەی حەقیقەت ڕۆژبەڕۆژ نامۆتری دەکات و دورتری دەخاتەوە تاوەکو تێکەڵدەبێتەوە بەسروشت و بۆ هەتاهەتایە دەچێتەوە ناو وەحدانیەتی بوون و سروشتەوە، لێرەوە سیدهاریا دەخوازێت نەمری بەدەستبهێنێت، یان دەتوانین بڵێین لەم ڕۆمانەدا حەقیقەت واتە گەشتن بەنەمری، بەلایم ئەم گەشتەی سیدهارتا و بەجێهێشتنی منالی، جۆرێک لەدەستدانی دڵنیایە بەرلە ئاگایی، واتە دۆڕاندنی دڵنیایەک لەچوارچێوەی ماڵ و منالیدا لەپێناوی دۆزینەوەی جۆرێکی دیکەی دڵنیایی لەئاستی ئاگایدا وەک بوونەوەرێکی کەینونەیی کەنزیکتری بکاتەوە لەنەمری، بەمانایەکی تر فرێدان بێت بۆ بەردەم ڕێگاکان و گومانەکان، یان ئامادە کردنی مرۆڤ بێت، بۆ تاقیکردنەوەی خەیاڵ و ئارەزوەکان و ئەزمونکردنی شێوازو ڕیتمەکانی دیکەی ژیان.

بۆیە هەر لە سەرتاوە، نوسەر دەمانخاتە بەردەم چارەنوسی نەزانراوی دووکەسایەتی سەرەکی ڕۆمانەکە (سیدهارتا) و (گوڤیندا) ئەو دوو دۆستەی کە پێکەوە دنیای منالی بەرێدەکەن و موسیبەتی گەورەبوون وسەرەتای بیرکردنەوە، پێکەوە دەیانکاتە دەرەوەی دڵنیایی ساویلکانەی ماڵ و دواجار جیاشیان دەکاتەوە لەیەکتر، بەڵام (سیدهارتا) ئەو پیاوەی کە هیچ هێزێک ڕایناگرێت لە گەڕان و پرسیارکردن و بیکردنەوە، لەو سەفەرە یەکجاریەدا شێوازی جیاجیای ژیان تاقیدەکاتەوە، خەڵوەتکێشان و بیرکردنەوە لە جەنگەڵدا و ژیان لەگەڵ زاهیدەکاندا، خەوتن لەگەڵ ئافرت و مانەوە لە کۆڕی قوماربازەکاندا، مەی نۆشین و خەیاڵی پارەو پول و دەوڵەمەند بوون و لەبیر چونەوەی خۆی و مێژووی خۆی، فەرامۆشکردنی پرسیارە ڕۆحی و وجودیەکانی، هاوڕێیەتی لەگەڵ بازرگان و خاوەن سامان و شەهوەتیازەکاندا، بەڵام ئەمانە هیچیان ناتوانن بەیەکجاری مەبەستی سەرەکی و نهێنی ئەو گەشتەی لە بیرببەرنەوە، دوای ئەوەی ماوەیەکی دوورودرێژ بەوجۆرە دەژیو لەگەڵ (کەماڵە) ی

دۆستیدا سەرگەرمی عەشقبازی و ڕابواردن دەبێت، ڕۆژێک لە باخچەکەی خۆیدا بە ئاگادێتەوە، بیری دەکەوێتەوە، کەبەدوای چیدا دەگەڕاو دەیویست بگات بەچی، کە دەکرێ ئەمە بە_ بەئاگاهاتنەوەی دووەم ناوبەرین لەو ڕۆمانەدا، جۆرێک، بە ئاگاهاتەوە کە بەیەکجاری ماڵ و سەروەت و (کەماڵە)و باخچەکەییو ئەودنیایەی کە پاش ژیانی جەنگەڵ لەشاردا دروستی کردبوو بۆخۆی، هەمووی بەجێدەهێڵێت وڕودەکاتەوە ژیانی جەنگەڵ، هەرچەندە لەم گەشتەی ژیانیدا، هەرزوو گوڤیندای هاوڕێی لە گەشتەکەی خۆی دەوەستێت و دەکەوێتەشوێن ڕێنمایەکانی (بودا) و دەبێتە یەکێک لە موریدەکانی، چونکە ئەو پێیوایە هەموو حەقیقەت لای بودایە، چیتر نایەوێ بگەڕێت و پرسیاربکات، بەڵام کاتێک ئەم دوودۆستە دەگەنەلای بودا و پاش گوێگرتن لە پەندو ئامۆژگاریەکانی، گوڤیندا شوێنی دەکەوێت ودەبێتە یەکێک لەتەوبە کارانی، بەلایم بودا سەرسام دەبێت بەوەی کە سیدهارتا باوەڕی پێ ناهێنێت و شوێنی ناکەوێت، سیدهارتا لەوە ئاگاداری دەکاتەوە، کە ئەوەی بوودا پێی گەشتوە جۆرێکە لە حەقیقەت ودنیابینی بودا خۆیەتی ... سیدهارتا دەیەوێت پێیبڵێ تۆ پیاوێکی مەزنی وگەشتی بەوشتەی کە خۆت خوازیاری بووی، منیش بەجۆرێکیتر بەدوایدا دەگەڕێم، بەڵام منیش دەمەوێ پێی بگەم، نەک شوێن کەوتووی کەسێکی تربم، بەهەر حاڵ، لە دارستان جارێکی تر بەتەنها دەچێتەوە دنیای بیرکردنەوەو تێرامانەوە، ماوەیەکی دوورودرێژ، دوور لە دۆستەکەی سەردەمی منالی، ژیان بەسەردەبات، سیدهارتا لەوگەشتەدا بەتەنها ماڵی باوکی نادۆزێنێت، بەڵکو لەوسەردانەیاندا بۆ بینینی بوودا، ئەوهاوڕێی ودۆستەش دەدۆرێنێت کە تاکە هاوڕێی سەردەمی منالیو گەورەبونیەتی، هەمیشە لەسێبەرێک دەچوو بەدوایەوە، دوای ئەوە کەماڵە و هاوڕێ بازرگانەکەشی دەدۆڕێنێت، تەنیا دەکەوێت، ماوەیەکی دوورو درێژ لای بەلەمەوانێکی مەزن وتێگەیشتو لەسەر ڕووبار دەمێنێتەوە، لەگەڵ ئەو پیاوە حەکیمەدا کە فێربوو بوو بەتەنیا لە قەراغی ڕووباردا بژی و گوێ لە ئاوازی ڕووبارو سروشت بگرێ، ساڵانێکی دوورو درێژ، لای ئەو بەلەمەوانە فێری هونەری گوێگرتن بوو، گوێگرتن لە ڕووبار وسروشت و دەنگە جیاوازەکانی ژیان، ڕووبار لێواو لێوبوو لە ڕووداوەکان و دەنگەکانی ژیانی مرۆڤ، فێربوو گوێ لەهەموو ئاوازەکان بگرێت، پاش ماوەیەکی زۆر، ڕۆژێک کەماڵەی سۆزانی لەو ڕووبارەوە تێدەپەڕێ لەگەڵ منالێکدا، سیدهارتادە ناسێتەوە و پێی دەڵێت، ئەمە منالی تۆیە.....منالێک کەسیدهارتا چاوەڕێی نەدەکرد.

چیتر لەوچرکەساتەوە، سیدهارتا دەکەوێتە داوی عەشقی منالەکەی، بەلایم منالەکەی سیدهارتا بەجێدەهێڵێت و دەگەڕێتەوە بۆشار، سیدهارتا دووبارە دەکەوتە بەردەم دوو ئاراستەی جیاوازو پێچەوانە، ڕۆژێ لەناو ڕووباردا بیریدەکەوێتەوە، کە باوکی پێیوتبو گەر هاتیتەوە ئەنجامی سەفەرەکەت بزانم چۆن دەبێت، ئای پاش عومرێکی درێژوو پیربوون، بیرکەوتنەوەی ماڵ و گەڕانەوە بۆ ماڵ، خەونێکی منالاینەیە، یان گەڕان بەبەدوای چارەنوسی منداڵەکەیدا و دۆزینەوەی هەوڵدانێکی بێهودەیە، سیدهارتا خەریک بوو فێربەبوو گوێ لە ڕووبار بگرێت، لەوکاتەداکە دەیویست بەبەلەمەکەیەوە بەناو رطوباردا بڕوات و سۆراخی منالەکەی بکات، ڕوبار بەجۆش و خرۆشێکەوە کەوتە قسەکردن، چیتر فێری گوێگرتن بوو لە ڕووبار و سروشت و تەنیایی، لەو نهێنیە تێگەیشت کە بەدرێژایی ژیانی عەوداڵی بوو، ئەمەش بەئاگاهاتنەوەی سێهەمە، بەئاگاهاتنەوەیەکی یەکجاری، هیچ سرودێک و ئاوازێک، هێندەی دەنگی ڕووبار ئاسودەی نەدەکرد، سیدهارتا، گەشتە پلەی کەماڵ، بەلەمەوانەی پیر، سەوڵەکانی پێشکەش کردو خۆی گەڕایەوە دارستان و جیهانی وەحدانیەت.

لێرەوە، ئەم ڕۆمانە پێمان دەڵێت، دۆزینەوەی سەوڵی ئەو بەلەمەی کە بەناو ژیاندا گوزەر دەکات، گەشتێکی دوورودرێژی دەوێ، دەبێت، سەدان سەرکێشی و ڕسک و چاکەو گوناە، تاقی بکەیتەوە، ئاسان نیە بەناو ڕووداوەکاندا تێپەڕی، لە ڕووبارەوە تێپەڕی و ڕووداوەکانی ناو ڕووبارو ژیان و خەڵکی ببینیت، تەنها ئەوکەسە بە سەوڵ و بەلەمەوە بەناو ڕووباردا دەڕوات، کەخۆی لەناو تەوژمی شەپۆلەکان و ڕووداوەکانی ڕووباردا وننابێت و بەردەوامە، ئەو پیاوە کۆچەری و گەڕیدەو بیرکەرەوەیە، کە زەینی ڕۆشنە وشتەکان وەک خۆیان دەبینێت، هێسە، پێمان دەڵێت، گەڕان بەدوای حەقیقەتدا هەروا ئاسان نیە، کۆمەڵە شتێکی زۆرگرنگت پێ دەدۆڕێنێ، تراژیدیاو ئازاروکارەساتی خۆی هەیە، تا دەگەیتە پلەی کەماڵ و ئاراستەو ڕێگاکانی حەقیقەت بدۆزیتەوە، ئەوەی کە دێتە چارەنوس و ئایندەی سیدهارتاوە، بوونی منالێکی کوت وپڕە، عەشقێکی شێتانەوبێ مەبەستی سیدهارتایە بۆ منالەکەی، ئەوەی گرنگ بێت تێبگەین لەم ڕۆمانەدا، ژیانە لە هەنوکەدا بەبێ مێژوویەک پڕ لە ئازارو بە بێ بوونی وەهمی ئایندەیەک، گەڕان و خۆشەویستی بۆ منالەکەی، دەبێتە نیگەرانیەکی گەورەو هەم دەبێتە چارەنوسی سیدهارتا، لەکاتێکدا سیدهارتا تەمەنی زۆری کردوە و پیربوە، بەڵام، ئەو مێژوەی لەیاد نەماوە، کاتێک ماڵئاوایی لەباوکی وماڵە خنجیلانەکەی دەکات و بەڵێندەدات بەباوکی کە بگەڕێتەوە بۆ لای ... بەڵام ڕێگاو ئاراستەی جیا جیا، مرۆڤی جیا جیا و پرسیاری جیا جیای ژیان بە یەکجارئەو مێژووە لە یادەوەریدا وندەکات، تا ئەو کاتەی سەوڵی بەلەمەکە دەگرێتە دەستی و دەیەوێت منالە هەڵهاتوە ونبوەکەی بدۆزێتەوە، منالێک کە هەرگیز چاوەڕێی نەدکرد، ئەو تەنها چێژی خەوتنی شەوانەی لەگەڵ کەمالەدا بۆ ماوەیەک لا مەبەست بوو ...بەڵام چاوەڕێی ئەوقەدەرە غەمگینەی نەدەکرد...کە ڕۆژێک لە ڕۆژان، بەو شێوەیە کەماڵە لە ڕووبارەوە گوزەر بکات و منداڵێک پێشکەشی سیدهارتا بکات و خۆشی لە کەناری ڕووباردا مار بیگەزێ و بمرێ و دواهەمین زەردەخەنەو گریانی بەرێتە بەردەم سیدهارتا و دواهەمین نیگاشی سەیرکردنێکی قوڵی چاوەکانی سیدهارتا بێت، چ قەدەرێکی بەدە، چ ڕێگایەکی ترسناکە گەڕان لەدووی ئارامی ڕۆح و نەمریدا ... سیدهارتا لەناو ڕووباردا بیری کەوتەوە کە دەشێ بگەڕێتەوە بۆ ماڵ ... ئەمە دوای چەندین ساڵ و چەندین شەونخونی جوانی و پیری و زۆربوونی چرچ و لۆچێکی غەمبار لە ڕوخسارە نورانیەکەیدا، چ بریارێکی قورس و دوودڵیەکی کوشندەیە، گەڕانەوە بۆ ماڵ، یان دۆزینەوەی منالەکەی، بەرەو چارەنوس یان گەڕانەوە بۆ مێژوو و یادەوەریەکان، سیدهارتا بەناو شەپۆلەکانی ڕووباردا بە سەوڵەکانەوە تێدەپەڕێت، خەیاڵێک بەرەو ئایندەو چارەنوس دەیبات، خەیاڵێکیش دەیباتەوە بۆ ماڵ بەرەو نیشتمانی منالی، بەڵام بۆ دواجار دەنگی فێنکی ئاوو نەسیمی شەپۆلەکان بۆ هەتاهەتایە رطایدەگرن لە ناو دڵی سروشتدا، بۆ هەمیشە بەئاگادێتەوە و لە هەنوکەیەکی بەردەوامدا برینەکانی ڕۆحی دوور لەئازاری ڕابوردوو موسیبەتی داهاتو بۆئەبەد سارێژدەبن، چیترلەوساتەوە بەڕاستی دەنگی ڕووبار دەبیستێ، بەدەم ئاوازەکانی سروشت و شەپۆلە بەردەوامەکانەوە ڕادەمێنێ، ئیستێک دەکات، وەستانێک، کە یەکەمین و دواهەمین ئارامی و ئاسودەیی ڕۆحی سیدهارتا یە، چیتر فێری ئەوە بووچۆن گوێ لە ڕووبارو سروشت بگرێت و لەنهێنی ژیان تێبگات، هێدی هێدی بەدەم ئاوازو دەنگی شەپۆلەکانەوە تێکەڵ دەبوو بە نەغمەی سروشت و چێژی هەمیشەیی ڕۆح، بۆ دواجار لانەی منالیو روخساری باوکی لەیادەوەریدا سرایەوە، وئاگری ئەو عەشقەش دامرکایەوە، کە بۆ منالەکەی کڵپەی سەندبوو ... توانی بۆ هەتا هەتایە هاوڕێ ڕووبارو سروشت بێت ، هەمیشە لە هەنوکەدا بێت وهەمیشە هەست بە ئاسودەگی بکات وببێتەوە بە بەشێک لە سروشت و بچێتەوە قۆزاخەی وەحدانیەتی شتەکانەوە، دواجار ببێتەوە بەدرەختێک لە دارستان و پاش گەشتن بەنەمری چیتر سەوڵەکانی بۆ گوڤیندای هاوڕێ و دۆستی منالی و گوڤینداش دوای خۆی بۆ هەر کەسێکی دیکەی ڕێگای حەقیقەت.......، ئەمەش بەردەوامی ژیان و زیندویەتی ڕۆحی مرۆڤە بۆهەمیشە، ئەوەی نەتوانێت ڕێگاکان تاقیبکاتەوە، برینە ڕۆحیەکانی سارێژکات و بە سەوڵەوە بەناو ڕووبارو ژیاندا تێپەڕێت، ئەوکەسەی گیرۆدەی پرسیارەکان دەبێت و دەستەوەستان دمێنێتەوەو گیرۆدەی خەیاڵەکانی ئەویتر دەبێت و بەنرخی حەقیقەت دوای وەهمەکانی دەکەوێت و بیرناکاتەوە، هەمیشە مەخلوقێکی غەمگین و نیگەران و بێ هودەو مایەپووچە.■

لەئەستەنبوڵ ژووری ژمارە ٤١١ چی تیا بوو؟

مەم بورهان قانع

کاتێک رۆشنبیرێک یان هونەرمەندێک دەچێتە (ئەستەنبوڵ)ی گەورەترین شاری تورکیا کەدانیشتوانەکەی نزیکەی (١٢-١٥) ملیۆن کەس دەبێ بەگەشتیاری بەردەوامی بیانیەوە، یەکێک لەو جێگایانەی کەپێویستە ببینێ ژووری ژمارە (٤١١) ی هۆتێلی (پیرە پالاس)ە لەو شارە..

ئەم ژوورە (٤١١) لەلای زۆربەی رۆشنبیران و نووسەران و هونەرمەندان تەنانەت بەشێکی خەڵکی ئاسایی ئەو شارە نامۆ نیە.

نازانم رێکەوت بوو یان ئەمەیش لەچوارچێوەی ئەو رێزگرتنەدا بوو کە لەوەفدە رۆژنامەنووسیەکەمان گیرا کە لەرۆژانی (١-١٤)ی ئەم مانگە لەتورکیا بووین، ماوەی هەفتەیەک لەهۆتێلی (پیرە پالاس)دا نیشتەجێ بووین کە ژووری ژمارە (٤١١)ی تێدا بوو.

دەبێ ئەوەیش بڵێم هۆتێلی (پیرە پالاس) ساڵی دامەزراندنی بۆ (١٨٩٢) دەگەڕێتەوە، واتا ساڵانێکی زۆر بەر لەدامەزراندنی دەوڵەتی عەلمانی تورکیا لەسەر دەستی کەمال ئەتا تورک..

ئێمە وەفدەکەمان هەفتەیەک (٨-١٤)ی ئەم مانگە لەم هۆتێلەدا بووین و ژووری بەندە ژمارە (٤٠٥) بوو، واتا چەند مەترێک دوور لەژووری ژمارە (٤١١) و ژورەکەی (ئازاد جندیانی) سەرۆکی وەفدەکەیشمان تەنیشت ئەم ژوورە بەناوبانگەی ئەستەنبوڵ بوو کەژووری ژمارە (٤١٢) بوو.

ژووری ژمارە (٤١١)ی ئەم هۆتێلە ئێستا مۆزەخانەیەکەو رۆژانە دەیان گەشتیار دێنە ناوی و تەماشای دەکەن و وێنەی دەگرن..

خۆشبەختانە رۆژی ٢٠٠٥/٨/١٠

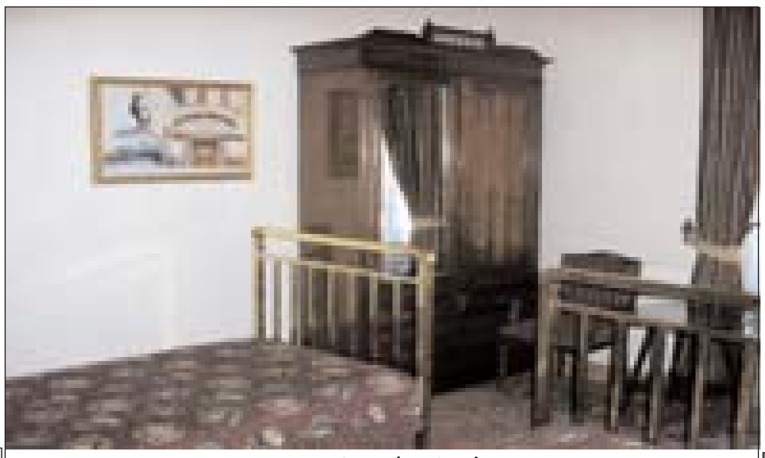

ژورەکەی ئەجاسا کریستی

گەشتیاران ژورەکەی ئەجاسا کریستی بەسەر دەکەنەوە

منیش بوومە یەکێک لەو گەشتیارانەی کەچومە ئەم ژوورەوە..

دەبێ ئەم ژوورە چی بێ؟ و جێگای کێ بووبێ؟..

ژووری ژمارە (٤١١) لەساڵی ١٩٢٥ داو بۆ ماوەی (١١) رۆژ ژووری رۆماننوسی بەناوبانگی جیهانی (ئەجاساکریستی) بووە کەساڵی ١٨٩٠ لەدایک بووەو ساڵی ١٩٧٦ کۆچی دوایی کردووە..

هەروەک برادەرە کرمانجە (کورد)ەکانی ناو هۆتێلەی کە بۆیان باس کردم، ئەجاسا کریستی (١١) رۆژ لەم ژوورەدا ماوەتەوەو یەکێک لەرۆمانە پۆلیسیەکانی لەو ژوورەدا تەواوکردووە.

هەربۆیە کاتێک دەچیتە نانو هۆتێلەکەوە، هەست بەکەشێکی مات دەکەی کەلەهەندێ لەرۆمانەکانی ئەم خانمەدا بوونی هەیە کە (١١) رۆژ لەو هۆتێلەدا ماوەتەوە..

کەچوومە ژووری ژمارە (٤١١)ەوە پێشانگەیەکی تایبەت و هەروا وێنەیەکی گەورەی ئەم خانمەو کانتۆرو ئەو دوو سیستەمەم بینی کە لەساڵی (١٩٢٥) دا ئەم خانمە لەسەری خەوتووەو جلەکانی بەنێو کانتۆرەکەدا هەڵواسیووەو پێدەچێ لەو ماوەیەی مانەوەیدا (ماکس مالۆوان)ی مێردیشی هاوڕێیەتی کردبێ، لەبەرئەوەی ئەم خانمە رۆماننووسە ژوورەکەی دوو نەفەری بوو، و ئەمەیش تەنها گریمانێکە..

کاتێک وەها بەسەرنج راکێشیەوە تەماشای ئەم ژوورەو ئەم خانمە رۆماننوسە دەکەم، رەنگە هەندێ خوێنەر لەوە ئاگادار نەبن کە (ئەجاسا کریستی) خاوەنی چ نازناوێکی گەورەی جیهانیەو (٧٦) رۆمانی بۆ زیاتر لە (١٠٠) زمانی بیانی وەرگێڕدراون و تائێستا زیاتر لە یەک ملیار لەرۆمانەکانی بەزمانی ئینگلیزی و یەک ملیاری دیکەیش بەزمانەکانی تر چاپکراون، و لەدوای ئینجیل و بەرهەمەکانی شکسپیر یەکەمین نووسەرە کەزۆرترین ژمارە لەکتێبەکانی چاپکراون..

چانسێکی باش بوو چوومە ژوورەکەی ئەم خانمە رۆماننوسەو بەکامێراکەم چەند وێنەیەکی ژوورەکەیم گرت..

بێجگە لەسەرنج راکێشی ئەو ژوورە، و هەروا هۆتێلی (پیرە پالاس) ئەقڵی ئارشیف سازی و هەروا بازرگانی تورکەکانیش سەرنجی راکێشام کە ژوورێکی وەهایان کردۆتە مۆزەخانە، لەکاتێکدا لەولاتی خۆمان کەسایەتی زۆر گرنگی جیهانی بۆ چەندین رۆژو مانگ لەولاتەکەماندا ماونەتەوەو هەروا شەخسیاتە بەناوبانگەکانی گەلەکەیشمان نەمانتوانیووە مۆزەخانەیەکیان بۆ بکەینەوە کەتایبەت بێ بەدەستنووس و کاڵاو شمەکەکانیان و ئەو قەڵەم و بابەتانەی داهێنانەکانیان پێ نووسیووە.■

دەرگای ژورەکەی ئەجاسا کریستی لەهۆتێلی پیرە پالاس

گەنج و دەسەڵات؛

چەند سەرنجێک بۆ ئیدارەو دەسەڵاتی نوێ

ئاوات عەبدوڵڵا

دەبێت هەموان ئەوە بزانین یەکەمین هەنگاوی گرنگ بۆ سەر هەڵدانی وڵاتێکی ئازادوکراوە، یەکەمین جار مانای رێزگرتن لەکارو پرۆژەو چالاکی نوێترو چینەکانی کۆمەڵ، بەو پێیەی تەنیا حیزب و سیاسەت لەبەر فاکتەری تایبەت بەخۆیان ناتوانن بپەرژێنە سەر هەموو بوارەکانی ژیانی کۆمەڵ ئیتر ئێمە بەناچاری پێویستمان بەوەیە کەئێمەی تاکی ئەم وڵاتە هەر مرۆڤێک بەپێی شوێن و کارو مەوقیعی کۆمەڵایەتی، پێویستە لەقۆناغ و هەلومەرجی جیاوازدا وەکو سەرەتایی ترین مافی ژیانی ئازادو مەدەنی بتوانین بەشداری لەپڕکردنەوەی بۆشاییەکاندا بکەین.

ئەگەر بڕیارە ئێمە قسە لەسەر وڵاتێکی دیموکراسی بکەین، ئەگەر عێراقی دوای روخانی دکتاتۆری وڵاتی کرانەوەو دیموکراسیەت بێت، ئەوا دەبێت ئەو راستییە بزانین ئەلف و بێکانی ئازادی و دیموکراسیەت مەسەلەی ماف و بەشداری چین و توێژەکانی کۆمەڵگایە بەسەرجەم فۆرم و بۆچونە جیاوازەکانەوە، دیارە رژێمی روخاوی بەعس بواری بەهیچ جۆرێک لەم مەسەلانە نەدەداو هەموو جۆرێک لەم جۆرە مەسەلانەشی بەجەهل و لادان و کاری تێکدەرانە دەزانی، بەڵام ئێستا ئێمە بەرامبەر بەو مێژووە تاڵ و خوێناویە، ئەگەر دەمانەوێت جۆرێک لەمیکانیزم و ئەزموونی جیاوازو مرۆڤانەتر پێشکەش بکەین، من پێم وایە سەرەتایی ترین ئەرک و مافی ئێمە ئەوەیە گوێمان بۆ بگرن و حساب بۆ کارو چالاکی و پرۆژەکانمان بکەن، بێگومان گۆڕانکاریەکانی ئەم وڵاتە زۆر لایەن و رەنگی ژیانی ئێمەی گۆڕیووە، بەڵام ئەو گۆڕانکاریانە دەبێت تەنیا لەدۆخی روکەشدا گیر نەخوات، نابێت رێگا بدەین روخانی رژێمێکی دکتاتۆری تەنیا لەمەسەلەی روخانی دام و دەزگاکانی ئەو رژێمەدا گوزارشت لەخۆی بکات، یەکەمین خاڵێکی گرنگ بەلای منەوە ئەوەیە کلتوری گفتوگۆکردن و تێگەیشتن لەسەرجەم مەسەلەکانی نێو وڵاتەکەمان لەگەڵ کەسانی نێو دەسەڵاتدا وەکو یەکێک لەبنەما سەرەکیەکانی بەرەو پێشچون و سەرکەوتنی ئەزمونی دیموکراسی لەوڵاتەکەماندا سەیر بکەین، من دەمەوێت ئەو راستیەش بڵێم هەموو ئەم جۆرە شتانەی کەلەم بابەتەکورتەدا دەخرێنەڕوو، دەکرێت لەداهاتوودا بەشێوەیەکی فراوان ترو بڵاوتر قسەیان لەبارەوە بکەین، بەڵام ئەم مەسەلانە ئەگەر لەچەند خاڵێکی کەم و بچوکیشدا بخرێنەڕوو من بڕوام وایە لەئێستادا هەندێک لەو کێشەو داخوازیانە پێک دێنن کەژیانی خوێندکاران و گەنجانی ئێمەی تێدا دەگوزەرێ..

یەکەم شت بەلای منەوە مەسەلەی چۆنێتی سیستەمی خوێندن و پەروەردەیەکە لەم وڵاتەدا لایەنێکی زۆری کێشەکانمان پێک دێنێ، بەجۆرێک دەکرێت بڵێم فاکتەری سەرەکی ئەوەی کەوا دەکات گەنجانی وڵاتەکەمان باوەش بۆ ئازارو بێزاری بگرنەوە لایەنێکی فراوانی ئەم بوارە دەگەڕێتەوە بۆ ئاستی خوێندن و سیستەمی بەڕێوەچونی پەروەردە لەم وڵاتەدا، بەڕاستی جیاوازی زۆرە لەنێوان گەنجێک لەقوتابخانەو پەیمانگاو زانکۆکاندا بەشێوازی سیستەمی لیبراڵ و لەسەر ئاستی تیۆرو زانستی نوێ پەروەردە کرابێت لەگەڵ خوێندکارێکدا کەچەندین ساڵی لەگەڵ خوێندن و پرۆگرامێکی کۆن و بەسەر چودا سەرف کردبێت، کرانەوەی میتۆدو پرۆگرامی خوێندن و دەستکاری کردن و سەرلەنوێ دارشتنەوەیان لەسەرجەم ناوەندەکانی خوێندن بەگشتی و زانکۆو پەیمانگاکان بەتایبەتی خاڵێکی زۆر گرنگە بۆ ئومێدو تێگەیشتن و فراوان بوونی هۆشیاری گەنجەکانمان، ئێمە لەڕاستیدا وەکو هەموو مرۆڤێکی ئەم دونیایە خاوەنی عەقڵ و تێگەیشتنین، هەروەکو چۆن بۆ نمونە گەنجێک لەرۆژئاوا دەیەوێت خاوەنی ماف و خاوەنی فەردانیەتی خۆی بێت، بێگومان گەنجێکی وڵاتی ئێمەش هەرگیز حەز بەهیچ جۆرە ملکەچ کردن و بێ مافیەک ناکات.

من هەرگیز نامەوێت بەموبالەغەوە قسە بکەم، بۆیە ئەمە دەڵێم ئاگاداری ئەوەشم ئێستا زۆرێک هەن کە ئەم قسانە لەمن دەبیستن یەکسەر دەیانەوێت باسی ئەو دۆخی پاسیڤ بوون و بێ دەنگی و بێ باکیەی گەنجانی ئەم وڵاتەم بۆ بکەن کە لەڕاستیدا منیش لەگەڵیاندا هاوڕاو کۆکم، بەڵام بێ ویژدانیەکی ئێجگار گەورەیە هەموو ئەم جۆرە شتانە لەدەرەوەی سیاقی خۆی تەماشایان بکەین، مەبەستم لەوەیە بێ باکی و بێ هەڵوێستی گەنجان راستە دۆخێکی واقیعی و ترسناکی ئەمڕۆی وڵاتی ئێمەیە، بەڵام ئێمەش لەم حاڵەتەدا وەکو ئەرکێکی ویژدانی و ئەخلاقی داخۆ جورئەت دەمانگرێ کەبتوانین ئەم دۆخە لەگەڵ دۆخی شەڕی ناوخۆو سوتەمەنی گەنجانی ئێمە بۆ شەڕی براکوژی بەراورد بکەین.

ئێمە وەکو گەنجان و خوێندکاران راستە تاڕادەیەکی زۆر بێ دەنگ و بێ باکین، بەڵام ئەو راستیە تاڵەشی هەرگیز نابێت لەبیرمان بچێت ئێمە چەندین ساڵ هەر لەخۆڕا کراینە سوتەمەنی شەڕێکی بۆگەن و سەپێنراو، شەڕی ناوخۆ تەنیا نمونەیەکی گەلێک بچوکە کەمن لێرەدا پەنای بۆ دبەم چونکە جگە لەمەش هەریەکێک لەئێمە لەئاستی خۆمانەوە دەکرێت دەیەها نمونەی دیکە لەبارەی ئەزمەی کارو باری ئابوری و نەبونی ژیانی بێ سانسۆرو تاکو تەنانەت مەسەلەی بواری نەخۆشخانەو تەندروستی، هەموو ئەم جۆرە شتانە بە بەراورد کردن لەگەڵ ئەو دۆخە بێ دەنگی و پاسیڤیەی ئێمەی گەنجان رەنگە جۆرە دیوو تێڕامانێکی دیکەمان پێ ببەخشێت، هەموو ئەم جۆرە نەهامەتیانە کەچەند ساڵی رابوردو بۆ ژیانی ئێمەی گەنجان هاتە ئاراوە ئیتر لەدوایدا ئەو دۆخەش دروست بوو کەخوێندکارو گەنجی ئێمە زۆرێک لەدونیا بینی و لەهەست کردمان بەماف و ئەرکەکانمان کەم بایەخ و بێبەش بین.

تێپەڕبونی تەمەنی ئێمە بەم جۆرە دۆخ و بارە

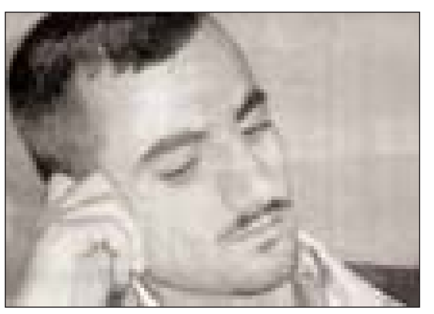

ئاڵۆزانەدا لەمانایەکی دیکەدا فێری جۆرە ژیانێکی کردین کەئێمە هەرچی تواناکانمان هەیە لەپێناو دیفاع لەخۆکردن، یاخود راستی بەردەوام وامان بیر دەکردەوە کەئێمە دەبێت گەورەترین و گرنگ ترین توانا کەلەم وڵاتە هەمان بێت، توانای بەرەنگاربونەوەو دیفاع کردن بێت لەخۆمان و لەبیروباوەڕەکانمان، لەبری ئەمە دەبوایە حیزب و دەسەڵات بیریان لەبەکارهێنانی ئەم توانایانە لەبواری کارو چالاکی دابکردایەتەوە، لەڕاستیدا تاکو ئێستا زۆرینەی جار ئەو توانایەی ئێمەی گەنجان لەلایەن حزب و دەسەڵاتەوە تەنیا بۆ ئیستغلال کردن و یاری پێکردن بەکارهێنراوە، بەبڕوای من زۆر گرنگە ئێمە بیر لەوە بکەینەوە چۆن بتوانین بۆ لەمەودوا لەنێو هەست و ئەخلاقی گەنجانی وڵاتەکەماندا ئەو راستیە دروست بکەین کەئێمەی گەنجان و خوێندکاران توێژێکی بێزراوو بەکارهێنراونین، بەڵکو ئێمە خاوەنی توانای جەستەیی و عەقڵی و زانستین، دەبێت بیر لەوە بکەینەوە ئێمە خاوەنی وڵاتێکی دەوڵەمەند بەکانزاو مەعدەن و ئەم جۆرە شتانە ناسراوین بۆیە پێویستە بەداهاتی وڵاتەکەمان چەندین کارگەو چەندین پرۆژەی ئابوری و روناکبیری و زانستی دابمەزرێنین کەتوێژی گەنجان و خوێندکاران تیایدا سەرکردەو پێشڕەوبن.

لێرەدا من دەمەوێت بۆ شیکردنەوەی ئەم مەسەلەیە چەند نمونەیەک وەربگرم ئێمە هەمووان ئاگادارین لەم چەند ساڵەی رابوردودا کوردستان لەڕووی پرۆژە تایبەتی و گشتیەکانەوە، لەڕووی ئامێرو کەرەستە تەکنەلۆژیەکانەوە تاڕادەیەک جۆرێک لەبەرەو پێش چونی بەخۆیەوە دیووە، بەڵام دەبێت بزانین بۆچی گەنجانی ئێمە سودیان لەم جۆرە لەبەرەو پێش چون وەرنەرگتووە، بێگومان زۆرێک لەکارو پرۆژەکان بەدەست خەڵکی خاوەن سەرمایەوە تەحەکومی بەسەرەوە دەکرێت، ئاشکراشە هەموو ئەو سەرمایەدارانە بۆ فەراهەم کردن و زەمانەتی کارو پیشەکانیان لەلایەن ئیدارەی حکومەتەوە مۆڵەتی کارکردنیان پێدراوە، لێرەوە بەبڕوای من حکومەت دەتوانێت خزمەتێکی زۆر بەمەسەلەی بێکاری گەنجان بکات، یەکەم لەڕێگای تەنسیق و بەشداری کردنی خودی گەنجان خۆیانەوە، دووەم لەڕێگای گوشارخستنە سەر کارو پرۆژەی سەرمایەدارەکان، دەبێت دەسەڵات گوێ لەخودی گەنجان خۆیان بگرێت بۆ نزیک بونەوەو ئاگاداری حکومەت لەتواناو کاری گەنجان و بەپێچەوانەشەوە، گەنجانیش هەر لەم رێگایەوە دەتوانن زۆرترین داواکاری و پێشنیاری خۆیان بگەیەننە حکومەت، دەکرێت لەزۆر بواردا حکومەت گوشار بخاتە سەر سەرمایەدارەکان هەر خاوەن سەرمایەیەک پێشنیاری مۆڵەتی کارکردنی هەر جۆرێک لەکۆمپانیاو پرۆژەی خۆی خستە بەردەم حکومەت ئیتر حکومەتیش راستەوخۆ بیر لەوە بکاتەوە لەڕێی ئەو تەواسوقەی گەنجانەوە بتوانێت رێژەیەک لەگەنجان لەو کارو پرۆژەو پێشنیارکراوەدا بخاتە کارو فرمانەوە، بۆ ئەم مەسەلەیەش لەڕاستیدا دەبێت حکومەت رێگا نەدات هەر سەرمایەدارێک بەئارەزووی خۆی تەحەکوم بەسەر پرۆژەکانەوە بکات بەڵکو لەئەنجام دانی هەر پرۆژەیەکدا دەکرێت بەفشاری حکومەت خۆی، چەندین گەنجی خاوەن تواناو بەهرە بخرێنە شوێنی شیاوو تایبەتی نێو ئەو کارو پرۆژانەوە.

دەبێت حکومەت رێگا نەدات هەر سەرمایەدارێک بەئارەزووی خۆی تەحەکوم بەسەر پرۆژەکانەوە بکات بەڵکو لەئەنجام دانی هەر پرۆژەیەکدا دەکرێت بەفشاری حکومەت خۆی، چەندین گەنجی خاوەن تواناو بەهرە بخرێنە شوێنی شیاوو تایبەتی نێو ئەو کارو پرۆژانەوە

لەلایەکی ترەوە دەکرێت ئێمە ئەوەش لەبەرچاو بگرین، وڵاتی ئێمە خاوەنی چەندین گەنجی خاوەن تواناو بەهرەمەندە لەڕووی زانستی و ئامێرە تەکنەلۆژیەکانەوە، ئێمە دەبێت هەوڵ بدەین ئەو گەنجانە لەبەهرەو تواناکانیان نائومێدو رەش بین نەبن، دەبێت گەنجانیش هەمان شێوەی کەسانی تر لیژنەیەکیان بۆ دروست بکرێت کە چەند بوارێک لەخۆبگرێت، لەوانەش خەڵاتی رێزلێنان و پێزانین بەخزمەتەکانیان، ئەمە جگە لەوەی هەموو ئەو گەنجانەی کەخاوەنی توانای تایبەتین دەبێت لەلایەن حکومەتەوە رێز لەسەرجەم ناجیاوازەکان بگیرێت، مەسەلەیەکی گرنگ کەمن دەمەوێت زیاتر رونی بکەمەوە ئەوەیە هەرگیز من مەبەستم لەوە نیە تەنیا گەنجانی ئەدیب و رۆژنامەنوس رێزیان لێبگیرێت بەڵکو ئەگەر ئێمە کەمێک بەوردی بگەڕێین من پێم وایە ئێمە هەڵە تێگەیشتنێکی گەلێک فراوانمان بەرامبەر بەتوانای گەنجان لا دروست بووە ئەویش بەوەی پێمان وایە ئێمە تەنیا لەڕوی نوسین و رۆژنامەو شیعەو ئەم جۆرە شتانەوە دەبێت بیر لەبەهرەو توانای گەنجەکانمان بکەینەوە کە بەبڕوای من ئەمەش بۆ خۆی یەکێکە لەهەڵە هەرە گەورەکانمان چونکە ئێمە بەدور لەم جۆرە شتانە خاوەنی گەنجانێکی دیکەین کە لەچەندین بواری گرنگ تردا خاوەنی لێهاتویی و بیرو پرۆژەی نوێ و سودبەخش،، مەسەلەی بێ کاری یاخود قایل نەبوونی گەنجان بەکارو شوێنەکانیان ئەمڕۆ مەسەلەیەکی ترسناکە، کەدۆخی گەنجانی وڵاتەکەمانی پێدا تێدەپەڕێ، دەبێت زۆر بەجدی گوێ لەخواست و داواکاری و پرۆژەی گەنجەکانمان بگرین.

گرنگترین خاڵ لەکۆتاییدا بەلای منەوە ئەوەیە حیزب و دەسەڵات لەم وڵاتەدا دەبێت دور لەتەمومژە سیاسی و ئایدۆلۆژیەکان سەیری گەنجەکانمان بکات، دەبێت حیزب و دەسەڵات لەو راستیە زۆر سادەیە تێبگەن، ئێمەش کۆمەڵێک کەس و مەخلوقین، خاوەنی ویژدان و هەست و عەقڵین، خاوەنی بەهرەو تواناون داهێنانین، ئێمە دەتوانین قسە بکەین و پرسیار بکەین و گوێ بگرین، ئێمە دەتوانین گوێ لەئێوەش بگرین تەنیا بەو مەرجەی ئێوە وەکو رۆبۆت و ئالەتی دەستی سیاسەت و بەرژەوەندیە تایبەتیەکانتان لێمان نەڕوانن. ئێمە رۆبۆت و ئالەت نین، بەڵکو وەکو هەموو مرۆڤەکانی ئەم دونیایە خاوەنی خەونی جوان و گەورەین، هەموو مرۆڤەکانی دونیا کەخاوەنی خەون و داهێنانن ئەوانیش تەنیا وەک ئێمە مرۆڤن، خەون هەر خەونە ئیتر هەر کەس و مرۆڤێک لەهەر ناوچەو رەگەزو نەتەوەیەک هەڵگری بێت، ئەگەر ئێمە بتوانین رێزی جوانی و گەورەیی مرۆڤ بگرین بەبڕ،ای من دەتوانین لەمەودوا گەنجان و خوێندکارانی وڵاتەکەمان هەڵگری شێوازێکی نوێ ترو جیاوازتر بێ لەو دۆخەی کە ئێستا تیایدا سەرمان گێژ دەخوات.■

ئۆرکێسترای ژێداری سلێمانی.. ئێوارەیەک بۆ خەون و داهێنان

زەریا سامی

ئەو ئێوارەیە پڕاوپڕ بووم لەنیگەرانی، کاتێک سەیری گەڵاکانی ژورەکەم دەکرد، ئەوانیش لەنێو خەمۆکیدا سەیری وێنەی شۆپانیان دەکرد. ئەو وێنەیەی هەمیشە لەنێو ڕەنگی ڕەشدا، گۆرانی سپیتر دەڵێت: هەنگاوی دوەمم، لەبەردەم هەناسەکانی باخچەی مەحوی بوو، هەستم کرد ئەمیش ڕێ ناگرێت لەگەڵمدا بۆ ئەوەی تاوێک گوێ لەدوا بەرهەمی ئۆرکسترای ژێداری سلێمانی بگرین، دوا هەنگاویشم، ژوورە تازەکەی چاودێر بوو. کەپڕاوپڕ بوو لەرەنگو هەناسەی جیاواز، دوای سڵاو.. وتم کێ دێت بۆ دووەمین رۆژی ئۆرکسترای ژێداری سلێمانی، دەنگەکان لەنێو تۆنە جیاوازەکاندا، نەناسرانەوە.

دیارە هەریەکەیان، پاساوی هاتن و نەهاتنی خۆیان پێ وتم، دواجار خۆم و ڕەنجە، بەئۆتومبیلێکی گەرمی، پڕ لەگەرمای ئێستای سلێمانی، شەقام شەقام، کەوتینەرێگە. رێگەکان هێندە پڕ پێچ و پەنا بوون، من نیگەرانی ئەوە بووم، درەنگ بگەینە شوێنی مەبەست، بەهەرحاڵ، لەکاتی دیاریکراودا، گەیشتین. شوێن هۆڵی سەنتەری گەنجان، بەر لەهۆڵ، حەوشەیێ لەدەنگ و رەنگ و هەناسەی جیاواز. ئاخۆ ئەمانە، هەموویان عیشقیان بۆ موزیکی کلاسیک هەیە. یان رێکەوت لێرە کۆی کردونەتەوە یان بەشێک لەموزیک ژەنەکان کەسوکاریانن دیسان بەهەرحاڵ.. لەگەڵ سەرۆکی یەکێتی هونەرمەنداندا.. ئەو لەپێشەوەو ئێمەش بەدوایەوە، بەرەو هۆڵەکە چووین،

خۆزیا بەر لەوەی داوای کوژاندنەوەی مۆبایل بکەن داوای بێدەنگی ئەو ژن و پیاوانە بکەن، کەدەڵێن ئەوە کورەکەمانە کەمانچە دەژەنێت، ئەو چەلۆیە دەبینیت، ئەوە کچەکەمانە

ئاسایشەکان، نازانم لەبەر سەرۆکی یەکێتی هونەرمەندان بوو، یان ئێمەش رەنگو رومان دەیهێنا نەپشکنرێین، بەخۆشحاڵیەوە نەپشکنراین. هۆڵ جمەی دەهات، دەنگی منداڵ و ژن و هێندی لەوانەی بەدڵنیاییەوە، قەت رۆژێک لەرۆژان گوێچکەیان بەموزیکی کلاسیک یان بارۆک ئاشنا نەبووە نیشتبوونە نێو هۆڵ. دیسان گوتیان، مۆبایلەکانتان بکوژێننەوە، خۆزیا بەر لەوەی داوای کوژاندنەوەی مۆبایل بکەن داوای بێدەنگی ئەو ژن و پیاوانە بکەن، کەدەڵێن ئەوە کورەکەمانە کەمانچە دەژەنێت، ئەو چەلۆیە دەبینیت، ئەوە کچەکەمانە.. هۆڵ بێدەنگو گڵۆپەکانیش، دوا هەناسەی بێدەنگ بونیان پێدرا،

موزیک ژەنەکان.. بەعیشقێکی گەورەتر ئامێرەکانیان بەجەستەیان ئاشنا دەکرد. هۆڵ گەرم و گەرمتر دەبوو، لەولاشەوە جوڵەکانی مامۆستا نەجات، لەگەڵ عیشقی گەورەیی هەموو موزیک ژەنەکان دەبوون بەو پەنجەرەیە، فێنکتر لەوەرزەکانی بەهار، خۆشترین شنەیان دەبەخشییە رۆح. من لێرە جارێکی تر. بتهۆڤن، ئارام خاجاتوریان. تۆماسۆ ئالبیتۆنی، چایکۆفسکیم، خۆشتر دەویست. بەڵام هەمیشە بەدوای خۆشەویستی تردا دەگەرام. هەرچەند سەیری هێماکانی مایسترۆ، سەیری سیماکانی مایسترۆ، سەیری هەندێک جار تورەبوونی مایسترۆم دەکرد، نەمۆزارتم دۆزیەوە و نەڤیڤالیدی و نەبراهمز. پێموابوو،

ئێستا کاتژمێر (١٢)ی شەوە و کاتێک ژێکانی دواکەمانچەی ڤیڤالدیم، لەخەو هەڵسان، شەوباش، شەوباش، ببورە. چەندپرسیارێکی هونەریم هەیە.

فەرموو

جوڵەکانی مامۆستا نەجات، چەند لەسەماکانی پایز دەچوو.. دڵنیام لەگەڵ هەر جوڵەیەکیدا، هەموو وەرزەکانی دەدواند. لەگەڵ هەر جوڵەیەکیدا.. هەستت بەهەناسەی ژێی هەموو ئامێرەکان دەکرد. ئەو مەخلوقە.. هێندە عاشقانە سەمای دەکرد. لەسەمای ئەودا.. هەموو موزیک ژەنەکان.. بەعیشقێکی گەورەتر ئامێرەکانیان بەجەستەیان ئاشنا دەکرد

موزیک، جارێکی تریش هاتەوە نێو رۆحم. یەکەم چرکە، رومانسی بتهۆڤن بوو، ئای .. جوڵەکانی مامۆستا نەجات، چەند لەسەماکانی پایز دەچوو.. دڵنیام لەگەڵ هەر جوڵەیەکیدا، هەموو وەرزەکانی دەدواند. لەگەڵ هەر جوڵەیەکیدا.. هەست بەهەناسەی ژێی هەموو ئامێرەکان دەکرد. ئەو مەخلوقە.. هێندە عاشقانە سەمای دەکرد. لەسەمای ئەودا.. هەموو

ئەو غەدرە، تەنیاو تەنیا، لەمن کراوە. بەهەرحاڵ، دڵنیام، لەبەرهەمەکانی داهاتوودا، ئەمانەش بەخۆشەویستیەکی گەورەتر دەگەرێنەوە لامان.

مامۆستا نەجات، هەموو گوڵەکانی تری ئۆرکێسترای ژێداری سلێمانی

سڵاو.. هەمیشە سڵاو.. بەوهیوایەی .. بەهرەتان گەورەترو ئایندە بۆگەل رۆشنتر بێت.

من شارێکم، ناوم سلێمانییە، هەموو وەرزەکانم پڕاوپڕن لەخۆشەویستی، ئەمرۆ کاتژمێر حەوتی ئێوارە، هەموو گوڵەکانم لەخەو هەڵسان، هەموو باخچەکانم، بۆ دوا سەمای خۆیان ئامادەبوون. تەنیا چەند باخچەیەکی بچوک نەبێت، ئایا ئۆرکسترای ژێداری سلێمانی دەناسیت. کاتێک وتی . لەنێو چوار وەرزەکەی ڤیڤاڵیدا تەنیا ئەمانە دۆستی هەرە خۆشەویستی منن.

بەخۆشەویستیەکی زۆرەوە هەستم کرد ئەم سەرەتایە، بەهەموو بچوکیەکانیشیەوە، مژدەی گەورەبونێکە، مژدەی لەدایک بوونێکە. مژدەی ئەو سەفەرانەیە، کەرۆژێک لەرۆژان دەمانگەیەنێتە ئەو پەنجەرانەی بەدڵنیایەوە بتوانیت سەیری هەموو جوانیەکانی پێ بکەیت. ئەو پەنجەرانەی، ئۆرکسترای ژێداری سلێمانی تیایدا. تازەترین ئاوازو تازەترین داهێنان و تازەترین خۆشەویستی بەهەموان ببەخشێت.■

٢٠٠٥/٨/٢٨ سلێمانی

دووەمین فێستیڤاڵی شێوەکاری کوردستان

بەدروشمی: رووەو هونەرێکی کوردیی رەسەن وهاوچەرخ سازکرا

ئا/هیوا

یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان بەهاوکاری وەزارەتی رۆشنبیری دووەمین فیستیڤاڵی شێوەکاری کوردستان-ی سازکرد کەتیایدا بەرهەمی ١٢٠ شێوەکاری شارەکانی (دهۆک، هەولێر، کەرکوک، سلێمانی)لەخۆگرتبوو، سازدانی ئەم فیستیڤاڵە شێوەکارییە کەیەکێتی هونەرمەندانی کوردستان بەهاوکاری وەزارەتی رۆشنبیری سازکراوە یەکێکە لەوهەنگاوە گرنگەی کەجێگەی دەستخۆشییە کەرێکخراوێکی وەکو یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان بتوانێت ئەو ژمارە زۆرەی هونەرمەندان لەدووتوێی فیستیڤاڵێکی شێوەکاریدا کۆبکاتەوە، فیستیڤاڵەکە لەدوای ئەوەی کەسەرەتا لەشاری دهۆک نمایشکراو دواتر لەشاری هەولێرو پاشان شاری کەرکوک رۆژی ٢٠٠٥/٨/٢٥ لەهۆڵی ئەمنەسورەکە دووەمین فیستیڤاڵی شێوەکاری بەئامادەبوونی بەرێز (مەلا بەختیار)لێپرسراوی مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتییەکانی (ی، ن،ک)و هونەرمەندانی ئەوچوار شارەو میوانێکی زۆر سەعات (٦/٥)کرایەوە.

جەمال موشیر-هەولێر

× سازدانی فیستیڤاڵی شێوەکاری لەم جۆرەو بەو فراوانییە تاچەندە سەرکەوتویی بەدەست هێناوە لەرووی هونەرییەوە؟

- دیارە ئەمە دووەمین فیستیڤاڵی شێوەکاری یەکێتی هونەرمەندانی کوردستانە کەلەشاری دهۆک دەستی پێکردو دواتر بۆهەولێرو کەرکوک و سلێمانی پێموایە هەنگاوێکی زۆر پیرۆزە زۆر گەورەیە کەهونەرمەندان ئەمرۆ بەیەک دەست بەیەک رۆح بەگیانێکی تەبایی کاردەکەن توانرا ئەم پێشانگەیە

سەرکەوتنێکی باش بەدەست بهێنێت کەزۆربەی هونەرمەندان کەنزیکەی ١٢٠ هونەرمەند بەشداربوون لەم فیستیڤاڵەدا، خۆم بەشانازییەوە باسی لێوەدەکەم کەخۆشحاڵم کەبەشداریم کردووە لەم فیستیڤاڵەو شێوەکارییەدا پێم وایە لەئاستی هونەریشەوە بەشێوازێکی زۆر رێک وپێک ئەنجامدراووە کەزۆربەی هونەرمەندە بەتواناکان بەشداربوون هیوادارم ئەم جۆرە کارانە بەردەوام بن لەهەموو بەشەکان نەک بەتەنها لەهونەری شێوەکاری هەرچەندە ئەمە دووەمین جارە فیستیڤاڵی هونەری شێوەکاری ئەنجام دەدرێت خۆزگە دەخوازم لەبواری هونەری شانۆو موزیکیشدا ئەم جۆرە کارە ئەنجام بدرێت.

ئەرسەلان ئەحمەد-سلێمانی

× لەفیستیڤاڵەکەدا هونەرمەندی ئاست جیاواز بەشداری کردووە ئەو ئاست جیاوازە چەندە هۆکارە بۆ کاری سەرکەوتووی وەک ئەم پێشانگەیە؟

-من لەوانەیە نەتوانم هەڵسەنگاندنێک بکەم بۆکارە هونەرییەکان بەڵام وەکو تەکنیک، تەکنیکی جوانی تێدایە بۆ نموونە وەک لەکارە پەیکەرسازییەکاندا

بەدیدەکەین لەتابلۆکانیشدا تاڕادەیەک گۆڕانێک هەیەو هەر هونەرمەندەو لەدیدی خۆیەوە وەک هونەرمەندێک کاری کردووە، بۆ نموونە بۆخۆم بەشێوازێکی تر کارم دەکرد بەڵام ئێستا بەشێوەیەکی تر کارم کردووە، هەروەها فیستیڤاڵەکە هەژارییەکی پێوە دیارە، هەژارییەکەش وەکو چوارچێوە، هەروەها دەلیلەکە زۆرسادەیە بەو ئاستەی کەهەموو کەسێک دەتوانێت ئەو دیزاینە بکات هەر بۆیە لەشێوازی دەلیلەکە نارازیم.

سامان ئەبوبەکر-کەرکوک

×ئێوە وەک هونەرمەندانی شاری کەرکوک بۆ یەکەمین جارە بەشداری لەفیستیڤاڵی شێوەکاری کوردستان دەکەن ئەو بەشدارییە چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

- ئەم فیستیڤاڵە فراوانەی کەئەمرۆ کراوەتەوەو بەراستی کاری وازۆر پێویستە بۆکوردستان بەتایبەت هەرچوار شارەکەی کوردستان بەشداری کردووە کەئەو هونەرمەندانەی کەبۆ ماوەیەکە لێک

دابڕاوون ئاگایان لەیەک نەماوەو بەم بەشدارییە بەکارە هونەرییەکانی یەکتری ئاشنادەبن هەربۆیە دەڵێم کاری لەم جۆرە بۆ هونەرمەندان زۆر پێویستە، من لەوباوەڕەدام لەم نمایشەدا کاری نیگارکێشان بوارێکی فراوانتری برِیوە لەبەرامبەر سیرامیک و پەیکەرسازی.

ئارنۆ جەباری-کەرکوک

× ئەو ئامانجانە چین کەدووەمین فیستیڤاڵی شێوەکاری کوردستان هێناویەتییە دی بۆ هونەرمەندان؟

- فیستیڤاڵەکە سەرکەوتنێکی باشی بەدەستهێناوە لەروویەکەوە کەهونەرمەندان هەریەکەو بەستایلی جیاوازی خۆی بەشداری لەو پیشانگەیەداکردووە هەروەها لەیەک نزیک کردنەوەی هونەرمەندانی هەرچوار شارەکە بۆ نموونە من نەمدەزانی هونەرمەندانی شاری دهۆک و هەولێر بەچ شێوازێک کاریان کردەوە، هەربۆیە دەڵێم پێشکەوتنێکی زۆر گەورەیەو پێم خۆشە ئەم کارانە دووبارە ببێتەوە چونکە هۆکارە بۆ پێشخستنی هونەر لەکوردستاندا، ئەوەی کەدەیبینم پێشکەوتنێکی گەورە هەیە لەپێشکەوتنی ستایلەکانی خۆیانەوە هەروەها ئەو مەوادانەی کەبەکاری دەهێنن، ئەوەی کەمن بینیم پێشکەوتنێکی زۆر باشە هیوادارم ئەمە دووبارەو سێ بارە ببێتەوەو دڵنیاشم ئەم فیستیڤاڵی دووەم لەیەکەم باشتر بوو، ئەگەر بەو رۆحییەتە کاربکرێت بەدڵنیایی لەدووەم باشترو سەرکەوتوتر

دەبێت و هیوادارم ئەو هونەرمەندانەی کەبواری بەشداربوونیان بۆ نەرەخساوە لەفیستیڤاڵی داهاتوودا بەشداری بکەن.

لەدەلیلی پیشانگەکەدا نووسراوە (نمایشێکی سەرانسەری هونەرمەندانی شێوەکاری کوردستان بەهاو مانایەک دەبەخشێت لەئەمرۆی بزاڤی شێوەکارماندا بەتایبەت گەرئەوە هەنگاوی رێکخراوێکی وەک یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان بێت، سەرباری پێکانی گشت ئەو ئامانجانەی ئەمرۆ لەخزمەت گۆڕانکارییەکانی بەردەم ژیانی میللەت و کۆمەڵەکەماندایە بەرەو ئاستێ باڵاترو بەرامبەر بەلێپرسراوێتییەکی مێژوویی فراوانترو کاراتر، ئەم هەنگاوە وێڕای پێکانی گشت مەبەستە هونەرییە باوەکان هەمیشە رێخۆشکەر دەبێت بەبینین و هەڵسەنگاندنێکی سەرجەم بەرهەمەکان وەک گشتێک، کەیارمەتی دەرە بۆ بڕیاردان و پێزانینی تواناو ئاستی ئەو گشتە، ئەمە بێ لەرووناکی کەوتنەسەر ووزە نوێکان و لەسەنگ دانەوەو بەدواداچوونەوەی پێگەو ناوە هونەرییە ناسراوەکان، بەرامبەر بەم رەهەندە گشت ئەم نمایشە فراوانە هاتە کردنەوە)

شایانی باسە دووەمین فیستیڤاڵی شێوەکاری کوردستان بەکۆمەڵێک خەون و کۆمەڵێک پرۆژەی داهاتووە و درێژە بەژمارەکانی تری فیستیڤاڵ دەدات.■

لایەنی گەش و خامۆشی دوەمین فێستیڤاڵی شێوەکار

هونەردۆستێک

یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان، بەهاوکاریەکی چاکی وەزارەتی رۆشنبیری (ئیدارەی سلێمانی) لەمانگی رابردوودا، لەپارێزگاکانی (دهۆک، هەولێر، کەرکوک و سلێمانی)دا، دوەمین فێستیڤاڵی شێوەکاری ئەمساڵیان، بەجوانی و بەئامادەبونی دۆستانێکی زۆری شێوەکار، بەبەشداری (١٢٦) هونەرمەند پێشکەش کرد.

ئەمساڵ، جگەلە بەشداركردنی زۆرترین ژمارەی شێوەکار، کەئەمە مایەی سەرنج بوو، سەرنجەکە کاتێک رامانی هونەری دروست دەکرد کەلەتایتڵی ناوی بەشداراندا، هەموو شارو شارۆچکەکانی دەخوێندرانەوە. شارۆچکەکانی:کۆیە، زاخۆ، ئامێدی، هەڵەبجە، ژەنگار، دوکان، چەمچەماڵ و کەلار، هاوشانی سلێمانی، هەولێر، کەرکوک و دهۆک، بەشدارن. ئەمە جگەلەوەی پێ دەچێت ناوی چەند شارۆچکەیەکیش لەهونەر نماکەدا (ئەلبوم)، تۆمار نەکرابێت. وەکو: دەربەندیخان، رانیەو خانەقین.

لەم فێستیڤاڵەدا.. سلێمانی بەشی شێری بەرکەوتووە کەبە (٥٤) هونەرمەند بەشدارن. دوەمین بەشدارانی دوەم فێستیڤاڵ شاری دهۆکە (١٤) هونەرمەندیان بەشدارە. هەولێر (١١) و کەرکوکیش (١٠). کۆیە لەقەزاکاندا بە (٣) هونەرمەند بەشداری هەیە. شارۆچکەکانی دیکە هەر یەکەو هونەرمەندێک.

سەرنجێکی ورد لەتابلۆکان، هەرزوو دەریان خست کەشێوەکاری کوردستان بەدەرونی ئاسودەتر فڵچەی هەڵگرتووە و رەنگە کراوە و ئاڵ و واڵاکانیشی رەنگرشتووە. نائومێدی و رەشبینی هونەرمەندانی تارادەیەکی دیار بەرداوە. ناتوانین بڵێین، بەشداران، لەساڵانی رابردوو بەشێوەیەکی گشتی ئاستێکی داهێنانی کەمتریان نواندووە. بەڵام ناشتوانین نەڵێین: لەچەند هونەرمەندێک چاوەڕوان دەکرا ئیشی باشتر پێشکەش بکەن. لەوانە: عەلی جۆلا، رێبوار سەعید، ئیسماعیل عومەر، ئاکۆ غەریب، ئاری بابان. بەڵام هەست دەکرا (رێبوار سەعید) پێشخستنێک لەتابلۆکەیدا هەبوو، ئەوانی دیکە خۆیان دوپات کردبوەوە. هەندێکیان ئاستی کەمتریشیان نواندبوو. حیکمەت هیندیش هێندەی لەناو یەک بازنەدا خولایەوە، هەتا کورەکەی (رەنج حیکمەت) لەماوەیەکی کەمدا خەریکە جێی دێڵێت. ناشکرێت هارمۆنیەتی رەنگ ئاوێتە کردن و بەرجەستەکردنی ئەو هەموو رەنگە بەبێ هیلاک کردنی چاوی بینەرو نەستی هونەری (وەهبی رەسول) فەرامۆش بکرێت. هەڵچونێکی رەنگ و رەنگینیش لە (سالم سەلیم)ی دهۆکەوە بیلبیلەی چاوی دەلەرانەوە.

(نورەدین جاف)یش هێڵکاریەکی جوانی ئاوێتە بەپەیامێکی سیاسی - هونەری کردبوو، (عیماد حەسەن)یش، رەنگ و بابەت و منداڵ و دایک و ئیشی هونەری لەژێر کاریگەری بیکاسۆدا، هێنابوە جۆش. تاک تاکی دیکەی تابلۆی سەرنج راکێش هەبوون. بەڵام وەکوتر، تێپەڕینێکی هونەری شێوەکاری لەرابردوەوە بۆ ئایندە نەدەبینرا.

سیرامیکیەکانیش، هەر لەرابردودا داڕێژرابونەوە و هیچ پێشکەوتنێک لەبەرهەمە پێشکەش کراوەکاندا، نەدەبینران. سەرەرای هەموو ئەو کورتە تێبینیانە کەوەکو رۆژنامەنوس و بینەرێکی فێستیڤاڵەکە دەرم بڕیون (نەک رەخنەگری هونەری) پێموایە، ئەم چەشنە فێستیڤاڵانە، دەتوانن بواری شێوەکاری باشتر بهەژێنن. خامۆشی و گەشی باشتر دەربخەن. سەرەنجام بۆ چالاکی تاک بەتاکی شێوەکاران سودی زیاتریش ببەخشن. دەست خۆش یەکێتی هونەرمەندان و شێوەکاران دەکەم. داواشم لەیەکێتی هونەرمەندان ئەوەیە کەفێستیڤاڵێکی گەورەی ئاوا، هەقوایە دیزاینی ئەلبومەکەی جوانتر بێت. ژمارە بۆ لاپەڕەکانی دابنرێت. ناوی شاری هەندێک لەهونەرمەندانیان بیرنەچێتەوە. ناوی تابلۆکانیش لەهونەرمەندان داوا بکرێت و لەسەر تابلۆکانیش، لەگەڵ ساڵی بەرهەم هێنان و روبەری تابلۆکە بنوسرێت.■

تێبینی: لەبەر گرنگی ئەم بابەتە گۆشەی باران ئەم ژمارەیە بڵاونەکرایەوە، لەگەڵ داوای لێبوردن لەخوێنەرانی.

بەڵگەنامەیەکی دیکەی جاسوسی ئیحسانی مەلا عەلی

فیدراڵیەت لەعێراقدا
پێشکەوتوترینی سیستەمی سیاسییە لەجیهاندا

هاشم ساڵح

و. مەحەمەد سالار

لەوانەیە عێراق بوو بێت بەتاقیگەیەک بۆ گەشەکردن و توش بوونی دەردەسەری داهێنراو بەنیسبەت دراوسێکانی و هەموو جیهانی عەرەبیەوە. لەوانەیە ئێستا عێراق لیست و ڕەچەتە (الفاتورە(١)) پێشکەوتنی سیاسی و ژیاری لەبری هەر هەموان بخاتە بەرچاو. ئەو وتوێژو دانوستانە هەرا ئامێزانەی کە ئێستا زۆر بەچڕی و توندی و فراوانی دەستورە ئامادەکراوەکەیان کردۆتە تەوەری لێکۆڵینەوەو دیالۆگ گەورەترین نمونەیە لەسەر ئەوەی لەسەرەوە ئاماژەمان پێدا.

هیوامان وایە، ئەم وتوێژە توندو چڕانە لەگەڵ ئەو مندال بونە پڕ لەژانە سەختەدا کەبۆتە هاوەڵی ببێتە هۆی لەدایک بوونی کۆرپەیەکی نوێی وەها کەببێتە پێشەنگ بۆ ئێمە هەر هەموو. یەکەم هەڵە کەپێویستە خۆمانی لێ دور بخەینەوە ترسانە لەوشەی فیدراڵی یان تۆمەتبارکردنی بەرلەوەی بەشێوەیەکی ڕاست و دروست و تەواو لێی تێبگەین.

لەڕاستیدا پێشکەوتوترینی هەموو دەوڵەتانی جیهان ئەو دەوڵەتانەن کەخاوەنی سیستەمی فیدراڵین نەک سیستەمی مەرکەزی توند. نمونەش لەسەر ئەمە سویسرایە. کەناودەبرێت بەیەکێتی فیدراڵی سویسری لەبەرئەوەی چەند (کانتوناتێکی) خاوەن سەربەخۆی خۆیانی گرتۆتە خۆی کەلەهەمان کاتدا پەیوەندن بەدەوڵەتە فیدراڵیەکەوە. دواتر فیدراڵی پێناسەیەکە کەبریتییە لەو پرۆژە سیاسییە هەوڵ دەدات کەلەنێو تاکە دەوڵەتێکدا ڕێکەوتن و تەبایی لەنێوان دوو کۆمەڵدا یان چەند کۆمەڵ و گروپێکدا پیادەو بەرجەستە بکات کەهەندێکیان لەهەندێکیان جیاوازن لەڕوی زمان و ئایین و ڕێبازەوە. فیدراڵیەت هەوڵ دەدات بۆئەوەی ئەو کۆمەڵ و گروپانە ڕاوی بکات بۆ پێکەوە ژیانێکی ئاشتی ئامێز لەنێوان خۆیاندا لەهەمان ئەو کاتەدا کەهەندێکیان لە هەندێکیان جیان تاکو هیچ کەسێک دەست درێژی نەکاتە سەر کەسێکی تر. بەواتایەکی تر فیدراڵیەت ڕێکخستنێکی گران و قورسە کەلەنێوان چەند کۆمەڵ و گروپێکی وەهادا جێبەجێ دەکرێت کەململانێ و کێبەرکێیان بێت لەسەر دەسەڵات و هێزو سامان و وەزیفە لەناو یەک وڵاتدا.

خۆ ئەلتەرناتیڤی فیدراڵیەتیش ملهوڕی و چەوساندنەوەو داپڵۆسینە مەبەستم لەمە ملهوڕی تاکە گروپێکە کەدەستی گرتبێت بەسەر هەر هەموو گروپ و کۆمەڵەکانی تردا و بەئارەزووی خۆی بیان چەوسێنێتەوەو لەناویان بەرێت و سامان و سەروەت و دەسەڵاتی وڵاتی بەشێوەیەکی تەواو یان شێوە تەواو بۆ خۆی قورخ کردبێت. لەڕاستیدا ئەم سیستەمەی باسمان کرد ئەو سیستەمە داپڵۆسێنەرە بوە کە بەدرێژایی هەشتا ساڵ لەعێراقدا پیادەو بەرجەستە بووە واتە لەکاتی دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقیەوە لەدوای جەنگی جیهانی یەکەم لەسەر دەستی ئینگلیز (١٩٢١) بەدرێژایی سەردەمی ئینگلیز، دواتریش ئەوەی کەبەسەردەمی (نیشتمانی) ناودەبرێت و لەدوای سەردەمی ئینگلیزەوە دامەزرا عێراق مەرکەزی بوەو فیدراڵی نەبوەو لەلایەن یەک کۆمەڵەوە فەرمانڕەوای کراوە کەئەو کۆمەڵەیش عەرەبی سونی بوون ئەمانیش کۆمەڵێکن ژمارەیان لەسەدا بیستی دانیشتوانی عێراق زیاتر نییە. لەڕاستیدا هەر ئەمەیشە بۆتە هۆی ئەوەی بەدرێژایی چەندان ساڵی دورودرێژ بەبەردەوامی عێراق لەدڵەڕاوکێ و ئاژاوەدا بوو. جارێکی حکومەتی مەرکەزی لەبەغداوە چەندان هێرشی کردۆتە سەر باکور بۆ داپڵۆسینی کوردەکان و لەڕەگ دەرهێنان و قەڵاچۆکردنیان، جارێکیش هێرشەکانی گواستۆتەوە بۆ باشور بۆ ئەوەی شیعەکانی داپڵۆسێت و لەڕەگ و ریشە دەریان بێنێت. بەڵێ جا هەر لەبەر ئەم هۆیەشە کەبەتەنها سونیەکانن ئێستا سیستەمی فیدراڵییان پێ باش نییەو ڕەتی دەکەنەوە. بۆ ئەوەش هۆیەکی زۆر ڕاشکاو هەیە: کە کۆمەڵی سونی ئامادە نییە واز لەتایبەتیە مێژوییەکانی خۆی بێنێت و دەستبەرداریان بێت. بەڵێ ئەم کۆمەڵە بەوە ڕازی نابن کەکۆمەڵ و گروپەکانی تر سامان و دەسەڵاتی عێراقیان لەگەڵدا بەش بکەن. لەڕاستیدا ئەمە هەڵوێستێکی گرژو دژوارەو زیانی بۆ خودی عەرەبە سوننیەکان دەبێت، چونکە جیهان گۆڕاوەو لەسەردەمی نوێگەری جیهانیدا خەڵکی هەمووەک یەکیان لێهاتووەو یەکسانن. هەر لەبەرئەم هۆیەشە کەسوننیەکان فیدراڵی بەدابەشکردن و جیابونەوەو خیانەت تۆمەتبار دەکەن!.. ئەوەش تێگەیشتنێکی تەسک و هەڵەیە بۆ وشەی فیدراڵی لەڕاستیدا ئەمە ئەو سیستەمە نوێیەیە کەپێشکەوتوترینی دەوڵەتەکانی جیهان جێبەجێ و بەرجەستەی دەکەن وەک نەمسا کەلەنۆ دەوڵەتی فیدراڵی پێکهاتووە، ئەڵمانیا کەلە شانزە ویلایەت و ناوچە پێکهاتووە کەهەموو ناوچەیەکی بەتەنها لەئاستی ناوخۆیدا خۆی دەوڵەتێکی سەربەخۆیە، هەروەها کەنەداش کەلە دە هەرێمی سەربەخۆ پێکهاتووە لەڕووی ناوخۆییانەوە کەلەهەمان کاتدا ئەو دە دەوڵەتە کەلەیەکتری جیان هەندێکیان لەگەڵ هەندێکی تریاندا یەکیان گرتوەو یەکێتی تەواویان لەنێواندایە. هەروەها بڵێ: کە ئوستراڵیایش بەهەمان شێوەیە کەلەشەش بەش یان بڵێ دەوڵەت پێکهاتووە. بەهەمان شێوە بەلجیکاش کەدابەشکراوە بۆ سێ هەرێمی بنچینەیی لەڕووی زمانەوە یەکێکیان بە فەرەنسی دەدوێت، دووەمیان بەهۆڵەندی دەدوێت و سێیەمیان کەلەهەموویان بچوکترە بە ئەڵمانی دەدوێت.

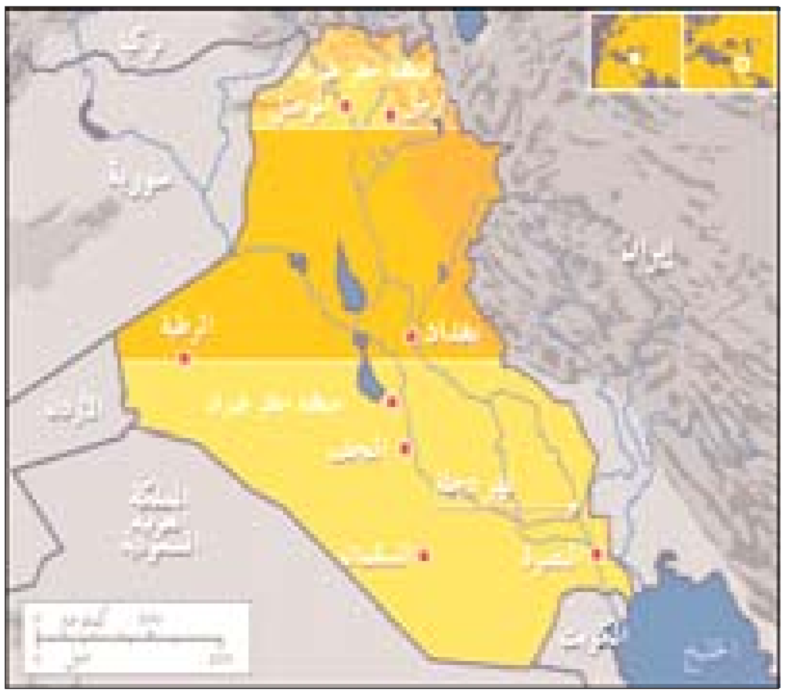

لەڕاستیدا سیستەمی فیدراڵی دواین سیستەمە کەزانایان و فەیلەسوفانی ئەوروپا لەدوای بیرکردنەوەو تێڕامانێکی دورو درێژ لەکاروباری سیاسی پێیگەیشتن و بەدەستیان هێنا. جا فەیلەسوفی ئەڵمانی ئیمانویل کانت لەگەورەترینی ئەوکەسانە بوو کەپشتگیریان لە سیستەمی فیدراڵی دەکرد هەروەها فەیلەسوفی فەرەنسیش مۆنتیسکۆ خاوەنی تیۆری بەناوبانگ بۆ جیاکردنەوەی: دەسەڵاتی یاسا دانان، دەسەڵاتی جێ بەجێ کردن و دەسەڵاتی دادپەروەری. بەڵێ لەجیهاندا ژمارەیەکی زۆر لەم بابەتە هەیە، هەتاوەکو فەرەنسایش کەئەو وڵاتەیە زۆرترین مەرکەزیەتی هەیە لەجیهاندا، ئێستا وای لێهاتووە کەسیاسەتی خودموختاری بگرێتەبەرو زۆر لەدەسەڵاتەکانی داوە بەو هەرێمانەی کەلەپایتەختەوە دورن بۆ ئەوەی خۆیان بەتوانای خۆیان کاروبارەکانیان بەرن بەڕێوە و ئەنجامی بدەن. جا وەک ئەو پەندە عەرەبییە دەڵێت: خەڵکی مەکەی مەزن باشتر شارەزای ڕێگاوبانی چیاکانین.

ئایا بۆچی فەیلەسوفەکانی ئەوروپا ئەم سیستەمی فیدراڵییە نوێیەیان داهێنا؟ بۆ ئەوەی خۆیان لەشەڕی ئەهلی و قەسابخانەکان دوور بخەنەوە هەروەها لەوەش کەتەنها کۆمەڵێک فەرمانڕەوایی بگرێتە دەست و گەل بچەوسێنێتەوە لەڕێگەی قۆرخ کردنی دەسەڵاتەوە بۆ خۆی. بۆ نمونە سویسرا خۆی دابەش بووە بەسەر خۆیدا لەڕووی مێژووەوە لەهەر دوو لاوە: لایەنی ئاینی و لایەنی زمانەوە.

سویسرا لەدوو ڕێبازی گەورە پێکهاتووە، کەدەتوانین بڵێین نزیکە لەڕووی ژمارەی دانیشتوانەوە یەکسان بن: کەڕێبازی پرۆتستانتی و کاسۆلیکیە، کەدژایەتی ئاینی لەنێوان ئەم دوو بەرەیەدا مەترسی لەو دژایەتییە کەمتر نییە کەلە نێوان سوننی و شیعەی عێراقدا هەیە.

تەنها جیاوازی ئەوەیە کەتێگەیشتنی لیبراڵی و ئەقڵانی لەسویسراو هەموو ئەوروپا بەگشتی سەرکەوت بەسەر تێگەیشتنی فەندەمالیزمدا، ئەمەش بوە هۆی ئەوەی توندو تیژی ئاینزای لەنێوان هەردوولادا بەرادەیەکی وەها کەم بێتەوە کەهەندێک هەردوولا بەیەکەوە لەیەک کەنیسەدا نوێژ بکەن، بزاقی (مەسکونی) واتە بزاقی نزیک کردنەوە لەنێوان ئاینزاکانی مەسیحی و تێپەڕاندنی ڕق و کینە کەڵەکەبوەکانی ڕابردوو بەشداری کرد لەکەم کردنەوەی دەمارگیری مەزهەبیدا لەسویسرا. بەڵام عێراق ناتوانێت لەمەودوا ئەوەندەی چاوبڕ بکات ئەوە بکات، هەروەک هەموو عەرەبیش ناتوانێت ئەمە بکات. لەڕاستیدا گەشەکردن وەرچەرخاندنێکی مێژوویی ئاڵۆزەو پێویستی بەچەند نەوەیەکە کە (أجیال) بۆ ئەوەی سەرکەوێت، ئێمە هەتا ئێستا لەسەرەتایی سەرەتاکاندایین لەو ڕووەوە کەتایبەتە بەئازاد بوونی فکری عەرەبی لەپاشماوەی تایفەگەری و مەزهەبی و لەدایک بوونی ئەقڵیەتێکی نوێ و جیاواز لەئەقڵیەتی سەدەکانی ناوەڕاست (بڕوانە وتارەکەی مشاری الزایدی) لەبارەی تازەکردنەوەی سیستەمی فێرکردن لەسعودیە بەرواری ٢٠٠٥/٨/٢٤ لەبەرئەوە وا دەبینم کەسیستەمی فیدراڵی گونجاوترین سیستەمە بۆ عێراق لەوانەیە تا ئەو مەودایەی چاو بڕ کات بەکەڵکی عێراق بێت ئەو پرسیارەی دەکرێت ئەمەیە:

ئایا بەر لەشەڕی ناوخۆیی یان دوای شەڕی ناوخۆیی دەگەینە سیستەمی فیدراڵی؟ وەک زانراوە سویسرا دوای شەڕی ناوخۆیی نێوان کاسۆلیک و پرۆتستانتدا گەیشتە ئەم سیستەمە. بەڵام ئێمە ئومید دەکەین کەلایەنە گەورەکانی عێراق لەو ئاستەدا بن کەبتوانن لێپرسیراوێتی خۆیان لەئەستۆ بگرن بەتایبەتی عەرەبی سوننی و عەرەبی شیعە بۆئەوەی بگەنە فیدراڵیەت بەبێ هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆیی و وێرانکاری کەهەر هەموو تیایدا زەرەرمەند دەبن هەروەها نەهامەتی و نەگبەتی و کلۆڵی عێراقیش خەستتر دەبێتەوە ئەوکاتە لەئێستاش زیاتر توشی کاولکاری و ماڵوێرانی دەبێت. لەڕاستیدا عێراق ئیتر شەڕو وێرانکاری بەسە. چیتر گەلی عێراق شایەنی چارەنوسێکی ترە.

جا بۆ ئەوەی هەموان دڵنیا بکەین لەوەی کەفیدراڵیەت مانای دابەشکردن و جیابونەوە نییە پێیان دەڵێن کەسیاسەتی دەرەکی و دارایی و بەرگری نیشتمانی و هەروەها هێڵە پانەکانی ئابوری پتەو بەهێز بەبەردەوامی لەتایبەتمەندیەکانی دەوڵەتی فیدراڵی دەبێت کەهەمووان تێیدا بەشدار دەبن بەپێی قەبارەو هێزی خۆیان، بەڵام سەبارەت بەپەروەردەو فێرکردن و کاروباری ڕۆشنبیرو پۆلیس بەڕێوەبردنی ناوچەکان یان کاروبارە ناوچەیی و ناوخۆییەکان ئەمانە هەموو تایبەتی هەموو هەرێمێکە لەهەرێمەکان هەریەک بەتەنها خۆی. هەروەک لەوێدا پەیوەندیەکی جەدەلیەت هەیە لەنێوان دەوڵەتی فیدراڵی و ئەو هەرێمە سەربەخۆیانەی کەگرتونیەتە خۆی. هەروەها دەوڵەتی فیدراڵی دەستبەکارو فەرمانڕەوا دەبێت لەهەرێمەکاندا بەو ئەندازەیە کەهەرێمەکانیش دەست بەکارو هەڵسوڕێنەر دەبن لەدەوڵەتی فیدراڵیداو کار دەکەنە سەری دواتر پەیوەندی کارلێکردن و کارلێکراوی پیادە دەکرێت لەنێوانیاندا. لەکۆتاییدا ئەمە دەڵێم: بەناوبانگترین سیستەمە فیدراڵیەکان لەجیهاندا وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکاو ئەڵمانیاو نەمساو سویسراو بەلجیکاو کەنەداو هیندو مەکسیک و... هتد.

بەڵام ئیسپانیاو ئیتاڵیاو ئینگلتەرا، ئەمانە دەوڵەتگەلێکی لامەرکەزین و کەئێستا بەرەو فیدراڵیەت هەنگاو دەنێن. ئەو چاکسازییە دەستورییەی ئێستا لە ئیتاڵیادا بەڕێوە دەچێت دەبێتە هۆی ئەوەی بەم زوانە بیگۆڕێت بۆکۆمارێکی فیدراڵی.

تەنها فەرەنسایە کەلەنێوان هەموو دەوڵەتە گەورەکانی یەکێتی ئەوروپادا کەتاکو ئێستا دەوڵەتێکی مەرکەزییە، بەڵام وەک وتمان ئێستا بیر لە پراکتیکی سیستەمی لامەرکەزی دەکاتەوە و دەیەوێت دەسەڵاتی زیاترو فراوانتر بدات بە هەرێمەکان و لەدەستوریشدا تۆماری بکات.

کەوابوو بژی فیدراڵی! بڕوخێت سیستەمی ستەمکارو ملهوڕو چەوسێنەرو قۆرخکردن و ماشینەوەی دەسەڵات و سامان بۆ لایەنێک با بڕوات بێ گەڕانەوە.■

سەرچاوە:

ژمارە (٩٧٦٩)ی ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط)، ٢٧ی ئابی ٢٠٠٥

سکۆلاریزم چارەنووسی بێ ئەم لاو ئەو لای ئێران

نوسینی انصاف علی هدایت - یەکێک لە ڕۆژنامەنوسانی بەناوبانگی ئێران

و: مستەفا مەعروفی

لەم وتارە دا لە ڕوانگەی " تیۆریی پیلانی جیهانی "یەوە سەیری سکۆلاریزم دەکرێ. بە پێی ئەم ڕوانگەیە ئێمە دەبێ پێمان وابێ کارناسانی پیلانی فرت و فێڵی ئەمریکاو بریتانیا (بە قەولی ڕێبەرانی ئێران: زایۆنیزمی جیهانی) بەسەر هەموو کاروباری ئێستاو داهاتووی وڵات و وڵاتان و نەتەوە جۆراوجۆرەکاندا زاڵن و دەبێ پێمان وابێ سکۆلاریزم و جیایی دین لە سیاسەتیش دەستکردی ئەوانە. جێگیر بوونی سکۆلاریزم دوو قۆناغی بڕیوە:

١-سکۆلاریزمی زۆرەملێ.

٢-سکۆلاریزمی خوازیارانەو بەرهەڵستکاریی گشتی و جەماوەری لە دژی ئایین.

سکۆلاریزمی زۆرەملێ

ناکرێ سەیری ئەزموونی مێژوویی ڕۆژئاواو نەتەوە مەسیحی-یەکان لەخۆدەرباز کردن لە ئایین، سڕینەوەی ئایین لە ژیانی کۆمەڵایەتی و پاڵ پێوەنانی بۆ گۆشەی " پێوەندیی تاک لەگەڵ خوا" نەکەین. کارناسانی "جیا کردنەوەی ئایین لە سیاسەت " لە ڕۆژئاوا لە سەدەی ٢٠دا دوو تیۆریان بە دوای یەکدا بەڕێوەبرد تاکو جیهانی ئیسلام و خەڵکی پابەند بە سوننەتەکانی "شەرق" لە ئایین دوور بکەنەوە و ژیانی کۆمەڵایەتی و ڕۆژهەڵاتی ئیسلامی لە ناوەرۆکی ئاییندا نەهێڵن. ئەم تیۆریانە لە ئێرانی ئێمەدا یەک بە دوای یەکدا بەڕێوەچوون. لە پێشدا نموونەی تورکیا بەڕێوەچوو. سەردەمێک ئەم تورکیایە (عوسمانی) ناوەندی جیهانی ئیسلام و پایتەختی " خەلافەتی " ئیسلام بوو. کاتێک خەلیفە وشک و چەقبەستووەکان نەیانویست و نەیانتوانی وڵاتانی مسوڵمانیش وەک وڵاتانی دیکە بەرەو پێش بەرن، دیوارەکانی ئەم ئیمپراتۆرییە تێک ڕووخان.

کارناسانی پیلانگێڕی ڕۆژئاوا هێندێک لاوی میلیشیایان هێنایە سەرکار. ئەمانە بەم ئاکامە گەیشتن: هۆی دواکەوتوویی تورکیا، حکومەتی خەلافەتی و ئایینی-یە کە بەدەمار گرژی-یەوە دەڕوانێتە دنیای دەوروبەری خۆی. لە ئاکامدا لەڕۆڵی ئایین و دینداری لە بوارەکانی پەروەردە، پیشەسازی، بەڕێوەبردنی وڵات، سوپا، شەڕو بەرگری...دا بێزار بوون و قۆڵیان لە دژی ڕۆڵی ئایین لە کاروباری کۆمەڵدا هەڵماڵی.

ئەو لاوە عەسکەری و میلیشیایانە (کە لە ڕاستیدا نوێنەری لاوانی تورکیا بوون) بە کودەتای نیزامی خەلیفەی ئیسلامیان لەدەسەڵات خست و بە پێی ئەم پیلانە(!) خەڵکیان ناچار کرد پشت لە ئایین بکەن. ئەوان خەڵکیان ناچارکرد کڵاوی نوێ "لەجێی کڵاوی کۆن" بخەنە سەر، ژنان لە ژێر چارشێو بێننە دەرو بەشێک لەلەش و لاریان بخەنە دەرەوە. کاری ڕەسمیی مەلایەتی لابرا، مەلایەکان بە جلوبەرگی "عەرەبی" خۆ دەرنەخەن و ئایین دەست لە کاروباری ڕۆژانەی خەڵک وەرنەداو...

هەر ئەو پیلانگێڕە ڕۆژئاواییانە(بڕێک دواتر) چاویان لە دراوسێی تورکیاش : ئێران، بڕی. تورکیا لە زۆر بارەوە وەک هاوسێیەکەی، ئێران دەچوو. تورکیا پێتەختی جیهانی ئیسلام بووو خۆی بە پارێزەری ئیسلام و ڕێبەری جیهانی ئیسلام دەزانی. لە لایەکی دیکەوە ئێران لە ژێر ئاڵای خەلیفەی عوسمانی دا نەبوو. بەڵام ڕێبەرایەتی و ناوەندی شیعەی لێ بوو. ئەگەر جیایی ئایین لە سیاسەت لە تورکیا لە لایەن خەڵکەوە پەسندە، بۆ لە ئێران دا نەبێ؟

ئەوان ڕەزا خانیان بە کودەتایەک هێنایە سەر کار، ڕەزاخانیش قاجارەکانی لە سەر کار لابرد، وەک میلیشیاکانی تورکیا، حکومەتی کۆمارییان بۆ ئێران پێشنیار کرد. بەڵام ئاخوندو مەلایەکان کە لەم نەخشەیە دا جێگەیان بۆ نەکرابۆوە، دژایەتی-یان لەگەڵ حکومەتی "کۆماری" کرد. (ئەمڕۆ ڕێز لەو ئاخوندانە دەگیرێ و پیرۆزن. ئاخوندە تەقدیسگەرەکان لایەنگری جۆرێک حکومەتی دیکتاتۆریی موتڵەقە بە ناوی کۆماری ئیسلامیی ویلایەتی فەقیهن). پیلانگێڕانی ئەمریکایی و بریتانیایی ڕۆڵ و جێگەیەکیان نەدابووە ئاخوندەکان. لە ئاکام دا ڕەزاخان هەشتا ساڵ لەوەوپێش نەیتوانی حکومەتی کۆماری دابمەزرێنێ. بەڵام هەر وەک میلیشیا تورکەکان قۆڵی لە ئایین هەڵ ماڵی. بەزۆرەملێ چارشێوی دارنی، مەلایەکانی بردە سەربازی و ئیزنی نەدا بە کەیفی خۆیان دەرسی خۆیان بخوێنن و بچنە حوجرە،و چوونە مزگەوت و نوێژکردنی سنووردار کرد. هێندێک قانوون کە لە پاوانی ئاخوندەکان دابوون ،لە دەستی دەرهێنان و بە خەڵکی خوێندەواری ئاسایی ئەسپاردن و...(زەواج، تەڵاق، بەڕێوەبردنی ڕێوشوێنە ئیسلامی-یەکان لە بارەی هێندێک سزاو...).

بەڵام ئەو نەخشەیەی ڕۆژئاوایی-یەکان لە ئێران دا هەر وا بە ئاسانی بەڕێوە نەچوو. هەر ئەو کارناسە سکۆلارسازانەی ڕۆژهەڵاتی ڕەزاشای کەبیریان لە دەسەڵات خست و محەممەد ڕەزاشایان کردە " سێبەری خوا". ئەو لەو فشارەی کە باوکی خستبوویە سەر کۆمەڵگەی ئایینی و سوننەتیی ئێران کەم کردوە و بەپێی نەخشەی نوێ ، ڕێگەو شێوەیەکی گرتە بەر هەرکەس چی پێ خۆشە بیکا. (هەرکەس پێی خۆشە بچێتە مزگەوت، بچێ و هەر کەس پێی خۆشە بچێتە مەیخانە، بچێ). ئاخوندەکان ئازاد بوون و قوتابخانە ئایینی-یەکان پەرەیان گرت. هەر ژنێک بە دڵی خۆی جلوبەرگی خۆی لەبەر دەکرد، چاوپۆشی لە چوونە سەربازیی ئاخوندەکان کراو...

لە نەخشەی نوێ دا جێگەیەک بۆ مەلایەکان دیاری کرابوو بەڵام پێی ڕازی نەبوون . لە ئاکام دا چەندین نائارامی لە وڵات دا سەریان هەڵ دا کە هەمووی لە ژێر عەبای مەلایەکانی قومەوە سەرچاوەیان دەگرت.

پیلانگێڕانی ڕۆژئاوا بە سەرنجدان بە کۆمەڵگەی سوننەتی، زۆرینەی حەشیمەتی گوندنشین، نارەزایەتیی بەشێک لە مەلایەکان، لەخوارەوەبوونی ئاستی خوێندەواری و زانست، بەسکۆلار نەبوونی خەڵک و پێڕەوی لە مەلایەکان ئەوکاتەی بڕیارە سیاسی-یەکانیان لە ژێر پەردەی ئایین وەردەپێچا، سەرنجیان بۆ لای ئاخوندەکان ڕاکێشراو لەوانیان کۆڵیەوە. ئەوان بەرنامەیەکی درێژخایەنیان بۆ گەمە کردن بە مەلایەکان و سڕینەوەی ئایین(بەدەستی مەلایەکان) لە ئێران دا داڕشت. زۆر لە سیاسی-یەکان و ئەوانەی لە پشتی پەردەی سیاسەت و نەخشەکان حاڵین، بەو سیاسەتە نوێیەیان زانی. بەڵام محەممەد ڕەزا شا نە لێی حاڵی بووو نە باوەڕی کرد. بەڵام ئایەتوڵڵا خومەینی لەو مەلا ناسراوانە بوو کە بەو نەخشەیەی دەزانی و ماوەیەک دوای سەرکەوتنی شۆڕشی (١٣٥٧-١٩٧٩) ڕایگەیاند: ئەگەر ئەم شۆڕشە شکست بخوا لە ئەستۆی ڕووحانییەکان و پاسدارەکانەو ئەم جار ئیسلام شکست دەخوا.(گێڕانەوە بە نێوەڕۆک).

یەکێکی دیکە لەو ئایەتوڵڵایانەی لەگەڵ نەخشەی ڕۆژئاوایی-یەکان موخالیف بوو ئایەتوڵڵا شەریعەتمەداری بوو. ئەم ڕووحانی-یە هەڵکەوتوویەی جیهانی شیعە، دژی ڕۆڵ و بەشداریی مەلایەکان لە حکومەت و بەڕێوەبەریی وڵات دابوو. بۆیە لەگەڵ ئەسڵی ١١٠ی دەستووری بنەڕەتی و " ویلایەتی فەقیە" بەتایبەتی (ویلایەتی موتڵەقە)دژایەتیی دەکرد. بەدوای ئەم دژایەتی-یە دا هێندێک لە مەلایەکان بە پیلان و بەرنامەیەکی زیرەکانە، ناوبراویان لە مەیدان وەدەرناو حورمەتی یەکەم ئایەتوڵڵا بە دەستی خودی مەلایەکان تێک شکاو لایەنگرانی ژێر سێبەری بێدەنگیی مەلایەکانی دیکە، بەرگی مەلایەتیان لێ ئەستێندرایەوە و کەوتنە زیندانەوە.

سکۆلاریزمی خوازیارانەو دژایەتیی گشتی و جەماوەری لەگەڵ ئایین

لە نەخشەی نوێی گەڵاڵە داڕێژانی ئەمریکایی و بریتانیایدا ، حکومەت دەکەوتە دەستی مەلایەکان. زۆربەی ئەندامانی ئەم توێژە دوور لە کۆمەڵ، سیاسەت، ئابووری، زانستی نوێ و زانستگەو خوێندکاران ژیابوون و لەگەڵ زانست، پیشەسازی، داهێنان، دنیای مۆدێڕن و پێشکەوتووو پڕ لە ئاسایش و هەر شتێک لەگەڵ سوننەت یەکی نەگرتبایەوە، دژایەتی-یان دەکرد.

چونکە زۆربەی مەلایەکان و ئەندامانی ئەم توێژە لەم جۆرە ئاخوندانە بوون. مەلا نوخبەو ڕووناکبیرەکان لەنێو زۆرینەی مەلایەکانی دژی پێشکەوتن و پەرەگرتنی وڵات دا ون ببوون، و دەنگیان بە هیچ کوێ نەدەگەیشت. ئەگەر کەسانێک لە نێو مەلایەکان یان لە دەرەوەی مەلایەکان قسەیەکی نوێی کردبا، لەلایەن مەلا سوننەتی-یەکانەوە تەکفیر دەکراو...

ئەم بەشە لە مەلا سوننەتی-یەکان کە کاروباری وڵاتیان بە دەستەوە گرتبوو، لە ئایین جگە لە تەسبیح، ریش، ئەنگوستیلەو دیارە نوێژیش، شتێکی دیکەیان نەدەزانی. هەرکەس ریشی هەبوایە، ئەنگوستیلەی لە قامک کردبا، پیتە عەرەبی-یە قورگی-یەکانی بە خەستی وقەڵەوی دەربڕیبا، وەسەرەوە دەکەوت و بەشێک لە کاروباری کۆمەڵی بە دەستەوە دەگرت. ئەو بەڕێوەبەرە ریش و پەشمە، ناچار بوو هەر بە بیری مەلا سوننەتی-یەکان و مەلایەکانی سەردەمی مەغوول، سەفەوی-یەکان و قاجارەکان کۆمەڵ هەڵ سوورێنێ.

وردە وردە ئەم بەشە لە مەلایەکان هاتنە سەرکار. هەموو پلەو پایە گرنگ و سەرەکی-یەکانیان چ بە قانوونی و چ بە نۆکەر پەروەری بەدەستەوە گرت. ئەوانە "کۆماری" یان قبووڵ کرد. بەڵام لە تیۆرییەکی " پێشکەوتوو" (!) دا ویلایەتی موتڵەقەی فەقیهیان لە وێنەی خەلافەت لێ هەڵێنجا.

بەم جۆرە دەسەڵاتی گیان، ماڵ و نامووسیان لە خەڵک ئەستاند. خەڵک ئازادیی بیروباوەڕ، چاپەمەنی، ئازادیی حیزبەکان، ئازادیی ڕەخنە گرتن لە حکومەتیان لە شێوەی ڕێپێوانی سەرشەقامەکان، ئازادیی ڕەخنە گرتن لە قانوونەکان، بۆ وێنە قانوونی بنەڕەتی، ئازادیی پرس بە بیروڕای گشتی و ڕێفراندۆمیان لە دەست دا.

ئەم ئاخوندە سوونەتیانە، بۆخۆیان لە جێی قانوون دانیشتن و هەرچی گوتیان ئەو بوو بە قانوون! شەللاق لێدان بە ئەشکەنجە نەژمێردرا، زیندانەکان پڕ بوون و بوون بە زانستگە، هەموو شارەکان ئەم شانازییەیان پێ بڕا کە خاوەنی زیندان بن. جگەرگۆشە مسوڵمانەکانی ئەم خەڵکە لەلایەن ئەوانەوە لە پشت دەرگا داخراوەکانی دادگا دا بە ئێعدام مەحکووم کران و لە بەخاک ئەسپاردنیان لە گۆرستانی مسوڵمانان دا بێبەش کران. ئیزن بە بنەماڵەکانیان نەدرا گۆڕی دیاریکراو بۆ جگەرگۆشەکانیان ساز بکەن. ئەوانیان ناچار کرد لە جیاتی ئەوەی شین بۆ ئازیزانیان بگێڕن، شیرینی بڵاو بکەنەوەو...

ئەو نووسەرو ڕۆژنامەنووسانەی بە پێچەوانەی بیروبۆچوونی مەلاسوننەتی-یەکان قەڵەمیان گێڕا(چ مەلا چ خەڵکی ئاسایی) زیندانی کران. دیارە مەلا سەربزێوەکان پاش ئەوەی ناوی "مەلای ڕواڵەتی" یان لێ نرا، بەرگی مەلایەتی-یان لێ ئەستێندرایەوەو کەوتنە زیندان.

هەر بەپێی ئەم نەخشە پیلانگێڕانەیە مەلا سوننەتی-یەکان مسوڵمانەتیی مسوڵمانانیان قبووڵ نەبووو دەیان ڕێکخراوو ئۆرگان، ڕۆژنامە، گۆڤار، ڕادیۆ، تەلەفزیۆن و...یان وەگەڕ خست تاکوو مسوڵمانە ئێرانی-یەکان مسوڵمانتر بکەن! بەپێی ئەم نەخشە زیرەکانەیە مەلا سوننەتی-یەکان وایان ئیسلام دەناساند کە هەمووکەس سەبارەت بەوە کە مسوڵمانەو پێڕەوی لەم جۆرە مەلایانە دەکەن، پەشیمان ببنەوە و بە ویستی خۆیان لە ئایین و دینداری بکشێنەوە و ئێرانی-یەکان بەم جۆرە لەم ڕێگەیەوە بە سکۆلاریزم(جیایی ئایین لە سیاسەت) بگەن.

ئۆگریی لە ڕادە بەدەری خەڵک بە سکۆلاریزم

بەهۆی فشارێک کە مەلا سوننەتی-یەکان و موخالیفانی پێشکەوتن، بەناوی ئیسلام خستیانە سەر مسوڵمانە ئێرانی-یەکان لە قسەکانیان دا بە ئاشکرا " خۆمانە" هێرش دەکەنە سەر ئایین و خوازیاری کۆمەڵگەیەکی سکۆلار بەبێ بوونی ئایینی ڕەسمین.

ئەمە قسەیەکی بێ بەڵگە نیە. ئەوەندە بەسە سەرنج بدەنە پرسیاری ئەم خوێندکارانەی لە زانستگەکان دا لە وتار بێژانیان دەکەن. لە هەر کۆبوونەوەیەکی وتار پێشکەش کردن دا نزیکەی ٥٠٠ پرسیار دەگاتە بەڕێوەبەری کۆڕگێڕان. زۆربەی پرسیارەکان لە بارەی پێوەندیی ئیسلام و حکومەت، ڕادەی هێزی دەسەڵاتدارانی ئیسلامی بەسەر کاروباری ڕۆژانەو تایبەتیی-خەڵک داو چۆنیەتی و هۆی موتڵەقە بوونی ویلایەتی فەقیە، خراپ کەڵک وەرگرتن لە ناوی ئیسلام، گۆڕینی دەستوورو...دان. بەڵام بەڕێوەبەرانی ئەم جۆرە بەرنامانە خۆیان لە هێنانە بەر باسی ئەم پرسیارانە دەدزنەوە. چونکە هێنانە بەرباسی ئەم جۆرە پرسیارانە لەگەڵ سزا، زیندان، جەریمەو...بەرەوڕوو دەبێ. ئەمە لە حاڵێک دایە ئەم خوێندکارانە لەسەردەمی حکومەتێک دا لە دایک بوون و گەورە بوون کە پڕبوو لە تەبلیغ بۆ بەرهەمهێنانی مسوڵمان و نیشاندانی ئیسلامی ڕاستی و مەلا سوننەتی-یەکان. ئەوانە لە یەکەمی سەرەتایی-یەوە تا زانستگە(لە زانستگەش دا) دەرس و پەروەردەی ئیسلامی و باسە کۆمەڵایەتی-یەکانیان دەرخوارد دراوە.

بە دڵنیایی-یەکی تەواوەوە دەتوانم بڵێم ٨٠٪ی لاوان و خوێندکارانی ئێران خوازیاری کۆمەڵگەیەکی سکۆلارن. بە سەرنجدان بە ویستی ئەوان، لە ساڵەکانی داهاتوو دا ئێران خاوەنی حکومەتێکی سکۆلار دەبێ.

بە دڵنیایی - یەکی تەواوەوە دەتوانم بڵێم ٨٠٪ی لاوان و خوێندکارانی ئێران خوازیاری کۆمەڵگەیەکی سکۆلارن. بە سەرنجدان بە ویستی ئەوان، لە ساڵەکانی داهاتوو دا ئێران خاوەنی حکومەتێکی سکۆلار دەبێ

ئێرانی سکۆلار لەگەڵ تورکیای سکۆلار زۆر جیاواز دەبێ، چونکە ئێستا نزیکەی ٩٠٪ی خەڵکی تورکیا زۆر مسوڵمان و دیارە "ئیماندار"ن. واتە ئەگەر کەسێک نوێژ دەکا یان دەچێتە مزگەوت، لەڕووی عەشق و ئۆگرییەوەیە. ئەگەر مل بۆ قانوونە ئیسلامی-یەکان ڕادەکێشێ لە ڕووی ترس لە قانوون یان سزای حکومەتەوە نیە. دیارە مسوڵمانەتیی توندڕۆیانەی ئەوانیش دژکردەوەیەکە لە بەرامبەر فشاری زۆری حکومەت لە جیایی ئایین لە حکومەت دا.

لەلایەکی دیکەوە ئەگەر لە تورکیا، ١٠٪ی خەڵک باوەڕیان بە ئیسلام نیە یان سکۆلارن، بە کردەوە نیشان دەدەن وەک ڕۆژئاوایی-یەکان ڕەفتار دەکەن و تەنانەت لەوانیش توندترن.

خەڵکی تورکیا هەر لە سەرەتاوە بە زۆرەملێ بوونە سکۆلار، ئەگەر حکومەتەکەیان ببێتە ئیسلامی یان ئایینی-یەکان بگەنە دەسەڵات، دەگەنە بەهەشتی سەر ڕووی زەوی و لێهاتوویی-یەکانیان دەپشکوێ. بەهەر حاڵ بە ئاواتی حکومەتێکی مەزهەبی یان دەوامی ژیانێکی مەزهەبین. هەروەک نوێژی جومعە ، هەموو حەوتووان لە هەموو شارەکان بەڕێوە دەچێ و زۆربەی خەڵک تێی دا بەشدار دەبن.

بەڵام ئێرانی-یەکان تامی حکومەتی دینی و حکومەتی دیندارانیان و مەلا سوننەتی-یەکانیان چێشتوە. هەرچەند حکومەتەکەیان "کۆماری"یە بەڵام هێشتا تامی کۆمارییان نەچێشتوە. لە ئاکام دا ئێرانی-یەکان لە پەروەردە وشک ڕاوەستاوو چەقبەستووەکەی ئایین وەڕز بوون و لێی بێزارن.

ئەوانە وەدوای کۆماری کەوتوون و دەیانەوێ لەو کۆمارییە دا ئایین و ئیسلام بخزێنە گۆشەی ماڵەکان و مزگەوتەکانەوە و لە ژیانی بەکۆمەڵ و کۆمەڵایەتیان دا دەوری نەبێ. بەم جۆرە ئەگەر ئێرانی-بەکان ڕوو بکەنە حکومەت و قانوونێکی نوێ، لەو حکومەت و قانوونە نوێیە دا جێگەیەک بۆ دین و دینداری نابێ، و خەڵک (بەتایبەتی لاوەکان) بە ویستی خۆیان، ئایین و هەموو دیاردەکانی دەخەنە لاوە.

لەئاکام داو بە سەرنجدان بە هەلومەرجی ئێستا، جیایی دین و سیاسەت لە ئێران دا خوازیارانە دەبێ و بە زۆرەملێ نابێ. ئەگەر ئەم تیئۆرییە(دابڕاندنی خەڵک لە ئایین بە دەستی مەلایەکان) بۆ سڕینەوەی ئایین لە ئێران دا بەرهەمێکی باشی هەبێ، لەوانەیە تورکیا، جەزاییر، عێراق، ئۆردۆن، میسر، سەعوودی و...ش تەماحی تاڵی مەلا سوننەتی-یەکان بچێژن تا هەرچەشنە بەرگری کردنێکی خوازیارانە لە بەرامبەر سکۆلاریزم دا بە هۆی هەڵەی خودی مەلاکان، پووچەڵ بێتەوە.

لە کۆتایی دا دەڵێم: من باوەڕم بە بوونی "پیلانی جیهانی " نیە بەڵام ئیمانم بە سەرهەڵدان و پەرە گرتنی سکۆلاریزمی ئێرانی هەیەکە ڕوو دەدا.■

بەهۆی فشارێک کە مەلا سوننەتی - یەکان و موخالیفانی پێشکەوتن، بەناوی ئیسلام خستیانە سەر مسوڵمانە ئێرانی - یەکان لە قسەکانیان دا بە ئاشکرا " خۆمانە " هێرش دەکەنە سەر ئایین و خوازیاری کۆمەڵگەیەکی سکۆلار بەبێ بوونی ئایینی ڕەسمین

بانگەشەی خەلافەت یان ئەفسانەی لەدەست چوو؟!

راڤیار محەمەد

خەلافەت وەک دەزگایەکی سیاسیو چەمکێکی پیرۆزکراو لەمێژووی ئیسلامدا کێشەو گرفتی گەورەی لێکەوتۆتەوەو ئەوکێشانەش زۆربەیان بەرەو کوشتارو قەتڵو عامو لەنێوبردنی بەرامبەرو هێزو گروپەکان لەنێوان خۆیاندا هەنگاوی هەڵگرتووە، جگە لەوەی بەناوی خوداو پێغەمبەرو دەقە شەرعییەکانەوە کوشتنو بەتاڵان بردنی سەرو ماڵی یەکتری هێزە ئیسلامیەکان حەڵاڵ کراوە لەسەر دەستی یەکتریو خەلافەت وەک دامەزراوێکی ئیلاهی کەخواوەند فەرزی کردبێت لەسەر مسوڵمانان لەلایەن گروپی دەسەڵاتدارەوە وێنا کراوەو لەژێر چەمکی خەلافەتداو بەناوی بەڕێوەبردنی کاروباری مسوڵمانانەوە، دەنگە نەیارو جیاوازەکانی کاربەدەستان چەپێنراوەو لەژێرەوە دۆزەخێکیان لەزیندانەکاندا بۆ سازو ئامادە کراوە، جگە لەوەی هەر بەناوی شەرعیەت وەرگرتنی خەلافەت وەک رەمزێکی ئیلاهی و وەرگرتنی بڕیارو راسپاردەکان لەئاسمانەوە چەندین زاناو کەسایەتی مسوڵمان زیندانی کراونو سوکایەتیان پێکراوە.

واتە چەمکی خەلافەت چ لەکۆنو چ لەئێستاشدا کەبانگەشەی بۆ دەکرێ جگە لەدەزگایەکی ئیستغلال کراو وەزیفەکەی بەدەست گروپە دەسەڵاتدارەکانەوە، پڕۆژەیەکی ئەوتۆی بەرهەم نەهێناوە، واتە ئەوەندەی خەلافەت بەدرێژایی سەردەمەکان لەخزمەتی بەرژەوەندییە شەخسیو سیاسیەکاندا بووە، ئەوەندە وەک دەزگاو وەزیفەیەکی خزمەتگوزاریی ئاینی نمایش نەکراوە. هۆکارەکەش لێرەدا دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە لەبنەڕەتەوە خەلافەت لەدایکبووی ململانێ سیاسیەکانە، نەک چەمکێکی شەرعی بێت، چونکە کاتێ پێغەمبەر (د.خ) کۆچی دوایی دەکات هیچ کەسێک پاش خۆی جێ ناهێڵێو بیکات بەخەلیفەو جێنشین، دواتر پاش ململانێو ناکۆکی هۆزایەتیو ناوچەگەرێتی مسوڵمانەکان لەباخچەی بەنی ساعیدە (سقیفە بنی ساعدە) دەگەنە ئەنجام. بۆیە تێزی خەلافەت، تێزێکی سیاسیو دونیاییە نەک ئاینی، چەمکی خەلافەتیش پشت ئەستورە بەتێڕوانینی دەسەڵاتخوازیو تیۆری دەوڵەتداری ئیسلامی کە ئەم تیۆرەشی لەبنەڕەتەوە بەسیاسی کراوەو لەسەر بنەمای بەرژەوەندییەکان دامەزراوە. هەروەک جەوهەری خەلافەتو ئەو سەردەمە مێژووییانەشی کەگروپێکی دیاریکراو لە (عەرەبو فارسو تورک) بەناوی خەلافەتی ئیسلامیەوە فەرمانڕەوایی جیهانی ئیسلامیو مسوڵمانو نامسوڵمانیان کردووە، جگە لەبەرهەم هێنانی ستەمکاری کۆمەڵایەتی، جیاوازی کردنی نەتەوەیی، بەرز راگرتنی نەتەوەی تورکو عەرەبو فارس بەسەر نەتەوەکانی تردا.

جگە لەبەفیرۆبردنی ماڵو دارایی مسوڵمانان، دروست کردنو بەرپاکردنی چەندین جەنگی خوێناوی، سەپاندنی باجو سەرانەو تێپەڕاندنی سنورە شەرعیەکانو پێشێل کردنی ئاینو دەقەکانی دەبێ خەلافەت چی تری بەرهەم هێنا بێت؟!

خەلافەتێک لەمێژوودا پاڵپشت کراو بووە بەتێزی بەرژەوەندیخوازیو سیاسی گروپی باڵادەست، پاڵپشت کراوەو شەرعێنراوە لەو کارو کردەوانەی کەئەنجامی داوە دژ بەهەر نەتەوەو کەسو لایەنو وڵاتێک کەخۆی مەبەستی بوو بێت، جیاواز لەمانەش هەمیشە خەلیفەکان ئەگەرچی زۆرجار کوڕو باوک بوون، یاخود براو برا بوون یەکتریان کوشتووەو لەسەر تەختی دەسەڵات شەڕیان کردووە. ئاخۆ دەکرێو واقیعیە ئەمڕۆ زۆرێک لەهێزە ئیسلامگەراکان بانگەشەی گەڕانەوەو دامەزراندنەوەی دەکەن؟!.

لەساڵەکانی بیستی سەدەی بیستەمەوە (کەمال ئەتاتورک) کۆتایی بەدوایین روخسارو پلەو پایەکانی خەلافەت هێنا، ئەگەرچی عوسمانیەکان بەهیچ پێوەرێکی ئاینی خەلیفە نەبوون، ئەوەندەی کاربەدەستو فەرمانڕەوایی دونیایی بوون، ئیدی جیهانی ئیسلامی پاش دروست بوونو سەرهەڵدانی رێکخراوی ئیخوان موسلمین لەکۆتایی ساڵەکانی بیست کە بەدایکی هەموو رێکخراوو گروپە ئیسلامگەراکان بەتوندڕەو و میانڕەوەوە دادەنرێ، جارێکی تر لەخەونی گەڕانەوەی ئەم بونیادو دامەزراوەدایە بەناوی خەلافەت، بێ ئەوەی هێزە ئیسلامگەراکان خوێندنەوەی واقیعیو رەخنەیی بۆ چەمکی خەلافەتو مێژووی ئەم دامەزراوە سیاسیە بکەن، بێ ئەوەی بیر لەوە بکەنەوە کەجەوهەری خەلافەت لەسەر ململانێو لەئاکامی مشتومڕ هاتە ئاراوەو لەزۆر سەردەمی مێژووی ئیسلام خۆشیدا وەک (سەردەمی ئومەوی، عەبباسی، سەلجوقی، بوەیی، عوسمانی).

تراژیدیای گەورەو بێ وێنەی تووشی ئیسلامو مسوڵمانانو موقەدەساتی ئیسلامی کرد. واتە ئەوەندەی مەترسیەکانی ناو ئیسلامو مسوڵمانان هەڕەشە بوون لەسەر پەیامی ئیسلام، ئەوەندە مەترسیەکانی دەرەوەو خۆیان واتەنی کوفری جیهانیو سەلیبیەتو سەهیۆنیەتی جیهانی مەترسی نەبوو لەسەر ئیسلام.

بۆیە بانگەشەی خەلافەت لەمڕۆدا لەلایەن هێزو گروپە ئیسلامیەکان چ لەسەر ئاستی عەرەبیو چ لەسەر ئاستی کوردستانو بگرە جیهانیش جگە لەبانگەشە بۆ ئەفسانەیەک، هیچی دیکە نیە بانگەشە بۆخەلافەتی هەموو مسوڵمانان، واتە راکردن لەواقیعو چارەسەرکردنی کێشە بچووکەکان.

هەموو بانگەشەیەکی هێزە ئیسلامگەراکان بۆسەر لەنوێ دامەزراندنەوەی خەلافەت. بانگەشەکردنێکە لەبنەڕەتدا بۆ خەیاڵو وەهم، چونکە ئەگەر هاتوو خەلافەتی ئیسلامی دامەزرا لەتێڕوانینی ئیسلامیدا دەبێ سەرجەم مسوڵمانانی دونیا لەژێر سەمعو تاعەی خەلافەتدا بنو خودی خەلیفە دوایین بڕیارو دەسەڵات بێت. بەڵام ئەم تێزە بێ ئاگایە لەوەی کەچ لەکۆنو چ لەئێستاشدا مسوڵمانان یەکترییان قبوڵ نەکردووەو هەمیشە لەسەر دەسەڵاتو تەختی خەلافەت شەڕو کوشتاریان دژ بەیەک ئەنجامداوە، تەنانەت لەمڕۆدا لەنێو حزبێکی ئیسلامی گەورەو بچووکدا چەندین ناکۆکیو دژایەتی دەبینرێو هێندە نابات لەبەر قبوڵ نەکردنی یەکتری جیادەبنەوەو پەرتو پارچە پارچە دەبن، ئەی ئایا دەکرێ لەم رۆژگارەدا ئەم هەموو مسوڵمانە بیروبۆچوون جیاوازەو ئەم هەموو گروپو هێزە ئیسلامیانە لەم هەموو نەتەوە جیاوازانەوە لەژێر چەمکی خەلافەتدا کۆبکرێنەوە؟ ئاخۆ پێداویستیە عەقیدەییو فیکریو مادیو مەعنەوییەکانی دامەزرانەوەی جارێکی تری خەلافەت واقیعیەت هەیە تا بانگەشەی بۆ دەکرێ؟ ئایا ئەمە خۆدزینەوەو ئیفلیج بوونی هێزە ئیسلامگەراکان ناگەیەنێ لەبەردەم دونیای نوێو هاوچەرخدا؟

خەلافەتێک کە لەڕابردوودا و لەواقیعێکی دواکەوتوودا لەهەموو روویەکەوە نەیتوانیوە دادپەروەری کۆمەڵایەتی دابین بکات، دەشێ ئەمڕۆ داوای سەرلەنوێ دامەزراندنەوەی بکەینەوە؟ ئایا ئەمە دیسانەوە بانگەشە کردنەوە نابێت بۆ درێژەدان بەشەڕی مەزهەبیو سیاسی نێوان هێزە ئاینیەکانو بەردانەوەی نەزیفی رابردوو؟

بزوتنەوەی تاڵیبان ماوەیەکی کەم دەسەڵاتی گرتە دەستو خۆیان ئاسا ئیقامەی حوکمی خوایان کرد لەسەر پارچەزەوییەکی دیاریکراو، خۆیان بەخەلافەت دەزانی، چییان بەرهەم هێنا لەو ماوەیەدا بۆ خەڵکی ئەفغانستان جگە لەکوشتنو زیندانیکردنی غەیری خۆیانو ئافرەت کردن بەجنۆکەو شەبەحو سەپاندنی ستەمی ئاینو قەدەغەکردنی ژیانو هەموو ئەو دیاردانەی تر کە تەنانەت لای خوداش جێگەی نەدەبوویەوە، هەتا خودا دەرسی دادانو بارگەو بنەی پێچانەوە. ئەزمونی خەلافەت، ئەزمونێکە لێوان لێوە لەستەمی کۆمەڵایەتی لەدیکتاتۆریەتی ئاینی، لەچەوساندنەوەی نەتەوەیی، لەپێشێل کردنی دەقە شەرعیەکان، لەکوێ راو بەچ پێوەرێکی ئیسلامی دەبێ بگەڕێینەوە بۆی جارێکی تر؟

ئەم هەموو مسوڵمانەی لەجیهاندا هەیەو ئەوهەموو گروپە ئیسلامیەی بەدی دەکرێو هەریەکێک لەئاوازێک دەخوێنێو تەنانەت برادەرانی قاعیدەو زەرقاوی تەکفیری خەڵکی مسوڵمانیش دەکەن چ جای خەڵکی تر. ئەگەر بەتیپی ئاویو (چەسپی فەور)یش بێت ناتوانرێ بلکێنرێن بەیەکەوەو مێژووی ئەم گروپە ئیسلامگەرانە مێژووی ململانێیە لەپێناوی بەرژەوەندیدا دروستی کردوون نەک بنەما شەرعیەکان، هەروەک (د. محمود اسماعیل) دەڵێ: (دەرکەوتنی گروپە ئیسلامیەکان پەیوەندیدارە بەکێشەی دەسەڵاتو سیاسەتەوە، جیاوازی نێوان ئاینیو تیۆری نەبووە، بەڵکو بەرەنجامی ململانێی دونیایی بووە).

بڕوانە (الاسلام السیاسی بین الاصلویین والعلمانیین، ل ٧٧).

بۆیە خەونی ژیاندنەوەی خەلافەت بەجۆرێکی تر خەونی شەرعیەتدانەوەیە بەناوی ئاینەوە بەسەرهەڵدانەوەی ململانێی گروپە ئیسلامیەکانو خولقاندنی کوشتارو تەکفیرکردنەوەی بەردەوامی کۆمەڵو هێزەکانی تریش لەپێناوی چنگ خستنی پلەو پۆستی سیاسیو پشکی گەورە لەبەرژەوەندی. نەک درێژەدان بەململانێی مەعریفی لەسەر گۆڕینی ئیسلامی کلاسیکی لەچوارچێوە چەقبەستووەکەیو خەونی بەرۆشنبیری کردنو بەفیکرکردنی چەمکە هیومانیەکانی ئاین. بانگەشە بۆ خەلافەت بانگەشەیە جارێکی تر بۆ بەردەوامیدان بەپیرۆزکردنی دەسەڵاتو کوشتو حەڵاڵکردنی خوێنی مرۆڤەکان لەپێناویدا، نەک هەوڵدان بۆ خولقاندنی گوتاری ژیاندۆستیو دوور خستنەوەی تێزی مەرگدۆستی لەئاینو پەیامی ئیسلام. بۆیە هەر هێزێک لەمڕۆدا بانگەشە دەکاتەوە بۆ خەلافەت. دەبێ تێبگەین کەجارێکی تر بانگەشە بۆ ئەفسانەیەک دەکاتەوە کەتەنها لەچوارچێوەی دەقدا بوونی هەبووە، ئەگەر نا وەزیفەی خەلافەت وەک ئەوەی کەخزمەتکردنی مرۆڤەکانە لەڕوانگەی ئیسلامەوە بەبێ جیاوازی دوای سەردەمی راشدین لەکوێدا بەدی کردووە (ئەگەرچی دەرفەت نیە ئەگەر نا لەسەر ئەو سەردەمەش قسەی خۆی هەیە). ئیتر دەبێ ئەم بانگەشەیە بۆ خەلافەت، چ واقیعیەتێکی هەبێ، ئاخۆ ئەو هێزە ئیسلامیانە، قەت چاوێکیان بەمێژووی خەلافەتدا گێڕاوە، تا بانگەشەی بۆ دەکەن.

دواجار خەلافەت دەزگایەک بووە بەدەستی گروپێکی کەمی دەسەڵاتدارەوەو زۆرینەی پێ چەوسێنراوەتەوەو بەهیچ پێوەرێک مومکین نیە ئەمڕۆ لەواقیعیدا دابمەزرێتەوەو پێداویستیەکانی نەماون. هەر هێزێک بانگەشەی بۆ بکات، ئەوا لەبنەڕەتەوە بانگەشە بۆ ئەفسانەیەکی لەدەست چوو دەکات نەک واقیع.■

وێنەو ئاماژەکانی

بەشی دووەمو کۆتایی

بەهمەن تاهیر نەریمان

سێهەم: ئەفەندیو ئاخوند:

لەگەڵ هاتنی کۆڵۆنیالیزمی کلاسیکی ئەوروپاییەکان بۆ دنیای ئیسلامی ، یەکێک لەو کێشانەی کەلەگەڵ خۆیدا برەوی پێدا (یان راستتر لەدایک بوو) کێشەی (ئەفەندی ، مەلا) بوو. دەبێت ئەوە لەیاد نەکەین (مەلا) لەکاتی هاتنی کۆڵۆنیالیزمی کلاسیکیدا لەیەک کاتدا رەمزی (ئاینیو خوێندەواری) لەخۆیدا کۆکردبووەوە، چونکە لەپێش، (هەروا لەکاتی سەرهەڵدانی کۆڵۆنیالیزمدا) تاکە رێگەیەک بۆ فێربون لەدنیای ئیسلامیدا تەنها ئەو خوێندنە بوو کەلەئاینو شوێنە ئاینیەکانەوە چاوگەیان گرتبوو، بۆیە نەجێگەی پرسیاری سەرسوڕهێنەرو نەجێگەی شانازییە کەزۆرجار دەگوترێت (شۆڕشگێڕە ئەوەڵیەکانی دنیای کوردی، شێخو مەلا بوون)، چونکە بەشێوەی حەتمی دەبوا دەرئەنجامەکەی بەو شێوەیە بوایەو بەمەجبوری کەسی بیرکەرەو عاشق بەفێربوون دەیویست فێربێت، ئەو زانستانەی دەخوێند کە لەسەر ئاینو پەراوێزەکانی ئاین دەستی پێدەکرد، بۆیە ئەگەر مرۆڤی (خوێندەوارو بیرکەرەوە) یەکەم بەرپرس بێت لەدواکەوتنو کۆنی پرۆگرامو میتۆدی فێربوون، ئەوا لەدنیای ئیسلامیدا (مەلا) یەکەم بەرپرسی دواکەوتوییو سەرگەردانیو تەمبەڵیو تەوەزەلی مرۆڤی موسوڵمان بووە، ئاخر ئەم ئەقڵە خۆی لەخۆیدا توشی بیرنەکردنەوەو خۆ دوبارە کردنەوەو پەراوێز نوسین ببو، ئیتر چۆن دەیتوانی ببێت بەرزگارکەرو فریاد رەسی ئوممەتێک؟ حاجی قادری کۆیی وەک خوێندەوارو بیرکەرەوەیەکی سەردەمی خۆی زۆر بەوردی خاڵ دەخاتە سەر ئەم پیتانەو دەڵێت:

ئەگەر مەلا مەلا با میللەت بۆچ وای لێدەهات؟

ئەوروپایی چی دەکرد لەسەر قەتعەی رۆژهەڵات؟

مەلا: خاوەنی جلوبەرگێکی تایبەت بەخۆیو هەڵقوڵاوی کلتورێکی ئیسلامییە، ئەم جلوبەرگە لەخۆیدا جیاکەرەوەی ئەم توێژەیە لەخەڵکی ئاسایی نەخوێندەوار، هەروا هەڵگری شانازیەک بوە کەلەیەک کاتدا (خوێندەوارێکو پیاوێکی ئاینی) لەکلتورێکی ئاینی تارادەیەک نەخوێندەوار شانازی پێوە دەکات.

لەگەڵ هاتنی کۆڵۆنیالیزمی کلاسیکدا جلوبەرگێکی دیکە دەردەکەوێت کەخاوەنی ئەم جلوبەرگە سەرەڕای جیاوازی ئاینیو کلتوری لەگەڵ (مەلا)دا، لەهەمان کاتیشدا، هەڵگری مۆدێلێکی نوێو جیاوازە لە(خوێندەواری)یەک تەواو جیاوازە لەخوێندەواری (مەلا)، دواتر ئەوەی ئەم جلوبەرگە دەپۆشێت بە (ئەفەندی) ناوبانگ دەردەکات.

(ئەفەندی): لەکلتورێکەوە هاتووە کەلەدەرەوەی کلتوری ئیسلامی (مەلا)وە چاوگەی گرتووە (کلتورێکی فەرەنگی کەهەمیشە مەلا دەستی باڵای هەبووە لەقێزەون کردنو ناشرین کردنیدا)، هەروەها (ئەفەندی) بەزانستو زانیاریەک گۆشکراوە کەلەدەرەوەی ئاینەوە چاوگەی گرتووە نەک لەنێو ئاین (وەک ئەوەی مەلای لەسەر گۆشکراوە).

کەواتە لە چرکەساتێکی مێژوویدا، دوو کلتوری جیاواز لەدوبەرگی جیاوازداو وەک دوو خوێندەوار کەبەدوو پرۆگرامو میتۆدی زۆر جیاواز لەیەکتری گۆشکراو، سەریان بەیەکتردا دەتەقێت. (دەبێت چی لێ چاوەروان بکەیت کەروبدات؟).

مەلا: وەک خاوەنی پێگەیەکی مێژوویی کۆمەڵایەتیو هەروا وەک رەمزێکی ئاینی بەهێزترین چەکێک کەبەکاری دەهێنێت بۆ نابوت کردنی (ئەفەندی) بریتییەلە ئاین، بۆیە هەر لەسەرەتاوە ئەوانەش بەکافر دەکات کەجلوبەرگی فەرەنگی لەبەر دەکەنو شەبقە لەسەر دەکەنو قۆندەرەی رەش لەپێ دەکەن. (فەهمی هوەیدی) لەنوسینێکدا باسی ئەوە دەکات کەچۆن زاناکانی ئەزهەر خۆیان خەریک کردبوو بەهێنانەوەی دەقە ئاینیەکان هەتا ئەوانە بەکافر بکەن کەخۆیان دەیشوبهێنن بەفەرەنگ، ئەو نوسینەی فەهمی هوەیدی بەناوی : (هزا الدنیا لغز بین حیرە السلف و عجز الخلف)ەوەیە.

لەبەرامبەردا (ئەفەندی) مەلای بەوشکەبیر (دۆگما)و دواکەوتووهیچ نەزان لەدنیای نوێ دەدایە قەڵەم.

لەلایەکەوە (مەلا) وەک توێژێکی کۆمەڵایەتی خاوەن سەرمایەی رەمزی، کاتێک توێژێکی نوێ بەخوێندەواریەکی نوێوە دێتە نێو کایەکەوە، بێگومان بەقوڵی هەستی بەوە کردبوو کەلانی کەم سەر مەشقیی (خوێندەواری)لەو دەستێنرێتەوە ئەگەر ئەم توێژە نوێیە بتوانن جێگەی خۆیان بکەنەوە، کەئەمەش رستەوخۆ لێدان بوو لەبەشێکی زۆری (سەرمایە رەمزیەکەی مەلا) کە هەرواش دەبوو، بەڵام مەلا زیرەکانە کێشە لەسەر (سەرمایە رەمزی) دەگوێزرێتەوە بۆ ناو ئاینو جەنگی خۆی لەگەڵ (ئەفەندی) لەنێو سەنگەری ئاینەوە دەست پێدەکات (ئەمەش لەخۆیدا عاجباتیەک نەبوو، هەر دەبوو ئەم هێزە خۆپارێزە بەسیفەتی کۆنی خۆی ئەمەی بکردایە). ئەوەشمان لەیاد نەچێت هەمیشە کاتێک (هێزو توێژێکی نوێ) سەر هەڵدەدات توێژی کۆن بەهێزترین سنگەری مەقاوەمەتی بریتییە لە ترادسیۆنو بۆماوە کۆنەکانی خۆی کەخۆی وەک پارێزەری راستەقینەی ئەو بۆماوە کۆنانە بزانێت، مەلاش وەک توێژێکی کۆن لەبەردەم توێژی نوێدا، هەمان شتی کرد.

لەدنیای کوردیدا، وەک بەشێک لەدنیای ئیسلامی، کێشەی مەلاو ئەفەندی بوونی هەبوەو ئێستاش بەتەمەنەکانمان زاراوەکانی (دەرسی رەحمانو دەرسی شەیتانی)یان لەبیرە کە مەلا ئەم پۆلێنەی بۆ حوجرەو قوتابخانەکان دەکرد، وەک ئەوەی لەحوجرەکاندا دەرسە رەحمانیەکان دەخوێندرێنو لەقوتابخانەکانیشدا دەرسی شەیتانی (گوتارێک کەهەڵگری بەکافر کردنێکی خراپ بووە).

کۆماری ئیسلامی ئێران کاتێک باڵا دەست دەبێت

لەئێراندا، ئیمام خومەینی بەجلوبەرگێکی تەقلیدی ئاخوندیەوە دەردەکەوێتو هەر بەم جلوبەرگەیشەوە دەیویست بەدنیا بڵێت: گوتاری ئاخوند جارێکی تر دەبێتەوە بەگوتاری زاڵ بەسەر (ئەفەندی)داو دەشێت ئەفەندی لەبەردەم وەعزو ئیرشاداتەکانی ئاخونددا هەنگاوەکانی هەڵبنێت، ئەمە نەک تەنها لەئومووری دینیدا، بڵکو ئەمە لە ئوموورەکانی دنیاو دینیدا بەبێ جیاوازی. بۆیە سەرهەڵدانی کۆماری ئیسلامی ئێران کێشەی نێوان (ئاخوندو ئەفەندی) لەنێو خۆیدا هێشتەوەو بەرونی خۆیدایە پاڵ ئاخوند. کێشەی نێوان ئەفەندیو ئاخوند لەئێراندا بەداخستنی بەردەوامی رێکخراوو نوسینو بڵاوکراوەکانی (ئەفەندی)یەکان لەلایەن ئاخوندەکانەوە، کێشەیەکی نەشاردراوەو بارزە.

با جارێکیتر لەوێنەکە بنوارینەوە: خامنەئی وەک رەمزی حەقیقی ئاخوندو مەحمودی ئەحمەد نەژاد لانی کەم بەجلوبەرگێکی (ئەفەندی)یانەوە، دەیەوێت (نەژادی) پێمان بڵێت: ئەوا جارێکی تر هونەرمەندانە (ئەفەندی) لەبەردەم مەزنی (ئاخوند)دا بچوک دەکەمەوەو وەک توێژێکی کەویو ماڵی دەستەکانی زیارەت دەکات. باجارێکیتر لەوێنەکە بڕوانین: محەمەدی خاتەمی بەجلوبەرگێکی ئاخوندیو زەینێکی ئەفەندیانەوە، ناسراوە. بەڵام مەحمودی ئەحمەد نەژاد بەزەینێکی ئاخوندیو جلوبەرگێکی ئەفەندیانەوە شعوری پێدەکەین. ئالێرەدا ئێمە لەبەردەم (گەمەی ئاماژە)کانین کەکۆماری ئیسلامی ئێران لەژێر چەترو سایەی خۆیدا دەیەوێت لەگەڵ دنیاو نەیارەکانی بیکات، خاتەمی دەیویست بیسەلمێنێت کە (دەشێت لەباوەشی کۆماری ئیسلامیدا ئاخوندو ئەفەندی بەیەکەوە بژین)، نەژادیش لەوێنەکەدا وەڵامی ئەم پرسیارە دەداتەوەو دەیەوێت پێمان بڵێت: راستە ئاخوندو ئەفەندی دەکرێت لەژێر ئەم سایەیەدا کۆببنەوە، بەڵام بەمەرجێک، ئەفەندی بەروییەکی زەردو شانێکی کۆم بووەوەو بەچاوێکی شۆڕەوە زیارەتی دەستەکانی ئاخوند بکات.

چوارەم: کۆنەخوازیو نوێگەری:

لەنێو کێشەی (ئاخوندو ئەفەندی)دا، کێشەیەکی دیکە لەهەناویدا ئامادەیە، ئەویش کێشەی (کۆنەخوازو نوێخواز)ە، یەکێک لەسیفەتەکانی هێزی (کۆنەخواز) ئەوەیە کە بەردەوام ئەم هێزە هەوڵ دەدات (رای رەشە خەڵک) لەدژی (نوێخواز)ەکان بزوێنێت بەتۆمەتی لەناوبردنو هێرش کردنە سەر بۆماوەو ترادسیۆن لەلایەن توێژی نوێوە، کەچی یەکێک لەگرفتەکانی کۆنەخوازەکانی ئێران، ئەوەیە کە (رای خەڵکی) بەو ئاسانیە ئێستا بۆ ئەو ئەو چەکە لەبار نییە کەبەکاری بهێنێت دژی نوێخوازەکان (ئەم سیفەتە یەکێکە لەسیفەتە جیاکەرەوەکانی هێزی ئاینیو کۆنخوازی ئێرانی کەلەگەڵ هێزە کۆنخوازەکانی تری دنیای ئیسلامی جیادەکاتەوە).

بەپێچەوانەوە، نوێگەری یەکێکە لەمەتڵەبە شەعبیەکانی ئەم وڵاتەو هێزی ئاخوند بەهۆی دەسەڵاتەوە دژی دەوەستێتەوە. یەکێکیش لە هامرازەکانی (ئاخوندەکان) بۆ کەنفتو لاوازکردنی داوای (ئەفەندی) بریتییە لەپەراوێزکردنو سەرکوتکردنی ئەم توێژە. (بەڵام خاتەمی لێرەدا لەوان جیادەبێتەوەو پرۆژەی ئەو بۆ تواندنەوەی توێژەی (ئەفەندی)یە لەنێو ئاخونداو دروستکردنی کائینێکی تر لەئاوێتەکردنی ئاخوندو ئەفەندی)یە. بەڵام لەراستیدا دەنگی حەقیقی ئەفەندی نەلەپرۆژەی نەژادیو نەلەپرۆژەی خاتەمیدا نییە کەهەردوکیان لەنێو چەتری کۆماری ئیسلامیدا جێی دەکەنەوە، بەڵکو پرۆژەی راستەقینەی ئەفەندی (کەبریتییە لەنوێگەری) لەدەرەوەی چەتری کۆماری ئیسلامیدایە، واتە کۆتایی کۆماری ئیسلامی ئێران بریتییە لەسەرەتای دەستپێکردنی کاری عەمەلی ئەوان.

وێنەکە دەیەوێت پێمان بڵێت: ئەحمەدی نەژاد بەجلوبەرگێکی ئەفەندیو زەینێکی ئاخوندیەوە هیچ نییە جگەلە جاسوسی ئاخوندەکان لەنێو ئەفەندیەکاندا، ئەو جاسوسەی بەدیلکراوی توانی ئەفەندی بخاتەوە ژێر ڕکێفی ئاخوند، بۆیە لەدواجاردا نوێگەری دەباتەوە بەردەم دادگا ئاینیە مەزهەبیەکەی ئاخوند. با جارێکیتر بەوردی تەماشای وێنەکە بکەین: خامنەئیو نەژادی لەپرۆسەی سەلماندنی (گەورەییو بچوکی)دانو دەیانەوێت ئەم ئاماژانەش بدەن بەدنیا، لەدەرەوەی ئەم پرۆسەیەدا خاتەمی (کەهەمیشە خۆی بەنوێنەری نوێگەرەکانی نێو سایەو ساباتی کۆماری ئیسلام ناساندووە) لەسەیرکەرێک زیاتر هیچی تر نییە (ئاماژەیەک کەدەیەوێت لەرێگەی ئەم وێنەوە پێمان بڵێت کەچیتر لەسەردەمی نەژادیدا نەک هەر نوێگەری لەدەرەوەی کۆماری ئیسلامی قبوڵ نییە، بگرە لەنێو کۆمارەکەولەژێر کەپری کۆماری ئیسلامیشدا، قابیلی قبوڵ نییە).

پێنجەم: پیرو گەنج:

یەکێک لەو سیفەتانەی رۆحی گەنجی پێ دەناسرێتەوە بریتییەلەسیفەتی (یاخیبوون)، گەنج ئەو بونەوەرەیە کەهەمیشە خولیای تێکشاندنی (باو)ەکانەو حەزی لەگۆڕانی بەردەوامە لەژیاندا، گۆڕانێک کەسەرلەبەری (ژیانی باو) دەخاتە ژێر پرسیارو دەیەوێت (شۆڕش) لەبەرامبەر ئەو قۆناغەدا کۆ بکاتەوەو قۆناغێک کەبەدڵخوازی خۆی دروستیکردووە بهێنێتە جێگەی، هەربۆیەش دەبینین سەرلەبەری ئەو شۆڕشە نوێیانەی دنیا کەگۆڕانی ریشەییان لەژیاندا کردووە، داینەمۆکەی رۆحی شۆڕشگێڕانەی گەنج بووە نەک کەسیتر.

پیر، خاوەنی رۆحێکە کەبەرەو دامرکاندنەوەو کەویبوونو ماڵی کردن خۆی دەکوتێت، یەکێک لەگرفتەکانی رۆحی پیر ئەوەیە کە ناتوانێت بەئاسانی بگۆڕێت، کاتێکیش کەدنیا لەدەرەوەی خواستو دەسەڵاتی ئەو دەگۆڕێت، ئەم لەزۆربەی کاتدا، چونکە ناتوانێت گۆڕانی ریشەیی لەخۆیدا بکات، پیر دەترسێت، چونکە هەست بەنامۆییو بێکەسی دەکات لەدنیای نوێدا، زۆر کات زۆر لەسەرمایە رەمزیەکانی خۆشی دەدۆڕێنێت، بۆیە زۆربەی کات پیر نەک هەر رێگە خۆشکەر نییە لەبەردەم گۆڕاندا، بەڵکو رێگرو نەیاری سەرسەختی شۆڕشە نوێیەکانی گۆڕانە.

کۆماری ئیسلامی ئێران، بەحوکمی ئەوەی بەرهەمی مرۆڤێکی کۆنە (کەئاخوندە)و ئایدۆلۆژیای ئاخوندیش پڕە لە دۆگمای ئاینێک کەخودی ئاخوند خۆی نایەوێت دەستکاری جیناتە وشکهەڵهاتووەکانی بکرێت، بۆیە راستەوخۆ ئەم کۆمارە پێکدادانی لەگەڵ رۆحی گەنجانەدا هەیەو تەبایی لەگەڵ رۆحی پیرانەدا هەیە، ئەمە سەرەڕای ئەوەی بۆ زیاتر لەبیستو پێنج ساڵ دەچێت ئەم کۆمارە کۆمەڵێک سیما لەنێو خۆیدا پێشکەش بەکۆمەڵی ئێرانی دەکاتەو کەئێتر تەواو سواونو خەونەکانیشیان بەمرۆی خەونی گەنجی ئێرانی ناخوات، لەم رووەوە ئێران خاوەنی کێشەیەکی حەقیقی (گەنجو پیر)ە، کێشەیەک کەزووزوو رۆحی یاخی لاوەکان لەزانکۆکانەوە دەنگی یاخیبونو نارازی بوون بەرز دەکەنەوە.

لەوێنەکەدا نەژادی بەسیمایەکی تارادەیەک گەنج، دەچێتەوە بەردەم ریش سپییەکی وەک خامنەئیو پێی دەڵێت: پیری پڕ حیکمەتم، من نوێنەری گەنجە هەڵەشەکانی ئێرانمو بەکۆڵێک خەجاڵەتباریو شەرمەوە، دەستە پیرۆزەکانت ماچ دەکەمو (ئەوەی ئێمەی گەنج لەئاوێنەشدا نەمان دەتوانیبیبینین زەینی پڕحیکمەتی ئێوە لەخشتی کاڵدا هەستی پێدەکەن).■

ÇAWDÊR
Political, cultural, social weekly press ..kurdistan Iraq
No.: (43) 29-8-2005
THE OBSERVER
خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری
بەرپرس: مەلا بەختیار
ستافی کارا:
سامی هادی، جەمال حوسێن
ناهید حوسێنی
نەخشەسازی: جەلیل حسێن
ئینتەرنێت: سۆران عەبدوڵڵا
پیتچنین: سۆران بورهان؛ تەها حەمە
نوری؛ ئیبراهیم حسێن؛ لەیلا حەسەن پور
www.madaniat.org
info_chawder@yahoo.com
سلێمانی – شەقامی سالم
مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان
تەلەفۆن: ٣١٤٠٤١٦ – ٣١٢٧١٢٠
نرخی : (٢٥٠) دینارە

کەڵەشێری ناوەخت

هەرکەسەو کەڵەشێری ناوەختی خۆی هەیە. هی خانووی تەجاوز چاودێری شارەوانییەو مەئموری بەیتەرەش کەڵەشێری ناوەختی قەسابە بێ ئیجازەکانەو لە کۆمەڵی دەولیشا کە ئەڵێن کەڵەشێری ناوەخت ئیحتیمال زۆرە مەبەستیان لە حکومەتی تاران بێت کە لەم وەزعە قۆڕەی عێراقا پێی لە ئەمریکا کردۆتە کەوش و ئەڵێ ئیللاو بیللا من بەرنامە ئەتۆمییەکەی خۆم ئەگەیەنمە مریشکە ڕەشە. کەڵەشێری ناوەختی تریش هەیە کە من خۆم نەمدیوە بەڵام گوایە لە گەرمەی چرپە چرپی تەکەتولەکانا داوای هین ئەکات، داوای پەیڕەوو پرۆگرام. بە نیسبەت سایەقی تازە پیاکەوتووشەوە کەڵەشێری ناوەخت مرورێکە وەختێک داوای ئیجازەو سەنەوی ئەکات کە کاکم بۆنیدی سەیارەکەی هەڵداوەتەوەو پیرە حەماوەش ئەودیو خەتە سوورەکەی تێپەڕاندوە. بەلای جەماعەتی حسابات و لیجنەی مشتەریاتیشەوە هەمیشەو دایم ڕەقابەی مالی کەڵەشێری ناوەختە. شیعەی جنوبیش کە جاران بەدەست کەڵەشێرە ناوەختەکانی سوننەوە ئەیناڵاند ئەلعان خۆی بۆتە کەڵەشێری ناوەخت و ئیستەرەم داوای هەرێمێکی فیدراڵ ئەکات. نەوعە کەڵەشێرێکی ناوەختیش لە ئیعلاما پەیا بووە پێی ئەڵێن ریکلام. ئەم ریکلامە حیوار لە دەمی موزیع و ئەکتەرەکانا ئەکەن بە شەکرو یەک سەلەف داخڵ ئەبێت و بە شان و باڵی هەوای سپلیت و برنجی فلان و کەبابی وانێکا هەڵ ئەدات. ئەمانە بە هەر سورەت بەڵام موزعیجترین کەڵەشێری ناوەخت ئەوەیانە کە هەرعانێک جەنابت ئیشە خزمەتگوزارییەکانی حوکمەت بژمێریت ئەو بڵێ قوقولیقووقوو.. قوقولیقووقوو خەستەخانەکان ئاویان نیەو دانیشن بەخێر.■

ڤایرۆسێکی نوێ لەتورکیاوە کۆمپانیای بۆینگی راوەستان

لەم رۆژانەی دواییدا دوو کەس لەتورکیاو مەراکیش دەستگیرکران بەتۆمەتی دروستکردنی ڤایرۆسێکی نوێی سەر تۆڕەکانی ئینتەرنێت و درانە دەست دادگای ئەو وڵاتانە.

لەوبارەیەوە (FBI) ئەمەریکی رایگەیاند هەردوو تاوانبار (فەرید ئەلسەبار ١٨ ساڵە لەمەراکیش و ئەتیلا ئیکچی ٢١ ساڵە لەتورکیا) دەستگیر کراون کە پەیوەندی راستەوخۆیان هەیە بەدروستکردنی ڤایرۆسی (زۆتۆب) کە راستەوخۆ کار لەسەر سیستمی ویندۆز دەکات.لەو کۆمپانیایانەی کە بەم ڤایرۆسە زیانمەند بوون (کۆمپانیای بۆینگ و دەزگای نیۆرۆرک تایمزو دەزگای سی ئێن ئێن ی هەوالگری و چەندین کۆمپانیاو شوێنی دیکەن).

لەم بارەیەوە براد سمێس قسەکەری رەسمی کۆمپانیای مایکرۆ سۆفت رایگەیاند: ئێمە ئەوپەڕی هەوڵی خۆمان خستۆتە گەڕ بۆ بەسەلامەتی هێشتنەوەی کۆمپیوتەری بەشداربووانی مایکرۆسۆفت ویندۆز. بەتایبەت ئەو کەسانەی کەسیستمەکەیان ئەپ تو دەی کراوەتەوە، دەستگیرکردنی ئەو دوو تاوانبارەش ئەویش لەوپەڕی دونیا بە روونی مەبەستی من دەردەخات.■

بنکەی ئەدەبی و روناکبیری گەلاوێژ کۆڕێکی شیعر خوێندنەوە بۆ کاک (ناسری حسامی) بەناونیشانی (لەودیوی رەنگو پەردەوە) ساز دەکات، لەگەڵ خوێندنەوەی چەند شیعرێکی تازە وەرگێڕاوی شاعیری گەورە (ئەحمەد شاملو).. ئامادەبونتان مایەی شانازیمانە.
رۆژ: چوار شەممە ٣١ /٢٠٠٥/٨
شوێن: هۆڵی دیالۆگ
کات: (٦)ی ئێوارە.
دەستەی بەڕێوەبەر

ئێوارانی جوانی سلێمانی لەزایەڵەی ئۆرکێسترای ژێداردا

لەهەوڵێکی نوێ و سەرنجراکێشدا، ئێوارەی رۆژانی ٢٣-٢٠٠٥/٨/٢٤ هۆڵی سلێمانی کارێکی هونەری گەورەی بەخۆوەبینی، کە بریتی بوو لەکۆمەڵێک بەرهەمی نوێی ئۆرکسترای ژێداری سلێمانی، لەهەردوو رۆژە یەک لەدوای یەکەکەدا مۆزیکا، بەڕامانی هونەری قوڵەوە، ئامادەبووان گوێیان لەدەنگ و زایەڵەی بەرهەمەکان گرت.

شایەنی باسە ئەمە دووەمین ئەزموونی ئۆرکسترای ژێدارە، کە مایسترۆی لێهاتوو (نەجات ئەمین) و یاریدەدەری بەتوانای مایسترۆ

فۆتۆ: سەفین

ئۆرکسترای ژێدار، لەکۆی ژێی ئامێرەکانی تیپەکەدا، چەندین بەرهەمی مۆزیکی پێشکەش بەئامادەبووانی ئاپورەی هۆڵەکە کردو هۆگرانی (ع. ج. سەرگرمە) و تیپی ماندووی ژێدار بۆ ئامادەکردنی ئەم بەرهەمانە، بەرێوەچوو.■

خەزان.. دوا ئاوازی کەریم کابان

هونەرمەندی هەڵکەوتووی کوردستان (کەریم کابان) لەتەمنی (٧٨)ساڵیدا، کە پایزە تەمەنی ژیانە، ئا لەم پایزە تەمەنەدا (کەریم کابان) دەرونی هێشتا بەگوڕەو بەهرەی جارێ بەجۆشە. وا دیارە پاییزە تەمەن، جڵەوی هەستی (کابان)ی لەم ساڵانەدا رام کردووە، بۆیە گۆرانی (تەمەن)ی پێش چەند ساڵێک داهێناو، ئێستاش، دوا داهێنانی، بەدوا لاپەرەی گوتووە:

- کەشیعرەکەم خوێندەوە، زۆر کاری تێکردم. بۆیە، کەوتمە خولیای دانانی ئاوازێکی نوێ بۆی. مانگێکە ئاوازەکەم تەواو کردوەو هەوێنی ئاوازەکەشم لەرۆحیەتی ئاوازی گۆرانیەکی فۆلکلۆریەوە بۆ هاتووە، ئەویش گۆرانی:

لەو باخەیدا لەو باخەیدا سورە گوڵ
ئارەقی سینەو مەمکان دێنە
خوار زەنگوڵ زەنگوڵ

کابان.. لەدرێژەی قسەکانیدا گوتی: کەمێک لەسەر تەندروستی خۆم وەستاوم. شوکر بەرەو باش بون دەرۆم. لەم ماوەیەدا ئاوازەکە یان دەیدەمە مامۆستا ئەنوەر قەرەداغی، یان زانای مەحمود هەژار، بۆ دابەشکردنی مۆسیقاو تەواو کردنی تەکنیکی هونەری ئاوازو گۆرانیەکە.

فۆتۆ: چاودێر

سەبارەت بەوەی بۆچی هەڵقوڵاوی هەمان هەستێتی، لەهەمان شاعیری (تەمەن) ئەحمەد مەحەمەد، شیعری (خەزان) کاری تێکردوەو بۆتە هەوێنی ئاوازێکی نوێ و مانگێکە ئاوازەکەی تەواو کردووە، وەکو (کەریم کابان) شیعری (ئەحمەد مەحەمەد)ی هەڵبژاردووە. مامۆستا کابان دەست بەجێ گوتی: شاعیرێکی چاکە. جوان شیعر دەڵێت. گۆرانی (تەمەن)یش هەر هی ئەوە.■

لەرێگەی گوگڵتۆڵک، نامەکانت رەوانەی مۆبایل بکە

بڕیاروایە کۆمپانیای زەبەلاحی ئینتەرنێت (google) رۆژی چوار شەممەی ئەم هەفتەیە لەدرێژەی داهێنان و رکابەریە بێ وێنەکانیدا سێرڤسی ناردن و وەرگرتنی نامەی فەوری بخاتەگەڕ بۆ بەکارهێنەرانی تۆڕی ئینتەرنێتی (Gmail) جی مەیل کە دەکاتە بەشی پۆستی ئەلەکترۆنی سایتی زەبەلاحی گوگڵ، بەم جۆرە بەکارهێنەرانی گوگڵ دەتوانن نامەکانیان لەچەند چرکەیەکدا ئاراستەی هەر مۆبایلێک یاخود پۆستێک بکەن کە دەستنیشانیان کردووە، شایەنی باسە ئەمە دوا رکابەری نێوان گوگڵ و کۆمپانیاکانی دیکەی ئەو بوارەیە وەک (مایکرۆسۆفت و یاهوو و ئەمێریکا ئۆنلاین AOL) کە لانی کەم تاکو ئێستا نزیکەی ١٠ ملیۆن کەس لەدونیادا بەکاری دەهێنن، گریک سترلینگ لێکۆڵەری بواری راگەیاندنی ئینتەرنێتی رایگەیان: ئەمە یەکێکە لەو کارە گرنگانەی گوگڵ کەدەتوانێت مێژووی پەیوەندیە ئیعلامیەکان بگۆرێت.■

ستوونێک لە وەهم

خوێندنەوەی/ حەمە هاشم

هونەرمەند لەبەشێکی دیکەی تابلۆکەیدا هەوڵی داوە بە هۆی نیگار کردنەوەی دەرگایەکی نیوە بازنەیی ، باس لە کلتوور و شارستانیەتێکمان بۆ بکات کە تێیدا هەموو پەژموورەدەییەکانی مرۆڤایەتی لە خۆبگرێت ، خۆشی و ناخۆشییەکان لێک جیابکاتەوە . . هارمۆنی دانانی دوو

کەشێک لەبەرینایییەکی تەواودا، (زەرد) وەک هێزێکی ڕەها ، سەراپای فۆرمەکەی خستۆتە ژێر رکێفی خۆی ،و نەفەسی لەبەردەم رەنگەکانی دیکەدا کەم کردۆتەوە .. بەڵام رەنگە هەناری و تۆخەکان لە و نێوەندەدا بەستوونی و بە هێزێکی دیکەوە لەنێو ئەو پانتاییەدا بوونی خۆیان سەلماندووە .. سپیش بەهەموو بارستەکانیەوە ئامادەگی و کایە توند وتۆڵەکەیمان نیشاندەداتەوە .

ئەم بەرهەمە کاری هونەری هونەرمەند (مەریوان جەلال)ە کە بە بۆیەی رۆنی ئەنجامی داوە .. لە تابلۆکەدا چەند بەشێکی جیاوازمان دەکەوێتە بەردیدەنی ،کۆمەڵێک ستوون کە هێڵی ئەستووری رەنگن و لەبەردەم مەغزاکاندا واتاکانیان دەڵێنەوە .. هەریەکێک لەم ستوونە رەنگیانە کۆمەڵێ دەربرین وگوزارشتی پێیە ودەیەوێت لە تەک هەر مانایەک دا ئەویش مەوداکانی دوورتر نیشان بدات . رەنگی وەک زەرد و هەناری یان پەمەییەکی تۆخ بۆخۆی جێگای پرسیارکردنە لە تەبایی و ناکۆکی ،، پرسیارە لە دوو رەگەزی جیاواز کە ئەم حاڵەتەی دووبارە لە وێناندنی ئەو دوو دەم و چاوەشەوە نیشان داوین کە لەتەلیسمی چاوەکانیانەوە کۆمەڵێ گومان و وەهمیان تیا دەخوێنرێتەوە ، جگە لەمانەش مەریوان بۆ بارستەکردنی ئەو ستوونە فلاتانە هەندێ نیشانەو سیمبوڵی بەکارهێناوە ،کە جوولەیەکی ئیستاتیکی بۆ کارەکەی خستۆتەوە.■

دووەمین فێستیڤاڵی شێوەکاری کوردستان

ئێوارەی رۆژی ٨/٢٥ ئەو دیوارانەی کە ساڵەهای ساڵ بەخوێنی تێکۆشەرانی ئەم وڵاتە سواخدرابوون، هۆڵی (ئەمنە سورەکە) بووە ژوانگەی بەیەکگەیشتنی (١٢٦) هونەرمەندی شێوەکاری کوردستان لەسەرجەم پارێزگاکانی (سلێمانی و کەرکوک و دهۆک و هەولێر)، لەدووەمین فێستیڤاڵی هونەری شێوەکارانی کوردستان تابلۆی هونەریان نمایشکردبوو، کە دیارە زۆربەیان رەنگدانەوەی هەلومەرجی ئێستای کوردستان و خولیا خۆییەکانی هونەرمەندان، بەگشت رەنگ و رەهەندێکیانەوە بوون.■

فۆتۆ: سەفین

فێری ئارایشت بن

بەم دووایانە پرۆفیسۆری بواری (ماکیاژ) ئارایشتی روخسار خاتوو (فەدوا حاج)ی لوبنانی و دانیشتووی دەوڵەتی کوێت، نوێترین کارەکانی خۆی لەبواری ئارایشتدا نمایش کرد.

فەدوا لەم کارانەیدا زیاتر رەنگی هاوینەو کراوەی بەکارهێناوە، کە برێکی زیاتر گەشی و شۆخی دەداتە پێستی دەموچاو.

لەچەندین نمونەی دیکەیدا چەندین رەنگی وەک برۆنزی کراوەو زەهری کراوەی بەکارهێناوە کە دیارە ئەمانە هاوکارێکی باش دەبن بۆ دەرخستنی روخسار لەوپەڕی جوانیدا.■